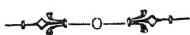

ఉ పా ద్ధా త ము .

ఈనాటకము మేమొనర్చిన నాటకములలో మొట్ట మొదటిది. కాని కొన్ని కారణములచే నింతకాలము వఱకు ముద్రింపబడదయ్యె. ఇంక జగదేక కవితాధరం ధరుండగు జగన్నాథ పండితరాయలు డిల్లీచక్రవర్తియగు షహబుద్దీను కొమార్తెను వివాహమాడి పదపది తత్కాలపు విద్వాంసులచే గాళికాపట్టణమున బహిష్కరింపఁ బడి గంగకతనఁ బవిత్రుడయ్యెనని లోకులు చెప్పికొనెడి కథ తగుపాటిమార్పులతో వర్ణింపఁబడినది. ఈ విద్యత్కవి తెలుఁగుదేశపు వాఁడు. వేఁగినాటి కాఖవాఁడు. ఈతనికి సరస్వతీతైల పానవశమున నిట్టి విద్యత్కవితాధరంధరత్వ ములవడుటయే కాక యేకసంధాగ్రాహిత్యముకూడ సమకూరెనని వినికి. ఇయ్యనఘుండు యౌవన దశయందు ధనార్జనకై స్వదేశరాజులం గొందఱింజూచి వారిచ్చు నీవిచే దనియక డిల్లీశ్వరు దర్శింపఁ బోయెనని వినికివలననే కాక ఈతఁ డొనర్చిన “శ్లో” డిల్లీశ్వ రోవా జగదీశ్వరోవా మశోరథాకృపారయితుం సమర్థః॥ అన్వైర్నృపాతైః పరిదీయ మానంశాకాయవాస్యాల్లవణాయవాస్యాత్.” శ్లో॥ నయాచేహిందూకంపర్వణిదత్తైక డబ్బూకం॥ యాచేమొగల్తలూకం తృణీకృత సువర్ణసందూకం॥ ఇత్యాది శ్లోకముల వలనఁగూడ స్థిరపడుచున్నది. “శ్లో॥ ఆకురుదేశంవిచరే ర్తాకురుపరవాది నిర్జయే శంకాం॥ స్త్రీకురుపరమేకంమే వ్యాకురుభోవత్సాస్త్రణి” ఈ శ్లోకమువలన నితఁడు వరప్రసాది యరికూడ ధ్రువపడుచున్నది. ఇతఁడు యవనీ సహితముగ గంగలో నంతర్ధానము నందెనని వినికి మాత్ర మున్నది గాని అయ్యది విశ్వసింపఁ దగినదికాదు. ఏమన? రసగంగాధరములో గంగాలహరీ శ్లోకములు కనుపట్టు చుంటుండేసి. యాగ్రంధము లహరీరచనానంతరము నిర్మింపబడె ననుటకు సందియము లేదు కదా? అట్లయిన నితఁడు మఱికొంత కాలము జీవించి తీరవలెను. దీనింబట్టియే మేము గంగలో నంతర్భావము చెందినట్లు వ్రాయలేదు. ఇందుస్వప్నవృత్తాంతము కేవల కల్పితము. ఉద్యాన వనవిహారముగూడ నట్టిదే. తక్కిన విషయము కొంచెము గొప్ప నిజమేకాని యట్టిది కాదు. స్వప్నవృత్తాంతముచే నీ నాయికా నాయకులు దివ్యులుగా సమర్థింపఁ బడుచున్నారు కాన నాటకనామము యథాకథంచిత్తుగా సమర్థింపఁబడుచున్నది. లేదా? ఈతఁడు పండితరాజు గనుక రాజైనను గావచ్చును. ఇప్పటికిని గాళిలో నీయనంగూర్చి యనేక మహత్త్వములు చెప్పఁబడుచున్నవి. అవి

అన్నియును నిండు జేర్చిన గ్రంథపిస్తర మునని యుపేక్షింపఁబడియె. ఈ చక్ర వర్తి షాబుహానని కొందఱి వ్రాతలవలనఁ గనుపట్టుచున్నను గంగాధరములో నుదాహరించిన “ధూమీనాథ తహబదీన” అను శ్లోకములోని “తహబదీన” అను పదము షాబుద్దీన్ అను దానినుండి కైకొనినట్లు మాకుఁదోచుటచే నితఁడు షాబుద్దీను కొమార్తను షాహమాదీనట్లు వ్రాసితిమి లేవా? ఈ రెండు నామములును సొకనికే గుండువలెను. ఈలవంగిచక్ర చక్రహతుడు కానియట్లును మఱియొక్క తెయో యయినట్లును గంగాధర పీఠికలో వ్రాయఁబడి యున్నను మా మనస్సాక్షికి ననేక విధముల నయ్యది యుక్తి యుక్తము గాఁగనుపట్టును. ఎవ్వఁగో యవనిం గ్రహించుటకు “నయాచే” ఇత్యాది శ్లోకములచేఁ జక్ర చక్రనేల ప్రార్థింపవలెను? కానిండు. ఏది యెట్లైనను మేమంత స్తనశల్యపరీక్షకుఁ నోక యాంప్రకేప్రతీక ననుసరించి యిద్దాని రచించితిమి. ఇంను 5వ యంకమున నితఁడు రచించిన గంగాలహర దెలిగింపఁ బడినది. లహరీ శ్లోకములు 52ను గాక స్యుకపోలకత్పిత పద్యములు గూడఁ గొన్నియందుఁ జేర్చితిమి. ప్రవర్ణకు లయ్యెడ నన్ని పద్యములును గైకొనిన సభ్యులకు విసువు జనించుచుగాన సమ యోచితముగాఁ గొన్నిటిని మాత్రమే వ్రాసెనుచుండును గాక. మఱియు గంగోపన్యాసము నందలి పద్యములుగూడ నిట్లే కైకొనఁదగు. అక్కడక్కడ నీతని సంస్కృత శ్లోకములు తెనిగింపఁబడినవి. ఇంక షాహమా మొదలైన కొన్ని తురుష్కపాత్ర ములకు నందఱితోఁబాటుగాఁ దెలుఁగే వాడఁబడినది. అయ్యెడఁ దత్తుచితముగా భూమార్చికొనఁ బ్రదర్శకులు హెచ్చరింపఁ బడుచున్నారు. ఇప్పటి వారి కనేకులకు మహత్త్వగులయందు విశ్వాసమును నాదరమును లేకపోయినను కాలనిర్ణయమందుఁ బరమాదరముండుటం బట్టి యా విచారణమిందుఁ గొంత యావశ్యకమై యున్నది. కాని గంగాధరపీఠికలోనను మఱికొందఱి వ్రాతలయందును ఇక్క వితల్లజాండు 17-వ శతాబ్దమున నున్నట్లు మాత్రమే తెలియవచ్చు చున్నది గాని యేవత్సరమున నేదిన మున నేమహూర్తమున నున్దించెనో తెలియమికి మిగులఁ జింతలుచున్నారము. ఇందలి రసము శృంగారము. గద్యములలో నచ్చుటచ్చట రసోచితముగా గ్రామ్యములు వాడఁబడినవి. 2-వ యంకములోని వేంకటేశ్వర పదమునకుఁ దిరుపతి వేంకటేశ్వరుఁ డని యర్థము చెప్పికొనక మేలుకోట చెల్లవిల్లరాయఁడును నర్థము చెప్పికొనవలెను. ముద్రామ్రాదములు స్థూలదృష్టిగా దిద్దఁబడినవి. మఱియుంగల్గిన దిద్దికొనఁబ్రార్థితులు.

తిరుపతి వేంకటేశ్వరులు.

1. అంకము.

1. సూత్రధారుడు.
2. నటి.
3. రాయలు.
4. శిష్యులు.

2. అంకము.

1. విదూషకుడు.
2. శిష్యులు.
3. రాయలు.

3. అంకము.

1. లవంగి.
2. మల్లిక.
3. రాయలు.
4. విదూషకుడు.
5. మాతంగి.

4. అంకము.

1. వైతాళికులు.
2. ఘాదూసా.

3. జీవి.

4. పరిచారిక.
5. లవంగి.
6. మల్లిక.
7. మాతంగి.
8. కవులు.
9. మంత్రులు.
10. ఉద్యోగులు.
11. రాయలు.
12. విదూషకుడు.

5 అంకము.

1. గోదావరి.
2. కంప.
3. రాయలు.
4. లవంగి.
5. భట్టోజీదీక్షితులు.
6. అప్పయ్యదీక్షితులు.
7. గంగ.

శ్రీమత్పరదేవతాద్వైతము.

శుభము.

పండితరాజము

తీరుపతి వేంకటేశము.

ప్రథమాంకము.

(నాంది)

ఉ. శ్రీయు యశంబు నున్నాయుఁ జెల్వ మిహమ్ముఁ బరమ్మ విద్య యై
యేయుగమంను నెల్లెడల నేయనఘాత్తుల కొప్పు నట్టివి
ద్యాయతనంబు లై కవిత కాస్పదు లై ప్రళయాంతమందునుకొ
బాయనికీర్తి నెప్పెసఁగుపండితరాజుల కేను మొక్కెదన్.

(నాంద్యంతమందు నూత్రధారుఁడు ప్రవేశించి తెరవంకఁ జూచి)

నూత్ర—అర్యురాలా ! యేమి యాయాలస్యము ఇంతకునైన నీయలంకారము కాలేదు
కాఁబోలును.

నటి—(ప్రవేశించి) అర్య ! ఇదె వచ్చి. అలంకారమున కేమున్నయది ? కురులు దువ్వి
కొనుటయుఁ బూలు ముడిచికొనుటయుఁ గాటుక దిద్దికొనుటయుఁ దక్క నగల
వలనివగలు దెచ్చికొనునంతటిభాగ్యమున కేను నోచినదానఁ గానుగదా ?

నూత్ర—అహో ! వంశపరంపర చే వచ్చుచున్న యీ నాట్యవిద్య చే జీవించుమనకు నెల్లర
కుం బోలె, మణిభూషణంబులును, పట్టుపుట్టంబులును నెక్కడివి ? అదిగాక, యీ
ప్రపంచము పుట్టినయది మొద లిప్పటికి విద్యాజీవనుల కైశ్వర్య మెక్కడ వినబడ్డది ?

నటి—(కోపముతో)

తే. మాతృగుప్తకవీంద్రునిమాట వినవో ? , కాళిదాసాదికవులసంగతులు వినవో ?

విద్య గలవారి కెల్ల నివ్వధముగా ద, రిద్రతయై నిక్క మన్న నేరికి హితంబు ?

నూత్ర—సుప్రసిద్ధ వ్యగువిషయమే మఱచితిని. కాళిదాసాదులయైశ్వర్యమున కేమిగాని
విక్రమార్కుననుగ్రహమ్మునఁ గా శ్రీరమండలమ్మున కేకచ్ఛత్రాధిపత్యము వహించిన
మాతృగుప్తునివలె నెరుల కైశ్వర్య మనుభవంపఁ జెల్లెడినె ?

నటి—ఆర్యా ! ఇవి యేటిమాటలు?

తే. నేల నాలుగుచెఱంగులు నేలె నెవ్వఁ, డెవని కరిగావు లైరి భూమిశు లెల్ల
నట్టిఁ డగుడిల్లిఘాఁ పా కల్లుఁ డైన, యట్టిపండితరాయలయశము వినవో ?

నూత్ర—అవు నవును. కర్ణాకర్ణకగా నమ్మహానుభావునిచరిత్రము విను చున్నయదియే.
చక్కనిప్రసంగములొనికి దింపింపి. అయిన నేమి, సభ్యులు నాటకారంభమున
కెదురు చూచుచుండు. ప్రకృత పుత్రులచి చాలనే వైనది. (విప్పి చూచి) ఏమి నీ
భావికార్యాభిజ్ఞత ? సభ్యులయనుకాసనమునకుఁ దగినప్రసక్తి దెచ్చింపి.

నటి—“మాతృగుప్తునిచరిత్ర మాడుక” డని యాజ్ఞాపించిరా యేమి?

నూత్ర—కాదు కాదు. “సుప్రసిద్ధులును, ననేకగ్రంథవిధాతలును నగుతిరుప్పావేంకటేశ్వరులచే నూత్నముగా రచింపఁ బడినపండితరాజ మనునాటకము ప్రయోగింపవలయు”నని,

కం. కృతికర్తల ప్రకృప్తులు, కృష్ణనాయకు నంతవార లిల తేరిక ధీ

యుతులు ప్రయోక్తలు సభ్యులు, నతులితు లిటువంటిభాగ్య మబ్బంగ వలయుక.

“ఆలస్యా దవృతం వి” మ్మనుటచే నయ్యది దేనికిని బనికిమాలినది, కావున నై
శమ యొక్కింత గాన మొనరింపుము.

నటి—ఏబుతువు ననుసరితును?

నూత్ర—వెట్టిదానా! కనుకఁ గట్టిన ట్లగపడునీవసంతముకన్న నన్య మెందులకు వెదక
వలసి వచ్చెను ?

నటి—

సీ. పూలగుత్తులు చిన్ని పూచపించెలు పొల్పు గల్పింప నామ్రముల్ కలిమి నలమె
వానియాశ్రయణంబు నూని కోయిలలు పొగ ర్వట్టి రేయుంబగల్గు మానె
నాకూజితముల కత్యాకులత్వము నంది పథికు లెల్లరు నూరిబాటఁ బడిరి
వచ్చినభర్తలఁ గ్రుచ్చి కాఁగిటఁ జేర్చి ప్రోషితభర్తృకల్ ప్రోది నూది
రక్కతమ్మన మదనున కలఁగిగాని, యుత్సవము లెల్లడల సెప్పె సెక్కఁ డేల?
యలరెఁ బండితరాయలయశమువోలె, సకలలోక సుఖంబు వసంతుచ్చెయ్యి.

(తెరలో)

ఎవ రక్కడ? నారాక దాదాపగుట యెఱింగియుంబోలె వృధా మిథ్యాస్తవంబు
లూనర్చుటకు మొదలు వెట్టిరి,

నీ. పరదేశములు దివ్యతరదేశములు గాఁగఁ బరులగ్రామములు కాఁపురముగాఁగఁ
బరగేహములు సౌఖ్యకరగేహములు గాఁగఁ బరులసంపదలు సంపదలు గాఁగఁ
బరసజ్జనావళుల్ పరమబంధులు గాఁగఁ బరులయన్నము పుష్టికరము గాఁగఁ
బరులుకష్టసుఖములరమువారలు గాఁగఁ బరులెల్ల కృతులనపరులు గాఁగఁ
సంతతప్రవాససంజాతభేదంబు, తనకె కాక శిష్యజనములకును

గలుగఁ జేయునట్టికష్టండు పండిత,రాజా వానియిత మరమృత మెందు.

నటీ—(చెవి యొగ్గి) ఆర్యా! ఏదీయో మేఘగంభీరనిస్వనంబున నినవచ్చు చున్నయది.
సూత్ర—నీతమ్ముండు మాధవుండు పండితరాయభూమిక ధరించిచి సశిష్యుండై ప్రవేశించు
చుండఁ బోలు. మన మనంతరవిధానమ్ములకుఁ బోవుదము రమ్ము. (నిష్క్రమింతురు)

(ప్రస్తావన)

(అనంతరము పండితరాయలును శిష్యులును బ్రవేశింతురు)

రాయ—(వినువుతో నిట్టూర్పు నిగిడ్చి)

మ. అహినిమోన్నత మైనదేశముల బండ్లల్లాడి మ్రొంగుగఁ దా
మతుకుల్ వాసె శరీరసంధులకటా! యాహారమా! నీరమా!
మెతుకుల్లల్లినదక్రమా! శివశివా! మే నెల్ల శుష్కించె “బం
డితరీతిః పరదేశ” యన్నపలుకె నిక్కమ్ము ముష్టాటికిక.

శిష్య—గురువరా! ఇదివఱకెన్నండును లేనివినువు మీ కీనాటఁ గన్నట్ట నేల? మే
మేదేని యపచారం బొనరింపముకదా? తమయశింబరమృతమని యుగ్గడించుటయు
శిష్యులకును భేదంబు గలుగఁ జేయుచుంటి మనుటయు మా కీయనుమానమ్ము
గలిగించు చున్నయవి. తాము వచించినవాక్కుల సత్యములెట్లయ్యెడి? నిజముగాఁ
దమయశంబు రమృత మెందు.

రాయ—ఈ సాంద్రపల్లవవేల్లితంబగుకానుగునీడకుఁ బోవుదము రండు, చండకిరణుండు
తనతైత్త్యి మెల్లఁ బూర్వయామమునన వినియోగించు చున్నవాఁడు.

శిష్య—గ్రీష్మర్తు వాసన్న మగుటంజేసి క్రమముగా నుదయించుటయే తడవుగా నెండ
మెండగుచున్నయది.

(ఎల్లరును జెట్టునీడ నిలుతురు.)

రాయ—(స్వర్కసుఖము నిరూపించి)

ఉ. ఎక్కడి శేగెఁ దాప, మిఁక నెయ్యెడఁ బోయెఁ బభిక్రమం, బదే
చక్కిని డాఁగె డప్పి, యెటు సాగెను యాఁకలి, స్వేదబిందువుల్

గ్రుక్కలు లారఁ గ్రోలుచు మరుచ్చిశువుల మెయి నిండఁ బ్రాణి యే
దిక్కునఁ జూడఁ దామ యయి తీరినిమోదము వెల్లి గొల్పెడిన్.

శిష్యు—దేశోత్తమా! ప్రవాసం బని కొందఱు నిందింతురే కాని నిజమున కిట్టియభిమతి
సౌఖ్యములు కూపకూర్తములవలె నిండఁ న్రుగ్గడియజ్ఞులకుఁ దటస్థించునా?

గారయ—సత్యమే, అయినను, ఇప్పుటి కించుమించుగ నాఱునెలలనుండి రేయి యనక
పవ లనక యెండ యనక కొండ యనక పులి యనక ధూత మనక యెడతెగని
పయనంబుల బడలిన, “డిల్లినగరం బొకటిరెండుదినంబులకుఁ బో నగు” ననియెడి
వార్తమాత్రము విన వచ్చు చున్నయది.

శా. వేగీదేశమునక జనించిని దేవీపాదసంసేవనో

ద్యోగంబుక బొనరించి “విద్యలను నెంచక వీనికికొ దుల్యఁ దే
భాగవంతును లే” డటన్నయశముం బ్రాపించి పై నేకసం
ధాగ్రాహిత్య మశేషభాషలను సంధానింపఁగా నేర్పితిక.

చం. చును వటు లుండ నెల్లరప్రశంసకు నెక్కినమేటిధాటి ను

ప్పిదముగఁ జెప్ప నేరుతుఁ గవిత్వ, మెవండును న న్నెచ్చు లే,
డెనరిన నో బరాభవము యేర్పడు వానికి, నిట్టినాకును
గుమరను పొట్టకుం దగినకూ డిహిహి మఱి వేయునేటికిక?

(ఇంచుక యోజించి) ఓహో! యేమి యాదారిద్ర్యప్రభావము? మార్గాయాస
మునకుఁ దోడైన న్నాత్మశ్లాఘాపరాయణుం గా నెనరించు చున్నయది త షేమి?

ఉ. త్రిప్పు ననేక దేశములు తీవ్రపుఁగోపము వుట్టఁ జేయుఁ బే
రప్పలపా లానర్పుఁ బరమార్థమువంకకుఁ బోవ నీయ దే
గొప్పయు దక్కనీడు తనకుం గలమానము వ మ్మెనర్పుఁ దా
నుప్పున కేని మారఁ డెవఁ డొందు దరిద్రత వాఁడు శూన్యుఁ డై.

శిష్యు—దేవా! యేల దేవర యాత్మశ్లాఘావోషదూషితంబు లయినట్లు కుందు చున్నారు.

తాము వచించుచునేషము లన్నియు నించుకయు స్వభావోక్తికి మించవు. తమ కేటి
కీపరితాపము? కొలదికొలయుక్రిందట నవరాత్రమహామహమ్మనందలియట్టిమిదినమున
నర్థరాత్రమున నెల్లరిసముఖమున వినఁబడినయాకాశవచనంబులు స్మరింపుడు.
మ. “కురుదేశములదాఁక నేగు మెదురై కోపించి నీతోడ నుం

డిరుఁ డెవ్వండును నిల్వఁ డిందులకు నీ మోక్తింతయుక శంకచా

స్వరయం బోకు వరం బొసంగిని వత్సా! సర్వశాస్త్రములకు

బరిశీలించి యొనర్చు వ్యాఖ్య" అని యంతాడేని వాక్రచ్చుడే?

రాయ—అవును. మనయందు జగదీశ్వరియనుగ్రహం బట్టిదియ యైనను నీయకొండు తాండవం జేరు సంతసింపఁ దగినయది.

కం. విద్యత్రయ దారిద్ర్యము, నదైవతమునందుబోలె నాత్మేశ్వరు లై

యాద్యీస మొక్కఁ డేల, న,వద్యీపము లేని దాఁటు వనములు దాఁటుక.

శిష్య—సత్యమే. అయినను, దూరస్థపర్వతస్థాయముగా మన మిట్లరుగుచుంటిమే కొని మనమండలముననేమి చుట్టుపట్టుల నేమి యఖండవదాన్య లగురాజన్య లేందఱు లేరు?

రాయ—ఓహో! యేమి యీవెట్టితనము. మనదేశపురాజుల నాశ్రయించెడిపండితుల కిప్పుడొకాడుగదా, సప్తజన్తంబులకేని దారిద్ర్యభారము వాయడు.

శా. ఈగి న్నేరఁ డొకండు, నేర్చినను దా నీఁగల్గు బోగాలకు

రాగిక్ దక్కఁ గవీంధ్రులక్ దనుప రీరాజ్యములం, దట్టియా

త్యాగంజేనియుఁ బర్వకాలములఁ దీర్థాలందుఁ గన్పట్టు, నే

నేగంగావలె నీయఁగా వలయు డిల్లీశుండు వే యేటికి.

కం. డిల్లీశుఁడొ జగదీశుఁడొ, యుల్లమునఁ బొడముకోర్కు లొడఁగూర్చెడి నీ

చిల్లరరాజు లొసంగుట, కల్ల యొసంగినను గూరకా? యుప్పునకా?

ఇంతయ కా దింకను వీరలయవ్యవస్థత లనేకములు గలవు చూడుము.

సీ. తమకు రాదగినయాదాయము నెఱుంగరు;వ్యయ మెఱుంగరు;తమదయకుఁబాత్రు

లగుమంత్రు లొనరించునన్యాయము లేఱుంగి; రాత్తరాజ్యాభీవృద్ధ్యాదికార

ణము లగురైతు లన్నము లేక చచ్చుచున్నను మొకింతయు వారిఁ గనరు; పన్ను

హెచ్చొనర్చినవాఁడె యిష్టఁ డుద్యోగులం; దిట్లు లార్జించియు నేమిఫలము?

పండితుల కొక్కసంస్థానపతియు వత్స,రమున కొకకొంతయేనిద్రవ్యము వ్యయింప

డిదియునిట్లుండఁబయి పెచ్చుబుణమువీరి, నెప్పటికినెప్పుడేమింగ నెదుగుచుండు

బౌరా! వీరిదురవస్థ.

సీ. తప్పలెక్కలు వ్రాసి తమమంత్రు లందర్ల మపహరింతురు కొంత యప్పుడపుడు

పై నిచ్చు లంచాలపా లగు మఱికొంత నొకర్లు చొర్యమున హరియంత్రు

రాజబంధుగులమర్యాదల కొక్కింత వ వ్యగుఁ గోడిపందెములకును

గొట్టెపందెములకును గొంత బూదిలొక బోసినయాజ్యమై పోవుఁ దుదకుఁ

దమకుఁ దండకి సున్న శుభము లొనర్చ, బొత్తిగా నుండ దప్పు డెప్పును బొనర్చు
రదియు నిప్పించువాని కం దర్థ మేని, యీక మానరు బహుమాన మింత నిజము.
మనరాజులజాగరూకతయు మనమంత్రుల స్వార్థతత్పరతయు నెవ్వరెఱుంగరు. మన
మెట్టియిక్కట్టులకేని యొచ్చి డిల్లీచక్రవర్తికొ దర్శించితిమేని నిక్కముగా
నియకించినతి యకించిత్కరము గాఁ గలదు.

శిష్యు—చిత్తము, దేవరి యానొచ్చినవిధం బెల్ల నిక్కంబ యైనను జన వుండుటం
బట్టి వినినతెఱుంగు విన్నవించికోనుట మన్నింపఁ దగు.

శా. హుక్కె త్రావుచు రాత్రయిం బవలు రాజ్యోద్యోగములో మాచి కై
పెక్కింపక దగువస్తువులో మెసవుచుక హేలావిసోదముగా
నక్కులో చక్కనిరో వెలండుకలకై యర్పించితా మెవ్వరో
తెక్కింపక మఱి తేనియాపనవిభులో సేవింపఁగా నర్హులే?

కిం. మనకుకొ గోబ్రాహ్మణపూజనముకొ విధియించుశ్రుతులు, చంప నుట కొ
ప్పును గోవుల యావనమత, మనఘా! సరి పడుట యెట్లు లవ్వారలతోకొ?

ఉ. ఇచ్చిన నీయకున్న మనయిచ్చకు నడ్డము రా గొకింతయే
నిచ్చటిరాజు; లాయవను లెప్పటికికొ మనవిప్రు లన్న
మచ్చర మెక్కి పల్లకులు మానకి మోయఁగఁ జేతు రంచుఁ బై
పెచ్చుగఁ జెప్పు చుండ్రు మనపెద్దలు; వార లసత్యవాక్కులే?

రాయ—ఈచెప్పినచో వృంతయు నిక్కంబ కాని,

తే.గీ. దుండగులు వారిలో గల రుండ వచ్చు, మనమతమ్మనఁ బెక్కు; రజ్జనులఁ బట్టి
మతము నెల్లనుదూషింపమనకు సెరుల, మనుదగ దుయోగ్యులగువారిఁగ నఁగవలయు.
నిప్పక్ష పాశముగఁ బరిశీలించిన మనమతమ్మనను నిటఁ గొన్నిదోషములు విద్వదా
చారసమ్మతంబు లై యున్నయవి.

ఉ. యాగములంచుఁ ద్రావుటయు నాల వధించుట గ్రామ్యకర్తసం
యోగము దేవయోగ్య మని యెప్పుటయుకొ మొద లెన్నియేనియుకొ
యోగులె యొప్పి రిట్టియవయోగము మాన్పఁగఁ జాలువారలుకొ.
బా గన రోగునాఁ జనరు పై శ్రుతివాక్యము లట్టు లుండుటకొ.

కం. శ్రుతియేనియు నది బుధసమ్మతికొ వెలియేని దాని మానం దగు స
న్మతి కెక్కినయది శ్రుతికొ, బ్రతియేనియుఁ గొనఁగ సెప్పఁ బ్రజ్ఞావంతులొ,

శ్రుతా లన్నియు మనము వ్యవహారమునకుఁ దెచ్చికొంటి మేని మనకన్న నెవ్వ రేని యు మెఱుఁ గనక తీఱును సర్వజనసమ్మతం బగుశిష్టాచారం బొక్కటి మనలఁ గాపాడు చున్నయది. ఐన నేమి, యాయాచారమును బరస్పరద్వేషదూషితు లగు పండితాభాసులచే ననేకమార్గములక బోవు చున్నయది.

తే. సాత్త్వికులు పిష్టవశువిశనన మొనర్తురని పురాణములందుఁ జెప్పినవిధమున

గొంగ క్షేగఁగ వేదముల్ కూలు ననుచు, నితరులొనరింతు ప్రత్యక్షహింసనబు.

శ్రుతి స్మృతిపురాణోహాసములు మాడఁ జూడ నశివిచిత్రములుగను దురూహములు గను గన్పట్టెడి. తురకలకును నిట్టివిపరీతార్థబోధకము లగువేదములును దత్తదంగ ములును గూడ నుండక మానవు. వానింబట్టియే వార లొనరించుకార్యములలో ననేకములు మనకుంబోలె సుసాధంబులు. ఏది యెట్లుంనను,

.. మనకే ముత్యుల కేమి యావనవిభుల్ మన్నించి తా మిచ్చునా

ఘనవృత్తుల్ మఱియున్ జమీనులును లెక్కన్ జూడఁగాఁ జేయుభో

జనమే వారల డంచుఁ జెప్ప నగు, రాజ్యం బెట్లు శాసించినన్

జను దాతృత్వమువారిసా మ్మయి ప్రశంసన్ జేయఁగాఁ జెల్లదే?

అదియునుంగాక,

శా. ఏమర్వృత్తులలో మునింగి మఱి యే దేరీతి వెచ్చించినన్

గా దాద్రవ్యము శూన్య మెంతయు నహీనంబౌట, హిందూవిభుల్

మీయన్ జూడక వెచ్చ పెట్టినను, దామే యన్నవస్త్రాలకున్

లేదోమా కనునంతనేగి త్వరలోనే కాంతు రత్నల్బు లై.

శిష్యు—ఆర్యా! ఇది యంతయు నిక్కంబ, వారి లెంతతఱుఁగనిదాత లైనను,

శా. యోగం బొక్కటి మంచి వైనయెడ నేయూ రేగినన్ జక్కఁగా

యోగించున్, విపరీత మైనయెడలన్ యోగింప, దిం తేల, మీ

రేగుం డంబుధిఁగాని కూపమునఁగానీ తుల్య మానీటి నే

తే. గల్లున్ గలశం, బద్వృష్టవశముల్ ధీవర్య సంపాదనల్.

గాయ—ఈయర్థమును నిక్కమే యగుఁ గాని,

మ. పయనం బైనదిసంబునుండియును స్వప్నముల్ భుజస్పందముల్

నయనస్పందము లాదిగా మనకుఁ గానన్ వచ్చు; నీనూచనల్

హయవేదండమహాగ్రహారబహుమానాధిక్యమున్ బెల్పు; నిం

తయు నిక్కం బగుఁగాక; యెందును నిమిత్తంబుల్ ముఖంబుల్ గదా,

శిష్యు—అర్యపర్యా! ప్రాక్యతజనులంబోలే దేవర స్వప్నము లనిగూ శకునము అనియు విశ్వసించుట కరం బాశ్చర్యము కలిగించు చున్నయది.

తే. నిదురపట్టమి స్వప్నముల్ నెగడు నెక్కొక పుడు ప్రకృతివశమున నదరుభుజము లేమి నయనములేమి యొండేమి దీన, నగుఫలమును లే దన్య మరయ రాగు.

రాయ—ఇయ్యదియుఁ గొంతవఱకు నెప్పుకొనఁ దగినదే కాని, చిరపరిచితానుభవమునన కదా! పెద్దలియ్యెడల శాస్త్రములఁ గల్పించియుండురు. వాని నింతమాత్రన త్రోసి వేయఁ జెల్లునా? ఇది యిట్లుండనిచ్చి నిమ్మలొంకబుద్ధితో విశ్వసింపఁదగిన దింకొక్క రచాస్యము వచించెద.

శా. నాకుఁ జాలక మొప్ప వ్రాసె విధికిన్నక మిన్న మాతండ్రి, యం

దేకచ్చత్రవిభుండు గూఱు నిడు నం చింత నూచించె, డి

ల్లీకాంతుండువినాగఁ దాదృశవిభుల్ లే, లేమికా నున్నదో?

యేకాలమున కిమి వచ్చునె నగుం డెవ్వఁడు జైవేచ్చుక?

శిష్యు—ఇది మఱియు విచిత్రముగ నున్నయది. విశ్వసించుట యటుండనిండు. తురుష్క-కన్యాపాణిగ్రహణంబు లగ్ర జాత్యుద్భవుల కే నుగమ్మనఁ జెల్లెడిని? అందులొఁ దమవంటిమహాపుత్రుల లెట్లు కైకొందురు?

రాయ—(ఇంచుకతడ పూరి కుండి) ఆచక్రవర్తికిఁ గూఱు రున్నయదియో లేదో మన మెఱుంగముగదా? ఉండుటయే నిక్కం బేని,

మ. కొనకే మిచ్చిన నేటివర్ణములు లోకుల్ కట్టుఁబా టిట్లు న

చ్చినయట్లుక బొనరించి “రెయ్యదికడుక శ్రీమంత మావస్తువే”

నని శ్రీకృష్ణుఁడు గీతల న్నెడువఁడే? యాతం డసత్యము వ

ల్కునె? లోకేశుఁడు భేదబుద్ధిగలఁడే? వ్రూరుం డె? వైరాత్తుఁడే?

శా. దేశము లేన్ని? యొక్కయెడ దేవుఁడు గల్గి మఱొక్కచోట లే

డే? శ్రుతు లమృహమహునివే యదునక మఱి పక్షపాతని

ర్దేశము లేల కన్పడు? విదేశపువారికి ముక్తి లేదె? యే

దేశపువారు ముక్తు లనితెల్పఁగ నా? నటులేని చెప్పమా.

శా. పాండిత్యం బనఁ సుల్యదృష్టి యగు నంభావించు నవ్వాఁడు వే

దండంబుక శునకంబు నెక్కగల్గి, నీతాత్పర్య మొక్కింత నే

రండేనికమఱి వాని కెక్కడిది సారజ్ఞత్వ? మిం లేటికిక

“చండాలోస్తునతుద్విజో” స్తమచ నాచార్యుల్ ప్రశంసించరే.

ఇంతవట్టును శాస్త్రవిషయం బగుటచే నుపన్యసించితింగాని, ప్రకృతప్రసంగము లోనిది కాదు,

ఉ. ఎంతయు రిక్తు లైనమన మెక్కడ? మధ్యమలోకపుటాచీ

కాంతునిహాతు రెక్కడ? యఖండులబుద్ధులు సైత మొక్కచో

వంతవిధముగాంచు, నవివేకము చెడ్డది, దానిఁ ద్రోయునే

ర్చెంతటివానికేని జనియింపదు, కోర్కు లనక బిశాచముల్.

ఈప్రశంస యంతయుఁ బెట్టఁగలబచ్చలపాచుసామెతవంటిది. (ఆకాశమువంకఁ జూచి) సుఖముగ నున్నయదికదా? యని యియ్యోడఁ గూర్చుంటిమి. కాల మతిక్రమించుచున్నయది.

కం. అంబరమధ్యంబును జే, రెం బంకజవల్లభుం డరిగెఁజల్లఁదనం

బుం బహుదూరముగ నెండం బడి తాళంగలేక నగగుహలుసారక.

శా. క్రొంగక జొచ్చెఁ దగ్గర నీరములు, వృక్షశ్రేణిమూలములక

దాఁగె న్నీడలు, నూలి బిట్టెగనె, గాఢం బయ్యె సంతాప, ము

ద్యోగముక దిగఁద్రావి హాలికులు పోనూహించుచున్నారు, నే

వేగక డగ్గరపల్లె కేగఁ దగు నీపెట్ట ని హరింపఁగక.

(అందఱునునిష్క్రమింతురు)

ఇది... శ్రీతిరుపతివేంకటేశ్వరవిరచితంబగుపండితరాజమునఁ

ప్రథమాంకము.

ద్వితీయాంకము.

(తరువాత విదూషకుడు ప్రవేశించును.)

విదూ—(తనలో) రాయలవారితో నేనా మైనది మొదలు పాదుసాయెద్ద శేగుటయే యిష్టము లేకున్నయది. “రాజును జూచినకళ్ల మొగుణ్ణి చూస్తే మొత్తుకోబుద్ధి వేస్తుం”దన్నట్లున్నది. ఆహాహా! సౌందర్యవిశేష మట్లుండ నాయనవాఁడౌధుర్యము! ఎంతసేపు వినినను తనివితీలును. దీనికేమి? ఆత్మక్రియెట్టిదో! ఒకసారి విన్నంతనే యేభాషమైనను తూ,చా తప్పకుండఁ జదువును. పాపము! ఈప్రజ్ఞచేత నేకదా మొన్న గుఱ్ఱపుఖాసుదారుఁడును వేసుఁగుమావటిఁడును బెట్టికొన్న కలహములో నిష్కారణ మాయనకు సాత్త్వము వచ్చినది. దుష్కమాలినవిధవలు నీళ్లకుఁ దోలి కొనిపోయినవా ణ్ణికదానిమీఁద నుండి యొకదానిని దాఁటించుకొనుట యెందునకో? గుఱ్ఱము లాఘవము కలది గనుక దాఁటును గాని, యేనుఁ గెట్లు దాఁటు ననుకొన్నాఁడో? పోనీ యెవరును దొరకనట్లు లీపండితుని సాక్షిగా నెంచుకు వేసికొనవలెనో? అయిన నేమి? అది యుఁ బ్రభుదర్శనాకాంక్షి యగునియ్యనఘునికి ఫలకారయే యయినది. ఇంతకుఁ గతినుఁ డైనను దండనాధికారి బహురసికుఁడు; తాఁ గనుఁగొన్న వెంటనే యీయన్భుతక క్తిని పాగుసేకుఁ దెలియఁబఱచినాఁడు. పరోపకారపారీణులయుపాయము లిట్టివియేకదా? లేనిచో నితఁడు పండితుఁ డని యెంత కాలము చెప్పినను దర్శన మగునా? ఇప్పుడో! యెంచునకో చెప్పినట్లుండినను విధిగా దర్శనము కాఁ గలను. (కొంచెము నేపూఁగకొని) లవంగి కెట్లు తెలిసినదో యీతనిసంగతి? ఎ డ్లేని యొకసారి తన యుద్యానవనమునకుఁ దీసికొని ర మ్మని తన చెలికత్తియ మల్లికచేఁ గబురు చేసిఁది. కొంపతీసి చూచినపిమ్మట మోహింపకుకదా! (స్మృతినభినయించి) అయ్యో! నాముసలాగ్రబుద్ధి కాలినట్లే యున్నది. అప్పటి కప్పుడే మఱచిపోనే. ఆ పెకలలో నెవరో పాడకట్టియచ్చొత్తి నట్లీయనవిగ్రహము నే చూపి పిలువని పేరంటముగా దూతకాత్వ మొనరించి మోహము కలిగించినదట! యని కూడ నిన్న నాబానిసకూతురు నాకుఁ జెప్పియే యున్నది. ఇంక నేమి? సర్వ విధములచేతను నీబ్రాహ్మణునికొట్టె నేతనే పడ్డది. అదృష్టకాలము వచ్చునప్పటి కన్ని యు నిట్లునుకూలించును కాఁబోలును; కాని, యగ్రకులజాండును నఖండపండి

- తుండును నగువతం డీనీచురాలి సంగీకరించునా? అంగీకరింప కేమి? ఛాదుషాకూతు కన్న నెప్పుడుసంబంధము దొరకెడినా యేమి యాబ్రహ్మచారికి? ధారాళముగా వినాహము చేసికొనఁ జేమో కాని రహస్యమున కభ్యంతర ముండదు. ఏది యె ట్టయినను నియ్యది నాప్రాణముమీఁదికి వచ్చినది. ఛాదుషాకుఁ జెలిసినచో నే నేమి యుత్తరము చెప్పఁగలుగును? “నందోరాజాభివ్యతి” తల్లిగండ ముండవలెను పిల్లగండ ముండవలెను గాని మంత్రసానిగండ ముండవలెకదా; ఎట్లయినను నొకసారి యుద్ధానవనమునకు మాత్రము తీసికొనిపోవుట నాకుఁ దప్పదు. అట్లు చేయనిచో నిప్పుడే నా కాపెవలనఁ జిక్కు తటస్థించును “అటునుండి నరుక్కు ర” మున్నట్లు, పయిదానికిఁ జూచుకొలేక పోదునా? పోయి యాయనతో నీవిషయమును గొంత ముచ్చటించెదను (కొంతనడిచి) అనుగో! రాయలవారిశిష్యులు అందఱును నొక సారియే బయలుదేరినారే (శిష్యులు ప్రవేశింతురు) వీరి నడిగెదను (ప్రకాశము)
- అయ్యవా రేమి చేయుచున్నారు? పాఠములు చెప్పకొనుట యైనదికాఁబోలును.
- శిష్యు—లేదు, గురువుగా రేదో యాలోచించుచుఁ బిలిచినను పరాయ త్తచిత్తులై నిన్నటి సంద్యాకాలమునుండియుఁ బ్రత్యుత్తరమే యాయరు.
- విదూ—(శనలో) కారణ మేమయియుండునో! (ప్రకాశము) మీరిప్పు డెక్కడికి?
- శిష్యు—ముగ్ధులమును వేర్వేలుగా పను లుండియే బయలుదేరితిమి. ఒకరు కూరలకును మఱియొకరు తండులములకును, వేరొకరు స్వకార్యమునకును.
- విదూ—మీకు లొక్కమే దినవెచ్చుమిచ్చుచున్నారు కాఁబోలును. సరే, ఇవి స్వకార్య ములు కావా? “తృప్తాస్థ”గా మీరేభోజనము చేసెదరు, పేరుమాత్రము గురువు గారిది.
- శిష్యు—పుస్తక మొకటి కావలసియున్నది. అదిస్వకార్య మున్నాను; అంతే అన్నియును స్వకార్యములే, కాకేమి?
- విదూ—ఉత్తరగీతలా? రతిరహస్యమా? దానిపేరేమి?
- శిష్యు—(నవ్వి) మహాపండితుఁడవు, నీ కన్ని పేరులును వచ్చునే! మేము త్వరగా వచ్చి వంటఁ జేయవలె మమ్మును విడిచిపెట్టుము.
- విదూ—నెట్లుదురుగాని “విధవానాంవితంతూనాంకాగతిఃపురుషోత్తమ” తరువాత “అహంవిద్యార్థిరూపేణ” అనియా? లేక “సన్యాసిరూపేణ” అనియా పాఠము? కొంచెము చెప్పిపొండి.
- శిష్యు—ఇది యెందులోనిది? మే మెన్నడును విన లేదు.

విదూ—(పెదవివించి) ఇదే మీ పాండిత్యము ? ఉత్తరగీతలలోఁ గృష్ణమూర్తి నబ్జనుఁ
డడుగఁగా నవ్వుహానుభావుఁడు చెప్పినసమాధానము.

ఘృ—సరే, మమ్ము పోనిమ్ము ప్రాద్దు పోవుచున్నది. (గోష్ఠ్యమింతరు.)

విదూ—(తనలో) ఇప్పుడు నాకు మఱియు వీలుగ నుండును. “లంజెకుపిల్లతగులాట”
మన్నట్లు వీళ్లు లేకపోవుటయే మేలు. త్వరగాఁ బోయి వీళ్లు వచ్చునంతలోఁగాఁ
గార్యము నెఱవేర్చవలెను (ముందుకునడిచి) ఇసుగో! అయ్యవారు నివసించుమాడుగు
(చెవి యొగ్గి) లోపల నాయన యేదియో శ్రవణసుఖముగఁ జదువుచున్నట్లు లున్నది.
అది యిక్కడనుండి వినుటయే మెఱుఁగు గాని దగ్గర కేగితి నేని యాయన మాని
వేయు నేమో! (ఒక్కడపాంచినినును) (యధానిర్దిష్టముగా రాయలు ప్రవేశించును)

రాయ—

తే. యవని నవనీతకోమల సహవా యొక్క, సారి శయ్యకు రాఁదీయఁ జాలువాఁడ
నేని నంగనవన మేల? యితరమేల? యవనియే హెచ్చు దీని కేదైన లొచ్చు.

విదూ—(తనలో) వెదకఁ బోయినతీవ కాళ్లకుఁ దవలిన ట్లియన పడుచుఁదనపుబాధ
నెళ్లఁబోయుచున్నట్లు లున్నదే. ఈయవని యేయవని యైయుండునో? (మరలవినును)

రాయ—

కా. ఏ డంతసులమేడపై కతివ తా నేహేతువో వచ్చెనేఁ

జాడక గూడునె నిష్కళంకుఁ డగునజ్జుల బోలె బా ట్టితలే

కే డాల్గుక్కెడి దానినెమ్మెగము? పోనీ న న్నుకింతేని దాఁ

జాడకజాలెనె? చక్రవర్తిసుతచూచుంబాటియే మాద్యశుల్.

విదూ—(తనలో) నిక్కముగ నీయయ్యవారిబుద్ధి పెడతలఁ బట్టుటకు మనచక్రవర్తి
కూఁతురే కారణము. పాప మీయన “యాపెతన్నజాడలే” దని భ్రమించు
చున్నాఁడు. స్వప్నదర్శనమే కాక ప్రత్యక్షదర్శనముకూడ నైనది. (మరలవినును)

రాయ—

కా. నన్నుం బోలెడివార లెంద టిల నుండక బోరు? వా రెల్లరుక

దన్నే చూచెను దన్నె చూచె ననుచుక దర్శింపఁగాఁ జెల్లు నే?

యన్నారీమణి చూచెనేనియును; నాయశీప్రసారంబు ఘం

పన్నాకుతమొ? కాదో? యన్యులమతుల్ ప్రత్యక్షముల్ కావుగా.

తే. కవు లతిశయోక్తి వర్ణింతు కావ్యములన, టందు రఱుంగమిఁగొంద, అయ్యతిశయోక్తి
యిప్పురముచొప్పు నిక్క న్నెయ్యెప్పుగనిన, కవియలంకారములనుండి కడకుఁద్రోయు.

విదూ—(తనలో) ఇంక నేనెంతయుఁ గృతార్థుడనై, రాచకన్నియచీవాట్లు నాకుఁ దప్పినవి, కానియితనిఁగొంతసేపు చెమత్కరించి కిసురించెద (దగ్గరగాఁ జనిప్రకాశము) సాధు! సాధు! జగమునఁ బెక్కండ్రు పండితశ్రేష్ఠు లుండినను బండితరాయ లనుబిరుదమ్ము నీకే యొప్పుఁ దగినది.

రాయ—(తత్తరపాటుతోఁదేరఁజూచి) చెలికాఁడు కాఁబోలెను ఏమి యీదిన మింత యాలస్య మొనరించితివి ?

విదూ— నే నిప్పుడే రాలేను, నచ్చి చాలసే పైనది. మీ రెవ్వయో యొంటిపాటున శృంగారపద్యములు చదువుచుండుట విని యంతరాయం బగును ననిలోపలికి రా సెల్లక యాగవాక్షముదరికఁగూర్చుంటిని.

రాయ—(తనలో) ఇంక నీపరిహాసకునకు సర్వము నరఁటిపం దొలిచి చేత కిచ్చినట్లయినది. “మల్లజ్ఞంనప్రకోపయేత్” అనుటవలన వీనితో మునుపటికన్న నెక్కుడు స్నేహ మొనరించు టట్లుండ, నీమనోరథులు వీనివలన నెఱవేర్చికొనఁ బ్రయత్నింప వలయు. (ప్రకాశము) చేయి వట్టికొని

సఖా—శా. ఏ వైదేశికుడైక, జిరమునకు నా కీవీట నీ వెట్టులూ

దైవప్రేరణ మిత్ర మైతివి, సమత్వం బాపదక సంపదక

భావింపక దగు మైత్రి యున్నయెడ, నాభావంబ నీభావ, మెం

దే వే తొగతి నుహచేసెనుసుమీ ? దేహం బొకండుకావినా.

విదూ—కవిభామణీ! రహస్యగోపన మొందుదక్క, నావలన మీ కేకార్యమ్ము గా నున్నను నయ్యది సాధ్యాసాధ్యవిచారమ్ములేకయే సమకూర్చెద. నిండులకుఁ బ్రమాణ పత్రికఁ గూడ నీయఁ గలను.

రాయ—చెలికాఁడా!

తే, తనరహస్యంబు సెరులు కైకొనకయుండ, డాచుగతి నెవ్వని దెబండు డాచునో? వి

ధాతృసృష్టిని వారలే తగును రయ్య, మూల్య మగుమిత్రశబ్దార్థమును విహింప.

విదూ—మహాభాగ ! తమరు వచించినట్లు తనరహస్యముంబలె నితరునిరహస్యమును గాపాడువాఁడు వానికి మిత్రుఁడే యైనచో, నేను నారహస్యమువలెనే యితరుల రహస్యమును గాపాడ నేర్తు.

రాయ—(నవ్వి) “మరువదు శీనకేళుజలం” అనునట్లు “నారహస్యమునుం గాపాడు కొననేర నే సెరులరహస్య మంతకంటెఁ గాపాడ నేర” ననియా యేమి నీయభిప్రాయము ?

విదూ—మీపాండిత్యము రేపు ఘోషపాదగృహమునకు వెళ్ళినప్పుడు చూపుకొనుడు; నా యొద్ద మాత్రము ప్రకటింపకుడు. అంతగీర్వాణ మెందుకయ్యా మాటలాడునప్పుడు? తిన్నగా మాటాడ రాదాయేమి ?

రాయ—(తనలో)వీ డిక్క నెంతవిసరికొట్టినను గొట్టినవాడే. అయిననేమి, “కౌర్యాక్షి నకుతోగర్వః” అనికదా మన మిప్పు డూహింపవలసినది (ప్రకౌశము) గీర్వాణ మైనను ఇది సర్వసాధారణ మైనమాటయే, ఎడారులయందుంబలె నుశీనరదేశముల యందు జలము కలదు; అనగా, నక్కడను నిక్కడను గూడ లే దనియభిప్రాయము.

విదూ—ఇప్పుడు తెలిసినది. ఒకరిమాట కేమిగాని నామాట వైనను నితరులతోఁ జెప్ప కుండుట నేర్చికొనుటకుఁజిరకాలముచుండియత్నించుచున్నాఁడను. ఇందునకై ప్రత్యే కించి మూఁడుసారులు కాశికి వెళ్లి వచ్చినాఁడను. ఎంతపరిశ్రమ చేసినను క్రియ మాత్రము కట్టినది కాదు; ఇంగునకేకదా, తమతోన్నహము చేయుటకుఁబ్రతిదినమును వచ్చుచున్నాఁడను? పోనిండు వృధికాలక్షేపము చేయించుచుంటిరి కాని నాకీ నువుగింజలో నోటి నాననీయలేని లోపమును వారించును సాయమును దెల్పకపోతిరి గదా, అట్లయినచో నియ్యడ మీ కెంత ముపయోగించును జెప్పఁడు ?

రాయ—(దైన్యముతో)

తే. హాస్యమున కిది వేశగా దని యెఱుంగుచు, వంతరంగమునకా గలచింత యెఱుంగు
జేను వై దేశకుడ దిక్కు లేనివాడ, ననియెఱుంగుచు విటు లేచ నగునె నీకు.

విదూ—ఓహో! యిదిమఱియుం బాగుగ నున్నది. ఘోషపాతూతురంట! బోడిబాపఁ డంట! యెక్కడి కెక్కడ! నక్కెక్కడ! జీవలోక మెక్కడ! యెవ్వరు విన్నను నోటితో నవ్వరు.

రాయ—(గడ్డమువట్టికొని) బిగ్గరగా నణవకుము, ఇది యెవ్వ రెందునకు వినవలయును.

చ. కమలినీ కర్కుఁ డెట్టిచెలికాఁడు ? కుముద్వతి కబ్బుఁ డెట్టిచు

ట్టము ? విరదీప కెక్కడికటాక్షము భృంగమువై ? సుకొక్కచో

నమరు సుకొక్కచూ, పతివ లైనను బూరుషు లైన నెందుఁజే

నుము గలచోట లేమి యనుమా టటు లుంచుము గాంచ రెద్దియుకా.

తే. వంక రగుమాత్రం జంతురువానీ కేమి ? చెఱుకురుచి కణిపులక ల్లిం జెడుసె? శబ్ద

దోషమున గీతి కెంచేని గొసఁగుగలదో? దయితుదారిద్ర్యమతివచిత్తము విరచుసె

విదూ—మీచదువున కంతకును ఫలితార్థము నేను సౌందర్యవంతుఁడగు పండితుఁడను

కవిని గనుక న న్నాకన్నియ విధిగా వరింపఁ గలదని తేలినది. తథాస్తు. అట్లే

కొనిండు, మాటలకేమి? కొనితే నక్కలలేరుకదా. పెట్టిచదువు చదువక నే నడుగు
మాటకు సమత్తరము చెప్పుడు. మీలో మీ రిట్లు పాలుత్రావుమాత్రమేనా? లేక
మీ కెక్కతముననైన నప్పుద్వాక్సీయభిప్రాయంబు పొడకట్టెనా?
రాయ—(కొంచెము దైర్యముతో) అట్లడుగుము వృధాకోలాహలమునకు మొదలు పెట్టి
మిత్రకార్యవిఘాతముడవు కా నెంచకుము.

ఉ. మాడుగుమీఁద నుండి నను మానిని ప్రేమరసమ్ము చిల్కుచున్
జూడనిచూడ్కిఁ జూచె నిది సూచనయాఁగద ? యింతమాత్ర నే
నీడిగిలకబడక; విను మిదేగత జాతకమందుఁ గొంత యీ
జాడ లిఖించె దండ్రీ; యది సాయ మొనర్చెడి దీనికిన్ సఖా.

విదూ—అట్టిగట్టినమ్మికమీ కున్నదో నీనాఁ డొకపరి. యానాతిదృక్పథమున మిమ్ముం
బడవైతూనా? పిమ్మట మీయదృష్టము. నాచేయుమపకార మింతకు మించియుండదు.
రాయ—(అభిలాషతో) సఖా! అది యెట్లు సంఘటించెదవు?

తే. మరల నొకపరి నాకు నమ్మగువమ్మిన్నఁ, గ నెడిభాగ్యమ్ము ఘటియింపఁ గలిగె జేని
జాలుఁ దన్నాత్రమునన నాజన్మమునకుఁ, దగినఫల మందినంతసంతసము గాంతు.
విదూ—(నగుచు) ఇవియేటిపూటలు? దర్శన మైనపిమ్మట స్పర్శనము కావలయునం
దురు; ఆదియునైన మఱియొక్కటి లోటగును. ఎవరెరుగని పీమాటలు.

రాయ—చెలికొండా! అంతవఱకేలగాని,

తే. యవనినవనీతసమతాపయమనిరమణి, ఊహిఁజూహియనునమృతోక్తులొప్పులొలుకఁ
గమనుఁగా నెంచి యెవనియంకమునఁ గులుకు, సుఖము లెల్లను వాని నే నుము జగాన.

విదూ—సరే, ఇక్కడికిఁ జేరినది. “చల్లలేక పొమ్మన్న, పెరుగేనియువడ్డింపు” మన్న
ట్లున్నది. అప్పుడే యెంతవఱకు డేకినదో చూడుఁడు మీరు. రాకాపికాచము?
రాయ—(సంశయముతో)

చ. ఎఱుంగుదుఁ జక్రవర్తిసుత యెక్కడ! యెక్కడి నే నటంచు, మీ
దెఱుంగును, మంచిచెడ్డ లవియెల్ల నెఱుంగుదు, నైననేమి? నా
యెఱుక యడంచి కోరిక లనేకములై మన మత్తలొదరీ
పర మొనరించె, నెట్లయినఁ బ్రాణము దక్కుట కర్హభంబికొక.

విదూ—(తత్తరపాటుతో) ఓవిద్యవృత్తేభమా! మీప్రాణమునకు నాప్రాణ మడ్డువై
చెద. మీ కింక న్దైర్యమెంచునకు?

రాయ—పరోపకారస్వభావముగల యోసిచ్చివాఁడా ! నాతాత్పర్యము చక్కఁగా చెలిసికొనుము.

తే. అత్తలోదరిపొందుకొ, దయన నగును, నుభయపక్షమ్ములను బ్రాణ మూడు నిజము మన్నఘం డాద్యపక్షైన మరణహేతు, వన్యపక్షమ్మున నిమిత్త మవనిభర్త.

విదూ—(గర్వముతో) నాకు మీరుభిప్రాయమును చెలిసికోలేకపోవుట యనునదయశం బొకటియా ? పిరికికవీశ్వరుఁడా ! నేనుండు ఘానుషాగాని గీడుషాగాని మన్నఘండుగాని గిన్నఘండుగాని నీమేన వ్రాలిన యీగకైన నపకృతి యొనర్పఁగలుగునా ?

రాయ—(తనలో) ఏమి మీప్రాగల్భ్యము. పరిహాసస్వభావమున ననియెడిసిచ్చిమాటలు కావచ్చును. ఏమో ! అన్నియునునట్లుండు ననియును ననుకొనఁగూడదు; కాని నన్నకముమాత్రము కుదురదు. “ హాస్యగానికిఁదేలుగుట్టి ” నన్నట్లున్నది. కానిమ్ము, మాటలసం దర్భముంబట్టి చూచిన నిజ మెంతో తెలియకుండెడినా ! (ప్రకాశము) ఘానుషాయొద్దఁ జనవుండుటంబట్టి యతనివలనం గాపాడినను గాపాడుచువుకొని మన్నఘండు నీకెట్లువశుఁడగును.

విదూ—(తనలో) ఇక నాయెఱిగినవిధమ్ము చెప్పి యితనిం గొంత యూరించెదఁ (ప్రకాశము) అపరమ స్తనావతారుండ వనఁదగినయోపండితాఖండలా ? ని మ్మొకసారి తనయుద్యానవనమ్మునకుఁ దీసికొనిర మ్మని నీమనఃప్రేయసి యిదివఱకే సఖేముఖమున నన్నుఁ బ్రార్థించుచున్నది.

రాయ—(తనలో) ఇతనిమాట లెంతవఱకు సత్యములో నిర్ణయించుట కడుఁ గష్టము కదా ? (ప్రకాశము) సంతతపరిహాసాదరముగలయోమిత్రమా ! నీమాటలు నేనే వనినవ్వు నేర్తును.

ఉ. ఇంతకుముందుఁ గొండొకయు నీవిషయమ్ము నెఱుంగ నట్లు నా
చెంతనటించుటే ? మిపుడు చెప్పెడిమాటలచందమేమి ? యా
వంతయు నీమనాక్యములయందలియర్థ మెఱుంగఁజాల,న
న్నింతకుఁ బాల ముంచెదనొ ? యేటను ముంచెదనొ ? నీయధీనుఁడణ్.

(తన్ను ద్వేషించుకొని)

ఉ. ఎక్కడివేఁగిదేశ ? మిట కేటికి వచ్చితి ? నెందుకోసమై
యక్కట ! యిప్పు డిక్కరణి యత్న మొనర్చుచునుంట ? ఘానుషా

యెక్కడ? కూతు రెక్కడ? మహిసురవంశకళంక మైననే
నెక్కడ? నాదుపాండి? యదెక్కడ? మొహ మదెంతకు దగు.

(నిట్టూర్పునిగిడించి)

చ. పులము నత్రిక్రమించు టొకగొప్ప గదోచ దఖండపాండిత్య
గలిగినతెల్వొ బోనడంప గల్గుట కా దొకగొప్ప, మానము
దొలంగుట కార ముందడుగు దూరెడి బ్రాణము గడ్డిపోచకు
జాలుకనయయ్యె నియ్యవనసుందరినిక దరమేనుపంగ.

విమా—ఓహోహో! యిదిమేటిమాటలు? నాలుకచిగురునుండివచ్చెడివో? లేక నాభీ
స్థానమునుండియే బయలు వెడలినవో? చతుస్సముద్రముద్రితధరావలయున్న నేకచ్చ
త్రమ్ముగా నేలుఫాగుషాకూతురు తనంతన పిలువనగల నన్నమాట యీకులగోత్ర
ములక దెచ్చివెట్టినయది కాబోలును.

రాయ—మిత్రమా! మఱియొక న నూహింపకుము.

చ. శవ మడంచు దవ మడంచు సత్య మడంచు నడంచు యోగ్యత
జపలతంచెంచు బెంచు నలసత్వ మగర్వితమేని కామ మ
న్నపుడొగర్విత మ్మయినయయ్యది యెయ్యది నేయ నోప, దే
వపుగను లైనకాంతలక వంశురుమందురు యోగు లందఱు.

ఉ. కట్టియ లన్న బంగరువుకన్నను నెయ్యెడ మేటియింక నే
పట్టినందు నేతి నొకబ్రాహ్మణ జూడరు నీటికన్న, ని
క్కట్టులకునివాస మనగాండగు నిష్ఠురినుండి మున్ను నే
నెట్టిప్రయత్నముక సలిపి యేమిప్రయోజన? మేగనైతిగా.

విమా—ఇంతమ హైశ్వర్యమునకు నోచి యందఱవలె వచ్చినతోవ నెట్టులేగెను?

రాయ—(స్మితో) ఏ మట్టులంటివి? మన కిప్పడబ్బిన మహైశ్వర్యమేమి?

విమా—ఏమా? భగవంతున కైనను మగ్గభం బనదగు మాఫాయషాదర్శనంబు
కానుండు టట్లుండ నేరికి నలభ్యమ్ము లగునాయనకొమిరెమాపుకోపులకు సభ్యాగ
తుండవై యిప్పడో యికనో యఖండసామ్రాజ్యవదవి నందసుంటివి. పైపెచ్చు
మంచిమంచివక్వాన్నములతో ఘృతకుల్యయు దధికుల్యయు నగునట్లు మునిగి తేలు
చుంటివి. పుచ్చె పూసినదాయేమి? ఇంతకంటెగా వలసిన దేమి?

రాయ—(చిటునవ్వుతో) అద్యంతములు నీవు చెప్పినటులే కావచ్చును; కాని యొక
యనుభవమును వచించుచున్నాడను. ఈజగత్స్వభావమేమో! అకసమునలువ్వు

లున్నవా?" యని యడుగ "లే" వనరు సరికదా "అయ్యవి సర్వసామాన్యపుష్పముల వంటివి కా" వనియు "వానితావి యంతకన్న విలక్షణ" మనియును దేగవర్ణించి పుచ్చకు నభినందింపఁ జేసి కొండ నెక్కింతురు. ఇయ్యెడ మెరులదోస మేముండును?

మ. తనయత్నించినదానికి దగినచంద మైవ్వడే నాడు వా
నిని నమ్మకమనసాప్ప దైననతడే నెమ్మి జనింపంగ నే
ర్పు సొకం డెవ్వఁడుగాని దాని కతివైరుధ్యముమై నిక్కమై
నను జెప్పక బ్రతికూలుఁడా మనసుకన్న వక్ర మొండున్నదే.

విదూ— నే నెంతపరిహాసస్వభావము కలవాడ నైనను నిప్పట్లున యథార్థపరిహాసకునిగా నన్ను విశ్వసింపుఁడు. మీ రెల్ల వెనుకకు ముందుకు నుయ్యెలలూఁగు చుంటిరికాని నిష్కళంక హృదయుడైన మహానుభావుఁ డితఁ డొక్కడే యని నాయశస్సు జగములఁబడి వెలుగుచున్నయది. మీ కంతనమ్మిక లేనిచో నన్నుఁ గుఱించి యెవరి నేని కొంచెము ప్రశంసించిమాడుఁడు. నాకుజ్యోతిశ్శాస్త్రమునఁ బూర్ణపాండిత్యము. అందులోఁ బ్రశ్నభాగము మఱియును ముఖ్యమైనది. విచారించిమాడఁగా నక్కన్ని యమియు మన్నించుననియు ఘానసాకూడఁ గిక్కురుమనక యందులకంగీకరించుననియుం బొడకట్టినది.

రాయ—(నవ్వి) మిత్రమా! నీవు ప్రశ్నశాస్త్రమునఁ బండితుడవు కదా. నేను నిన్నడుగనిదే యెట్లు విచారించితివి?

విదూ—ఇది మఱియుఁ జక్కగానున్నదే. ఇంత నేపటినుండి వెళ్లఁ బోసినసోదె యంతయు నేమాయె? నన్నే నే నెఱుంగను. ని న్నెట్లెఱుంగును నన్నట్లు లున్నది.

రాయ—అది కాదు. ప్రశ్నకు దక్షిణాతాంబూలసహితముగా వచ్చి కదా పుచ్చ చేయవలసినది.

విదూ—ఇదా ఇవి యన్నియును దానివలన జీవించుమీ వంటికుక్షింభులకుఁ గాని జగదేకచక్రవర్తి యెవరో యెఱుంగనివారు సహితము నన్నెఱుంగునట్లు ప్రభుత్వ మాచరించుమహారాజును; నాకా?

రాయ—ఎన్నివిధములఁ జూచిన సొకమాటయైనఁ బరిహాసములేక చెప్పవు కాఁబోలును, ఐన నేల కా దనవలయును. "మంచిమాటలకుఁ జెప్పు లొగ్గవలయు" నని కదా పెద్దలు చెప్పుదురు, కాని

క. జాతియు సెక్కుటి కా దంట, నీతియును భిన్న మంట గణింప గలనటదే

హూతు న్నా కిడు నంట యిది, యేతరున నమృతము నెవరు సెడివిసక.

విదూ—ఓహో! యింతవెట్టివానిని నే నెందును జూడలేదు. మీశాస్త్రపాండిత్యమే
మైనదయ్యా? మొదట స్త్రీపురుషులకు బరస్పరజాతిభేద మున్నదా? లేదా?
అట్టివారి కెట్లు లైక్యము ఘటించుచున్నదో?

రాయ—చెలికాఁడా? చక్కఁగాఁ జమత్కరించితివి. చనువుకొనినా? సంతబుద్ధి
మంతుడవేని యగుచువు.

విదూ—చమత్కరించుటే యనుకొంటిరామేమి? మనకు వారితో సంబంధముతిగునా?
యనిసంశయించుటకు మాని “వారు మనకు గన్నియ నిచ్చుట కంగీకరింప”
రనుట కేవలము పొరబాటు.

రాయ—అగును; నీవన్నమాట సత్యమే.

కం.మనలోన నన్యవర్ణమునికి నంగీకరింప, మొకఁ డేల తమం

తన యెల్ల కులములను బ్రయతనమునఁ గలిపికొన నెంత తారు తురుష్కుల.

విదూ—వహ్వా! మీకును మంచిలోకజ్ఞానమే యున్నదే? మీదియంతయుఁ బురా
తనపు ఛాందసపండితులవైఖరికాదు.

రాయ—మనకేనియు సంతదూష్టము కాదునుమా.

తే. శూద్రకన్యకఁ దనుకనచూపె మనువు, వెంకటేశ్వరుఁ డంతటివేల్పు యవన

కన్యకను బెండ్లియాడి మార్గము వెట్టె, పుడమివేలుపు లంతి కెక్కుడె తలంప.

విదూ—భేష్ ఇక నేమి? శాస్త్రముకన్న మనకుఁ గావలసినది శిష్టాచారమేకదా? ఇందు
సందియ మెక్కడ?

రాయ—ఎక్కడనా?

తే. శాస్త్రములు నుండు నాచారసరణు లుండు, లేకయుండిన నిపుడు గల్పింప వచ్చు

మొదటఘటనంబు నిక్కమై మొనసెనేని, యడ్డు నేయవి? యటసందియము గాని.

విదూ—ఘటనంబునకుం గాక యక్కన్నె ని న్నేల పిలువ నంపించెనో?

రాయ—మిత్రమా!

మ. పిలువే సందియ మంత నిక్క మయినకానే తెవ్వరిం గూర్చియో

కలయే గంటివొ నాముదమునకు బొంక బూనితో మింటఁ బూ

వులు జన్మించునె? యెండమావుల జలంబుక గల్గునె? గర్భరి

త్తుల కెల్ల దలమానికంబ నగు నాకుం గోర్కు లీడేటునె.

తే. పుట్టు సంతతన యడంగు బాడము మరల, సంతలోనన నశియించు వింతకొరై
లతిదర్శిగ్రుల కెందు బాల్వమునఁ గురులకుం జెడినకులకొంతలకులుకు లట్లు.

విదూ—మీ రీసంశయము లిట్లు వెళ్లఁ బోయించునే యుందురు. నాకు భుక్తికివేళ
కొవచ్చినది. “ఈనాటి సాయంకాలమునకు మిమ్ము వెంటఁ బెట్టుకొనివచ్చెద” నని
రాకన్నియకు వార్త నంపించెదను, (తెరవంకజూచి) మీశిష్యుఁడు మిమ్మున్నాన
మునకు లెం డనుటకుఁ గాఁబోలును పచ్చుచున్నాఁడు.

(శిష్యుఁడుప్రవేశించి)

శిష్యు—(తనలో) ప్రాచీనమును నీవేళకు నభ్యవహార మగుటయేకాక యొక్కంత విశ్ర
మించుట గూడ నయ్యెడిని. ఈదిన మీవజకు స్నానమునకే లేవక ప్రచండమిశ్రుని
తో నేదియో యాలోచించుచుఁ గూర్చున్నార. పోయి విన్నవించునా? పదార్థ
ములు చల్లనారిపోవుచున్నవి. ఇంకను పార్థివలింగార్చనము మిగిలియే యున్నది.
(సమీపమునకు వెళ్లును)

రాయ—(విదూషకునితో) మావిద్యార్థి వచ్చుచున్నాఁడు. ఇంక నీప్రసంగము మన
కుచితము కాదు. అట్లే యొనరింపుము పొమ్ము. (శిష్యునింజూచి) ఇదిగో వచ్చు
చున్నాఁడను నీవు రానక్కఱ లేదు. వెళ్లుము.

చి—శిష్యుత్తము. ఇంకను దమరు యమునకుదయ చేయవలయును గాఁబోలును. పార్థివ
లింగార్చనకుఁ బుష్పములు సిద్ధము చేసియుంచితని.

(నిష్క్రమించును)

విదూ—(మెల్లఁగా) మీ రీవిద్యార్థుల నెంచునకుఁ దీసికొనివచ్చినారు? వీండ్లు మీ
సాయంకాలపుఁ బ్రయాణమునకు సంతరాయము గాకుండమాత్రము చేసికొనుఁడు.
నేను బోవుచున్నాను (నిష్క్రమించును).

రాయ—(తనలో) నాకు స్నానమును దోచుచు పానమును దోచుచు. వీఁ డతివంచ
కుఁడు, అయినను గడునమ్మికగలవానివలెఁ జెప్పుచున్నాఁడు. ఏదో వీని యొద్దకుఁ
గొంచుము నావిషయమై వార్తమాత్రము వచ్చియుండుట తప్పదు. లేనిచో సంతోషుర
జనులు సంచరించునుద్యానస్తునకుఁ గొంపో నేర్చునే. కానిమ్ము “యద్భావి తదభి
వత్యేవ” (నిట్టూర్పునించి)

ఉ. ఈవిషయమ్ము మానుకొనుటే కడుసౌఖ్య మటంచు నెంచి లో

నావిధి చేయ నిశ్చయము నందినయంతన మోహ మగ్గలం

బై వెనువెంట నంటు నటు లైనను జేయుదు నన్నఁ దోడనే
భావము వేనవేలు ప్రతిబంధకముల్ గనఁ జేయు నద్దిరా.

(నిష్క్రమించును).

గద్య.

ఇదిశ్రీ...తిరుపతి వేంకటేశ్వరవిరాచితంబగు పండితరాజమున
ద్వితీయాంకము.

తృ తీ యాంకము .

(తెరలో)

మ. అదే సంధ్యాసః సానురాగ యయి తా నయ్యాశ వెల్లాందె నె
 మ్మది దానికొ గుఱుంచెనో? యనంగ సంబంధించె దాదృక్షుడై
 యదనుక వ మ్మెనిరింప కర్మముఁడు, తా నవ్వారిమోహంపునం
 పద సూచించెనె నాంగఁ జీకటియుఁ బర్వకజొచ్చె నల్లిక్కులక.
 ఇదిమాటక .

(అనంతర ముద్యానవనములో లవంగియును, జైలిక త్తీయమల్లికయును, రాయలును
 విమామకుఁడును వెనువెంటడి చెటియొకచోటుగాఁ బ్రవేశింతురు.)

లవం—(తనలో) హృదయమా! కాల మశ్రమించుచున్నయది. ఇంక నీయాశ నిరాశ
 యగుటకేమి సందియము. (ప్రకాశము)చెలీ! మన మీపాటికి వెనుక కేల మరలఁ
 గూడదు?

మల్లి—ఏమి యీనాఁ డింతతత్తరపడియెదవు? మనప్రచండమిశ్రుఁ డప్పండితసార్వ
 భౌము నియ్యెడకుకొ దొడ్కొని వచ్చువేళ కావచ్చినది. ఇంకఁ గొండొక తాళి
 పోవుదము.

రాయ—సఖా! అటు గనుఁగొనుము.

ఉ. చీకటి పోవుచున్నయది శీతకరుం డుదయించుచున్నవాఁ
 డేకడఁ జూడ వెన్నెలలు హెచ్చు దొండగె నిఁ కేటిమాట యా
 కోకకుచం గనుంగొనెడికోర్కె ఫలించునె? యింతసేపు తా
 రా కెటు లూరకుండు ననురాగము గల్గుట నిక్కమేనియుకొ?

విదూ—మన మిప్పుడకదా! యింగులకు వచ్చితిమి. ఇంతలోనే యింతతత్తటపాటా?
 ఎంతయనురాగము గల దైనను బ్రథమసమాగమమున “భర్త నెదుర్కొనవచ్చు”
 ననినేను విన లేదు. మీరు మహాకవీశ్వరులు మీ రెక్కడ నేని యట్లు చదివి
 యుండురేమో!

రాయ—సఖా! నాతాత్పర్యము చక్కఁగాఁ దెలిసికొనక యేలవృథాపరిహసించెదవు?
 తే. సంజప్రాప్తన కిటకు నకాసకియ తోడి, తె మ్మనుచు నీకు వార్త నందించెనంటి
 వదియ నిజ మేని యబల దా నంతకన్న, మున్నరావలె నదియ ప్రేముడికిగుఱుతు,

విదూ—వచ్చియేయందును గాని యెయ్యెడల నేవిసోదమ్మునఁ బ్రాప్తమృచుచున్నదియో?

నలు దెసలు పరికించినకొ గాని మన కట్లు తెలిసెడిని?

రాయ—ఇంతవఱకుఁ ద్రిప్పినది చాలకా యేమి?

విదూ—ఇది యంతయు నాకే యుపకారముగా నున్నదే.

రాయ—(తనలో) వీని మాతఁ జేసికొని యిష్టహావిషయమునఁ బ్రవర్తించుట గొట్టె
తోడఁ పట్టుకొని గోదావరి కడ్డపడినట్లున్నది. (ప్రకాశము) త్రోవ దీయుము
నీవెంబడి వచ్చుచున్నాను.

విదూ—ఇనుగో యీసంపంగివృక్షములచాలు ననునరించి పోవుదము (పరిక్రమింతురు)

లవం—(తనలో) ఓహో! యేమి యీవెన్నెలలు నాకు మిగుల నవశతి గలిగించు
చున్నవి. వీనికిఁ దో డీమలయానిలము లెందులకో (నిట్టూర్పుపుచ్చి ప్రకాశము)
చెలీ! స్వప్నము నిజ మని యెంచికదా మన కీవెట్టియడియాన.

మల్లి—నీ మట్లనుచున్నావు? ఇంతలో ననత్య మేల కావలయును?

లవం—నిశ్చయముగా ననత్యమే కాని స్వప్న మైనతత్త్వము మాత్రము నిగుర లేచు
లోపల నంతయుఁ బ్రత్యక్షమగుభవమువలెఁ గాడకట్టెను.

మల్లి—అగునుజూమీ నాటకముగూడ నిదేహాదిరి; చూచు చున్నంతసేపు నిజ మైన
కథా నాయకులు సుఖదుఃఖము లనుభవించునట్లై యాత్మ తస్థయమై తదనుగుణ
భావము లనుభవించును. సిమ్మట నిట్లులే క్రమముగాఁ బరిణమించెడిని.

లవం—నాటక మనిన వేరే యున్నదా మనబ్రతు కంతయు నిట్టిదే; ఐనను నేదో
కాశ్యత మని వెట్టివెట్టిప్రయత్నములు సలుపు చుందుము. తనకు పైత్యధ్రమము
గలిగి జగముదిరిగినట్లు బొడకట్టినను నిజమున కయ్యది నిశ్చలమే సుమా,

మల్లి—అట్లేల యనవలయును? ప్రాప్తికాలమునకుఁ గాకతాళీయము కాఁగూడదా?
అది కాక నీవంటిజగదేకసుందరిచే స్వయముగ నాకాంక్షింపఁబడియు వికృతి
మొంద గుండుటకు నాయన మనం జేమి శిలయా?

లవం—(కోపముతో) చుర్రార్చురాలా! అయ్యనఘ నట్లేల యనవలయును.

శి. జననము నందితికొ గడుఁ బ్రశస్తము గాని తురుష్కజాతీయం

దనఘకులోద్భవుం డతఁ డహో! యెటు నాచపలాంతరంగవ

ర్తన కనుకూలఁడో? నిది వృధాశ్రమ మింతకుఁ దారిత్యముల

మన మెఱుంగంగ నీయ దనుమానము మాన దిఁ కేమి నేయునుకొ.

మల్లి—సఖీ! యింకను గాలాత్రిక్రమణము కా లేదు. నీ వేల యిట్లు తలపాటు చెందెదవు. ఈవఱకే మనప్రచండమిశ్రుఁ డయ్యనఘం దోడ్కొని వచ్చి యుండవలెను. నిన్నిదివఱకే యాతఁడు చూచి విరాళి గొని యున్నవాఁ డనికదా నాతోనాతఁడు చెప్పి యున్నాఁడు. నిన్నెం.పలకు వృధా నిందించుకొనియెదవు. ఈక్రిడాసరోవరము సెట్లైన నుండి నలుదెసలు నిరీక్షింతము రమ్మ (అట్లానరింతురు) రాయ—(విసువుతో) నన్ను గుజనునిగా నూహించి కాబోలును మిన్నక యీకుజు నులవెంటఁ ద్రిప్పుచున్నాఁడవు. నీవెంట వచ్చినందుల కీప్రాయశ్చిత్తము నాకుఁ గావలసినదియే.

విదూ—ఓహో! ఇది మఱియుం బాగుగ నున్నదే. వచ్చినది యుద్యానవనము కదా? ఎయ్యెడల నేక్రిడామృగములఁ గాంచుచు నేయేవినోదముల మసలుచున్నదియో యొక్కింత పరిశీలింపక యెట్లు కన్పట్టెడిని.

రాయ—ఇదివఱ కొకసారి యిట్లు పలికితివి. అప్పు డెంచులకని యూరకుంటిని కాని యిపుడు నీరసవిహీనతకు నాకుఁ గోపము పుట్టుచున్నది.

చ. దయితు నధీన మైనమదిఁ దాల్చు నెలంతల కెందు సెండుగో

రై యుదయ మంద, దెయ్యెడలఁ బ్రీతి జనింపదు వేయు నేల? ని

శ్చయముగ స్వర్గలోక సుఖసంపద తా నెచు రేగుదెంచినన్

గయకొన నిచ్చువుట్ట, దొకకాంతునిసం స్వరణంబె సర్వమున్.

విదూ—అసత్యవాగు లగుమీవంటికవీశ్వరు లంత వెట్టిగా వర్ణించుమాత్రమే కాని నిజమున కంతయుం గన్పట్టు “ఇదిగో పులియంతే, అదుగో తోక” యన్నట్లు ఒకరినిఁ జూచి యొకరు మఱితె యననుగుణముగ వ్రాయుదురు. కాని యవి యన్నియును ననుభవవిరుద్ధము లగుటం జేసి యనాదరణీయములు. పలువురు నెలంతలు కోరి యుండిరి కాని మీరు చెప్పినంత కాదుకదా అందులో శతాంశ మేని వెట్టితనము నాకయ్యెడఁ గన్పట్టలేదు. ఇంత యేల? ఇట్లు చెప్పుచుంటిరి కదా మీ రిదినమున సర్వసంగపరిత్యాగ మేల చేయలేదో?

రాయ—నన్ను నీ వేమి తెలిసికొంటివి?

ఉ. వచ్చినశిష్యులం గనియు వారికె బాతము నెప్ప నైతి లో

హెచ్చినశాపపుంగరిమ నించుకయున్ భుజియింప నైతి నా
పచ్చనివింటిజోదుపయి భారము వైచితి నంతలోన నీ

యిచ్చకము న్నిజం బనుచు నే సెనరించితి సంజ కంజలుల్.

విదూ—అవును. బీదబాపనయ్యకు రాచకన్నియ దొరకొన నున్నప్పుడు కోరికిఁ గొబ్బరికాయ సామెత గలిగినను “చూచినకల్ల వెట్టి” యన్నట్లాపె మహారాజు పుత్రి. యేదో కారణమున నననుగుణానురాగము నందినను నయ్యది యేవిసాద మ్మున నైనను మఱిపుం గన వచ్చును.

రాయ—(కోపముతో) ఐనచో సమృతమే ఇంత యెఱింగియుండియు న న్నెందుల కిక్కడికి దోడ్కొని వచ్చితివి? కడచినదాని కేమి గాని నా కాకన్నియయు నక్కఱలేదు. మఱి యొండును వలదు నీపుణ్య మాయె నిక్కడ వేఱొం డవమా నమ్ము లేకుండ యథాస్థానమ్మున కైనఁ గొనిపోమ్ము.

తే. మొదలఁ బరిహాసమున కాదిమూర్తి వనుచు, ని న్నెఱింగియు నీవల నేను బడితి దాని కేమి పురాకృత మైనకర్త, ఫలము తప్పఁగఁ జేయ నెవ్వరితరంబు.

విదూ—(వినుట యభినయించి) బ్రాహ్మణోత్తమా! ఇంచుకతడవు నైపుము. నే నిదె కొంచెము పోయి వచ్చెదను.

రాయ—(చేయి వట్టుకొని) చె ట్టెక్కించి నిచ్చెన దీనిన ట్లిదికూడనా?

ఉ. కత్తలబోనుకన్న నధికమ్మిది న న్నిట డించి పోయి నే
వత్తు నటంచుఁ బల్కెదవు వేఱియే యిది యెవ్వరేని న
న్నిత్తటి నేవకుల్ గనిన నేమని యుత్తర మిచ్చువాఁడ నీ
పాత్రున ముప్పు మూఁడె సరిపో యింక బుద్ధిజనించె నాకొగిల.

విదూ—(నవ్వుచు) తెలుఁగుదేశపు బ్రాహ్మణులు మిక్కిలి పిరికివాండ్రని వినుటయే కాని నేటికిఁ బ్రత్యక్షము కూడ నైనది. ఈగఁజేని చొర నశక్య మ్ముగునంతిపుర మ్మున జగదీశుపుత్రతోఁ గలయు నుంకించుచుంటివికనా! నీ కట్టిమహాయోగము చేహరినను “పిరికితనము తుద నెగ్గించెడినా” యని నాకు సందేహముగా నున్న యది. కొంచె మేదో అలుకుడు విన వచ్చుచున్నది చూచి వత్తు ననినఁ బోనీకున్న నే నెట్లు కార్యము పొనఁగింపఁ గలను?

రాయ—(చెవియొగ్గి) నీ కేమి విన నైనదో కాని నా కాయాతటాకమ్ములదరిక గూయు చున్న మండుకాములును, గీమరాళ్లును దక్క వే తెయ్యదియుఁ గాన రాదు. పృథాగా న న్నిట డించి పోకుము

లవం—చెలీ? నిక్కము గా నాస్వప్నమునఁ జూపట్టిన మహానుభావుఁడు మనప్రచండ మిశ్రునికి మిత్రుఁ డనియేనా నీనమ్మకము?

మల్లి—సందియ మెందుకు? నిన్ను స్వప్నమున మరులుకొల్పిన యతఁడే సౌధమున నుండఁగాఁ జూచి పరవశత్వము నందినట్లుకదా యాతఁడు నాతోఁ జెప్పి యున్నాఁడు.

లవం—(తనలో) ఇది యెంతవఱకు సత్య మైయుండునో! (స్వప్తి నభినయించి) (ప్రకాశము) అవును మొన్న సంజుప్రాద్దుల నేను సౌధాగ్రమున నిలిచి యమునానదీ సౌభాగ్యము విలొకించుచుండ నెవ్వరో యొకరు మాత్ర మావీధిగా జనుచుండిరి. నేను జూచులోపల నే నగరరక్షకు “లిది యంతఃపురపువీధి” గనుక నీ వియ్యోడ కెందులకు వచ్చితివి? రాఁ గూడ దని యవలకుక బంపిరి. ఆయన యవ్వుహాను భావుఁడై యుండఁడు కదా!

తే. స్వప్నము నిజం బగుట పెద్ద సందియము, గాని నీమాట విశ్వాస మూనఁ జేయు నైన నేమి ఫల మ్మవ్వుహానుచుండు, సమ్యక్తించుట తెలియ దోసకియ మనకు.

మల్లి—స్వప్నమును నిజమే. పదపడి విన్నసంగతిం బట్టి ని న్నాయన కామించుట యును నిజమే, ఒక్కొంత తాలితివేని సమాగమానంద మనుభవింపఁ గలవు.

రాయ—ఏదో వినవచ్చిన దంటివి. అది యంతలో నేమి యడఁగి పోయినదా. మరల విన రాజేమి?

విదూ—విన రాజేమి? నా కింకను విన వచ్చుచునే యున్నది. ఏదో పెద్ద ధ్యానము మనస్సులో నుండుటచే మికుఁ గాన రాకున్నయది. నన్ను విడిచినచో దాని నిశ్చయము తేలఁ గలదు. లేనిచో మన మొక-వోట వెదకిన వార లొక-వోట వెదకుచుందురు. తుదకు కార్యము చెడిపోవును.

రాయ—ఏ మైననను సరే. నేను మాత్రము నిన్ను వదలను. నీవెంటనే వచ్చెదను. తీసికొని పొమ్ము.

విదూ—(తనలో) ఇతనికి సిరికితనము మఱింత హెచ్చించెద (ప్రకాశము) ఇది ఘోషా విహరించెడియుద్ధానవనము కొంపతీసి యొకవేళ వచ్చి ఆయన విహార మొనర్చుచుండెనేమో? మిమ్ము నావెంటఁ దీసికొని పోయిన నాకునుం గూడ మెడ మీఁదికి రాదా?

రాయ—ఓహో! ఎంత మోసపోతిని “నశ్య త్యనాయకు కార్యం తన్నే వో సత్త నాయకం” అన్న ట్లయినది. ఉన్నతప్రాప్తయండ వగు నీవలన నా కెట్టియవ మానము వచ్చినను యుక్తమే. ఆయినను నియ్యోడ నీదోసమేమున్నది? నావిధి యి ట్లున్నది.

మ. శిరసే యూడెడినో? శిరోజములకే చేట్టుటు వాటిల్లునో?
మరియూదే చెడునో? మ త్తమి యగునో? మానానకే మోసమో?
పరమే వోయెడినో? యిహమై తెగునో? పాపంబె చేకూరునో?
పరకీయాసుఖవాంచలోన నను దూర్ప న్నికు మేలే? విధి.

విమా—ఊరకే యన్నాను గాని మిమ్ముఁ జూచినను వా రేమియు ననరు. మీరనిన
సెంతో ఘాదుషాగారికి గౌరవము. వీరె వారని యెఱుంగకున్నలోటు తీర్చుటకు
నేనుండియే యున్నాడను గదా

రాయ—ఛీ! అడుసుఁ ద్రొక్కనేల? కాలు కడుగనేల? నీవు సంకేతము మఱి
యొక్కొంట సెందన కేర్పాటు చేయఁ గూడదు.

ఉ. “స్త్రీలకుఁ దక్క వేటొకరు చేరఁగ రానిప్రదేశ మంచు నీ
వేల యెఱుంగ? వియ్యోడకు నేటికి వచ్చితి” వంచు నెవ్వరే
దూలఁగ నాడ నుత్తరము దోపమిఁ గల్గెడి సిగ్ధకన్నఁ బ్రా
ణాలకు భంగ మన్నది ఘన మ్మగు నే యభీమానకాలికి?

విమా—అందువకే మొట్ట మొదట సెుక యాలోచన చేసినాడను; గాని చేయనిది
యిప్పుడు చెప్పిన లాభ మేమున్నది!

రాయ—అది యేమి యాలోచనము?

విమా—చిన్నయుపాయము చేసినచో మీకును నాకునుం గూడ భయ ముండక
పోవును. దాని కే మంతవిశేషప్రయత్న మక్కఱయే లేదు. ఒకగాగరాయును
ఒకశ్రైకయుఁ గండువా యును ఉన్న సరిపోవును.

రాయ—అప్పుడు మాత్ర మియ్యంగన యెవ రన్న నేమి చెప్పఁ గలవు?

విమా—ఇప్పుడు మీతో నేల చెప్పవలయును? ఏదో నాపాట్లు నేను పడఁ గలను
“నాయంపుడుకత్తై యొకసారి యిక్కడకుఁ దీసికొని పొ” మ్మని కోరిన దన్న
న స్నేమియు ననక పైపెచ్చు మనయిరువురం జూచి కొంతనే పెంతో యానం
దించును. ఇది పట కిట్టి గండము లిక్కడ నే నెన్ని తప్పించుకొనలేదు?

రాయ—ఛీ! మూర్ఖుఁడా.

చ. గెలిచితి నెల్లపండితులఁ గీర్తి వహించితి నెల్లదిక్కులక
గులమున వర్తనమునను గొం కొకయించుక లేనివాడ ని
త్తలఁ పొకఁడే కళంకమును దార్చిన దార్చెడి నిట్టిన నిట్టుల్
పలుచఁగఁ జూచి చుల్మనకుఁ బాత్రునిఁ జేయఁగ నీకుఁ బాడియే.

విదూ—సర్వము నెఱింగినవారలయ్య నీ తేల కోపగించెదరు ? కార్యావసరముల పట్ల నప్పటి కనుగుణముగ మెలగుట గౌరవభంజకము గానేరదు వసుదేవుడు గాడిదకాళ్లు పట్టుకొనుట యెవ్వ రెఱుంగనిది.

రాయ—(శాంతించి) అగును “ భక్షితేపి లశునే న గోగళాంతః ” అన్న ట్టిన్ని పాటులు పడినను ఫలకారి గాని యప్పు డెందుల కీయవమానములు ?

చ. తురకది యంట విప్రు డెట దుర్లయుఁ డౌకవి యంట దానికై
పరు వెడనేసి తాఁబడనిపాటుల కెల్ల సహించె నంట త
త్తరపడుమాత్రమే తనకుఁ దా నదియున్ లభియింప దంట యం
చఱతురు లోకు లిట్టియడియాసయుఁ జెల్లునె నన్నుఁబోటికిన్.

విదూ—(నవ్వి) ఆర్యవర్యా ! నిక్కముగ నీయుద్యానము ఘానుషా రాఁ దగినది యనియే నమ్మితిరి కదా అంతచక్రవర్తికి నెన్ని యుపవనము లుండునో మీరాలూ చింప రైతిరి. అంతఃపురచారిణులకై యేర్పఱపఁ బడినవి వేతే తమకు వేతే యుభయులకును వేతే కూఁతులకు వేతే కొమరులకు వేతే మొత్తము చేసినదో నెక్క యంతఃపురమునకే కొన్నినూలులు క్రీడావనము లుండును జూడీ !

రాయ—(ఆశ్చర్యముతో) అయిన నీప్రభువునకు భార్యలు వందలకొలది కాఁబోలును.

విదూ—లెక్కేమిటి ? కంటి కింపుగాఁ గనఁబడిన దేవర్ల మైనను దీసికొని వచ్చుటయే వీరి యాచారము. ఏనాటి కానాడు వీరిలసంఖ్యకు వృద్ధియేకాని క్షయములేదు.

రాయ—ఇంనులోఁ గొందఱు బ్రాహ్మణస్త్రీలు గూడ నుందురు కాఁబోలును

తే. బలవిహీనుని కన్యనిభార్య యంచు, దనకళత్రం బటంచు భేదము గాని

సాగసుగల దెల్లఁ దనచేతిసామ్రై కాక, బలము గలిగినవాని కేర్పాటు గలదె.

అని చంద్రుడు బృహస్పతిగారి భార్య నపహరించి తన్ను మందలింప నుంకించు నింద్రున కుత్తరము చెప్పిన ట్లున్నది. వీరికిఁ జంద్రుడు దైవము గనుక నతని సిద్ధాంతమునే యవలంబించి పరభార్యల నందఱిని స్వభార్యలుగఁ జేసికొనుట యాచారమైయుండును.

శా. ఆరాజేంద్రుడు రాత్రియుం బవలు కౌమాసక్తుడై యూరిలో

నీరేజేక్షణలక బలాత్కృతిగ నెంతే బాధపెట్టంగ నా

యూరక గాఁపురముండువార లొకనాఁ డొక్కొక్కఁ డాత్మీయయా

దారక బంపెద వన్న నెప్పే నట యాతం డెంతధర్మాత్ముడో.

ఇది వీరిలచేతిక్రిందిచిన్నిచిన్నిజరానులు పాలించెడిరాజుం గూర్చి వెనుకటి కవనో

చెప్పిన దంట వారికిని నిట్టి మర్వృత్తి వీరలవలననే యలవడియుండ నగు “యథా రాజా తథా ప్రజాః” “రాజానుమతో ధర్మః” అనుట కల్గ యెట్లగును?

విదూ—ఎవరో యన నేల? మీచే నిష్పాదుకోరఁ బడెడికన్యక బ్రాహ్మణస్త్రీయందు జన్మించినదే యని చెప్పుదురు; కాని పాపము ఈపె గర్భమున నున్నయప్పుడే యేదో యొకయుద్ధపుటలజడిలో నాపెను జెఱఁ దీసికొని వచ్చుకతన నీమెయి యొడనే జన్మించుటచే నిది యంత స్పష్టముగా లోతు లెఱుంగరు.

రాయ—(సంతోషముతో) చెలికాడా! నీమాట మువ్వాటికిని నిక్కమే. ఏమనిన చు. పరమపవిత్రుడై మిగులఁ బండితుఁ డైతగు పేరుభొట్లకుఁ

వరగుణ మైనలక్ష్మమ కపత్యము వీఁ డెటు లంత్యజాతి యా

తురకవెలందిఁ గోరెడి విధుప్రతిమానన బ్రహ్మజాతమే

స్థిరమిది నమనయ్యెడిని క్షేత్రమునుం దగు బ్రహ్మజాతయై.

ఇదివఱ కెన్ని సార్లులో యీప్రశంస వచ్చినను జెప్పవైతివి కారణమేమి?

విదూ—(వికవికనవ్వి) మీరు కల్లు ద్రావుటకు మడి గట్టుకొనుచందమ్మున నిట్లు సంత సిందుచున్నారే కాని యీపె తిల్లిని ఖాదుసా నిఖా చేసికొన్నాఁడు. ఏవర్ణమై నను నొకటే అని యైనపిమ్మట వీరిలోఁ జేరుట యాచారము.

రాయ—అంతకు మున్నే యీకన్వియను గన్నయట్లు కదా నీమాటలవలనఁ దేలినది, నా కంటే చాలును. దీని కేమి గాని “నే నిక్కడ నెంటిగా నున్నను భయము లే” దని జెప్పితివి గాన నీ వేగి త్వరలో వత్తువా!

విదూ—మీ రీమావిగున్నక్రింద నుండుఁడు. ఇంతలోఁ బోయి వారలు వచ్చి యెచ్చు టనేని యుండిరా సరియే లేనివో నంతఃపురమున కేనిపోయి వెంటఁ బెట్టుకొని వచ్చుచున్నాను. మీ కియ్యెడల నించుకయు భీతి లేదు.

రాయ—మాట లెక్కడనో విన వచ్చిన వని మరల ని ట్లనియెద వేమి! దీనిలో నేదో మోస మున్న దని నాకు సంశయము, ఆకన్వియయే యైనయపుడు నేను గూడ వచ్చిన నేమగును.

విదూ—రానే వచ్చును గాని, కామినులచిత్తములు క్షణక్షణము లని మీ లెఱుంగ నిది కాను. అంగులోఁ బ్రభుకన్యక, ఎటుపోయిన నెటు వచ్చునో! ముందుఁ బోయి చెప్పఁ దగుసంగతులు చెప్పి వెంటఁ బెట్టికొని పోయెద!

రాయ—అ ట్లయిన నీయిట్టము వచ్చిన ట్లనరింపుము పొమ్ము.

విదూ—(నిష్క్రమించును)

లవం—(నిట్టూర్పు విడిచి) చెలీ! యిక నెంత నేపు చూతుము, పోవుదము రమ్మ.

మల్లి—సఖీ! వచ్చెడివేళ యక్రమించ లేను, ఇయ్యది యుపవన మని పేరుగాని మహారిజ్య మంతయున్నది. యిక్కడికి వత్తు మనియే చెప్పితిని గాని స్థలనిర్ణయము చేయ మఱచిసిని, వచ్చుట మాత్రము నిశ్చయము.

లవం—ఎవరు! ప్రచండమిశ్రుడా?

మల్లి—కాదు, ఇరువురును.

విదూ—ఇనుగో నేను వచ్చితిని (ప్రవేశించును)

లవం—(చూడనియట్లు నటించితాపమునూచించి)

మ. అనురాగం బది కన్నుఁ గానదు మనంబా! మిఱ్ఱిపల్లములకొ
గన కెచ్చోటను నైన నేగు నిక వేడ్కల్ మంచియుకొ జెడ్డయుకొ
మునుపే నేరపు మన్నధుండు చపలాత్తుం డెంతయుకొ మూర్ఖుఁ డం
గనలకొ లోకువఁ జేసి మీఁదఁ బడు శక్యంబే నివారింపఁగకొ.

(మూర్ఖిల్లు)

విదూ—భర్తృదారికా! నాతోఁ జెప్పుముఁ వాఁ డెవఁడో యిందుడ్డుకఱ్ఱతోఁ బడ
మోఁది వదలిపెట్టెదను.

మల్లి—(తత్తరపాటుతో) తరువాత మోదవచ్చును గాని రాజపుత్రి కతివ్యామోహ
మున నిట్టియవస్థ సంభవించినది. అదుగో అసహోపరము సెడ్డుదరి నున్న లేతతామర
పాకులు రెండు తీసికొని రమ్మ.

విదూ—ఇనుగో వెల్లి వచ్చుచున్నాను (నిష్క్రమించిప్రవేశించును)

మల్లి—సఖీ! (అని పిల్చుచు మెల్లగా వీచును)

లవం—(కొంచెము మూర్ఖు డెలియుచున్నది.)

మల్లి—(సంతోషముతో) చెలీ! అనుగో వచ్చినాఁడు చూచితివా! నే నసత్యమాడ
లేను కదా!

లవం—కను లఱవిప్పి మరల మూయుచున్నది.

విదూ—భర్తృదారికా! నీమనోహరం గూడ వెంటఁ బెట్టికొనియే వచ్చినాఁడను.

లవం—(మరల కనులు విప్పి నలు దెసలు చూచి వైమనస్యము నభినయించును)

మల్లి—చెలీ! సంతాపము తగ్గినదా!

విదూ—చెఱియొకత్రోవ యగుటచే సెక్కింత యాలస్య మగుటకు సహింప వలయు,
అదుగో ఆమావిగున్నక్రింద నీప్రియతముఁడు న్నవాఁడు.

లవం—(అజ్ఞయును ద్రేమమును సూచించుచున్నది)

మల్లి—ఆర్యా! మధ్య విడిది యెల చేసితివి! ఇయ్యెడకే తీసికొని రాక పోతివా!

విదూ—నీ కేమి! బానిసకూతురపు, చెప్పెదవు ఇది అంతఃపురపు పువ్వాపారము

“నిన్ను జెప్పకుండనే యెవరు తీసికొని రమ్మన్నా” రనినచో నేమి చేయుదును ఎఱుంగనట్లు మాటాడితివి కాని, యెఱుంగవా! ప్రాచీనము ఘోషమగుడ వార్త నంపి సెల వైనపిమ్మట నే యంతఃపురికిఁ బోవుట? అందులో నెన్ని వార్తలు ఘరా యొక్కంటికి సెలవులు మూడు కావలయును.

మల్లి—అవును. అదియును నిజమే.

లవం—(విసుకుతే) ఓహో! మీయిద్దరియు తర ప్రత్యుత్తరములు కడు రమ్యముగా నున్నవి. ఆతఁడు చెప్పటకును నీవు వినుటకును సరిపోయినది. మన కీ తురకసంప్రదాయమే కావలెను కాఁబోలును.

మల్లి—మన కాసంప్రదాయము కాక మఱియొక్కటి యెట్లు వచ్చెడిని. మనము మాత్ర మెవరిము?

విదూ—భర్తృదారికా? నీపుట్టువును గూర్చి నాయెఱిగినంత యాతనికిఁ జెప్పి నాడను జుమి.

లవం—(తనలో) జుగుప్సాకర మని యెఱుంగక చెప్పినను నిక్కడ నిది గొంత యుపయోగమే అగును.

మల్లి—సఖీ! అది యేమిటి ఇతఁ డేదో చెప్పితి ననుచున్నాఁడు?

లవం—ఏ మున్నది. నాగురవస్థయును, మాతల్లితలవ్రాతయును పరిశుద్ధ మగుకాశ్చీర దేశమునకు నొక్కఁడే సచివుఁ డని పించుకొన్న కుమారభట్టునకు నపజయ మొద వించిన భగవంతుని కెంత యక్కటికము లేదో?

విదూ—అయిన పేరిదియా? నే నిదిమాత్రము చెప్ప లేదు.

మల్లి—సరి తెలిసినది. అట్లయినచో నిక్కడ నందఱును బ్రాహ్మణకన్యకలే. ఎల్లరును మాలతలే. ప్రకృతము చూచుకొన వలె మనము వెనుకజన్మమున నేమృగములమో యేషులమో ఇప్పు డామాట యేటికి? దీని కేమి మనమే యవ్వహమహుని దర్శనమునకుఁ బోవుదమా? ఈయపరాధమునకు తుమార్పణగా నుండును.

లవం—(ఊరకుండును.)

మల్లి—ఆర్యా! అయ్యెడకు మమ్ము దీసికొని పొమ్ము.

విదూ—ఇచుగో ఈసురపొన్న చెట్టుల చాలు వెంబడిని పోవుదము రండు.

మల్లి—చెలీ! న న్నవలంబించి మెల్లగా నడువుము

లవ—(అట్లానరించుచున్నది) (అందఱును యథోచితముగా పరిక్రమింతురు)

రాయ—(విసుగుట సూచించి)

కం. చెలికాఁ డెచ్చటి కేగెను? చెలి యెయ్యెడ నాదురాక చిత్తమునందు

వృత్తిక మెయి గోరుచున్నదో? కలుగునెకో? యింత నేని కలికిక గనఁగన్.

(నలుదిక్కులు చూచి) ప్రియురాలా! నే నిక్కడఁబడెడియవస్థ యొకింతేని నీకుఁ

దెలిసిన నింతయాలస్య మొనరింపవుకదా?

శా. రా నువ్వోగము చేయుచుంటివో వడిక రాఁ బోయి రా లేక శం

కాసిర్విజ్ఞత గాంచుచుంటివో! యెరుక గామింపఁగా రాదు త

ప్పొనంచుక మది నెంచుచుంటివో? సగంబాయె న్నిశాభాగ మె

ట్లైనక ధైర్యము పాగుకొల్పి యిటు రమ్మా! పూర్ణచంద్రాననా.

శా. ఏ నెన్నుం డిటువంటికార్యములపై నిచ్చుక బ్రవర్తింపఁ గా

నీ నీమోహము నిక్కమే యనఁచు ని శ్లేతెంచితక దీనిలో

నానందం బినుమంత యింగులకు నాయాసంబు బల్ మెండు మో

మైనక బాపును గాని వేగ నిటురమ్మా! పూర్ణచంద్రాననా.

అయ్యో! మన్నథా! నీ వెంతనిర్దయుడ వైతివి. రసాభాసానురాగము గల్పిం

చుట నీకు మె ప్పగునని యెంచితివా? ఇంతకు నీ వేమి చేసెదవు? నావంటి

దరిద్రున కట్టియదృష్టమా? నాప్రియురాలు న న్ననుగ్రహించినచో నీలత్యు

మెవరికి? నిన్నుఁ బతిమాలికొనుటకన్నఁ దాప మార్పఁ గల యక్కలికిమిన్న నే

స్పరించికొనియెదను.

శా. సంకేతమునుజేరి యచ్చటఁ బ్రియాసాక్షాత్కృతిం గోరి యా

రంకక జెంచుచు లోనఁగుండుచుఁ ధృతిక బాలించుచున్నంత నా

రంకూద్యచ్ఛకితాయతాక్షి యరుదేరం గాంచు భాగ్యమ్ము నూ

నాంకాశీర్వచనాభిషిక్తులకుఁ గాదా? కల్లు వల్లుప్తనీ.

(నలు దెనలుపరికించి)

అహా! యితఁ డేగి యెంతనే పైనది, ఎయ్యెడను నలుకు డైనను విన రాలేదు

ప్రియురాలు రాలే దనుటయే నిక్కువము, అయినచో నితఁ డెందునకు రా కుండె

డిని? అవును అంతఃపురమున కేని చని వెంటఁ జెట్టుకొని వచ్చె ననికదా?

అన్నాడు (పెదవి విరచి) ఇదియంతకంటె సంభవింపను. ఎంతయంతపురములో
రాకపోకలు గలవాని నైనను నర్థరాత్రమున నడ్డక పోనిత్తురా? అక్కటా!
యీచిగురుటానులమధ్యనుండి ప్రసరించెడి వెన్నెల గూడ నింత వేడిగ నుండు
తేమో? ఏ మైనను సరియే. ఇక నిక్కడ నుండినలాభము లేదు. ఈస్థలము
విడిచి యింటికి పోయెదను (కొంచెము నడిచి) అయ్యో! వెనుకటిత్రోవ గాన
రాదే! ఇది యేమో యంద్రజాలముగా నున్నది. (కొంతనిలిచి) కాదు, కాదు,
నేను వచ్చినత్రోవ అది కావచ్చును. (మఱియొకవైపునకుఁజని) ఇదియును గానట్లు
లున్నదే! (హఠముగాఁ జూపు నించి) అక్కడ నేదో యొకచిన్నిమిదై వలెఁగాన
వచ్చుచున్నది. తటస్థించినచో నయ్యెడఁ బ్రయురాలే తటస్థింప వచ్చును.
(ముందునకు నడిచి) ఓహో! నిండుగాఁ బూచిన యీపెద్దపొదరిల్లు పైపెచ్చు
వెన్నెల సహాయము కాఁగా నావ్యామోహమునకుఁ బ్రచండమిశ్రునిమోసము
తోడయి చేసినపనినే చేసినది. (మరలఁజూచి) ఇక్కడ నేదో తటాకము గాన
వచ్చుచున్నదే! పోయి చూచెదఁ గాక. ఆపొదరిల్లు దీనియావలియొడ్డున నున్నది.
అవును, అక్కడికిఁ బోయి విశ్రమించెదఁగాక. (నడచిఅంతుఁజొచ్చి) ఇసుగో! ఇ
య్యెడల నభినీదశమ్ముల పొడకట్టుచున్నవి. కారణ మేమై యుండునో! (విచార
రించుచుఁ గూర్చుండును).

లవం—(ఆయాసముతో) చెలీ! యింక నెంతదూర ముండునో కనుఁగొమ్ము.

మల్లి—ఆర్యా! ఎక్కడ మనరాకన్నియమనోహరుఁ డుండుతావు?

విదూ—(వ్రేలుచూచి) అదుగో! ఆపొగడచెట్లచాలు దాఁటువై నకోకపంక్తి కెడను
ప్రక్క నున్నతీయ్యమావిగున్న.

మల్లి—దగ్గరికు వచ్చితిమి.

లవం—(అభిలాషముతోఁజూచితనలో) అదుగో! ఆర్యపుత్రుఁ డక్కడ నా కెదురు
చూచుచున్నాడు. ఏర్పాటుగాఁ దెలియకున్నను గొంచెము తెలియవచ్చుచున్నది.
(ప్రకాశము) చెలీ! మీ రిరువురును జనుఁడు (అక్కడనిలువఁబోవును).

మల్లి—పెండ్లికూతురు “పెండ్లికి నేనుఁ గూడ నెందు” కన్నట్లు చేయుచున్నావు.

విదూ—(తొందరగాఁ జెట్టుక్రింది కేగి నలుదెసలు పరికించి డిల్లవడి చుట్టుపట్టుల
వెదక మొదలు వెట్టును).

లవం—చెలీ! అప్పుడోత్తునియెదుటకు రాఁజాలక యన్నమాట కింతసామెత చెప్ప
వలెనా?

మల్లి—సఖీ! వెనుక నీవంటిసిగ్గరి చేయబట్టియే యిప్పుడని నాడుకగాఁ జెప్పుకొను చున్నారు.

విదూ—(దైన్యముగా పరుగున వచ్చి కోపముతో) మీరు మెల్లగాఁ బెండినడకలు నడువ మొదలుపెట్టినారు. సరే నాకేమి పెండికొడుకును బిల్లి యెత్తుకొని పోయినది.

లవం—(తనలో) అయ్యో! దైవమా! నాకుఁ గనుపడుట భ్రాంతియే కాఁబోలును. ప్రత్యక్షముగా నాకుఁ బొడకట్టినది వట్టియా కాశమే మైయుండునా? (ప్రకాశము) మల్లికా! నీవు పోయి చూచి రమ్మ. ఇతనిమాటను నమ్మఁ గూడదు.

మల్లి—(అట్లానరించి) సఖీ! నిక్కమే చెప్పినాఁడు. సందియము లేదు.

లవం—అయ్యో మందభాగ్య నగునాకతన నమ్మహమహున కెంతయవధి వచ్చినదో.

మల్లి—అవధి కేమున్నది? ఎక్కడనో నీకై వెదకుచుండునని తోచెడిని.

లవం—త్వరగాఁ బోయి చూచిరిమ్మని యితనితోఁ జెప్పుము.

మల్లి—ఆర్యా! డిల్లిపడి పులుసుకాయ నన్న కోసఁజలెనట్లు చూచెద కేమి? ఇదియుం జెప్పవలెనా? ఏమి నీ తెలివి? నేను వచ్చినంత వఱకు నేనిక్కడనే యుండఁదగు నని చెప్పి రాలేకపోయావా?

విదూ—నేను చెప్పకపోవుట చేతనే కాఁబోలు నతఁడు వెళ్లుట. ఏదో మదపిచ్చి యెత్తి తిరిగిడివాండ్రకు మనమాటలు జ్ఞాపక ముండెడినా. నన్నాక్షేపించెదవు కాని నీ తెలి వేమంత తగులఁబడినది. “ఫలానావోట నుండు” మని మొదట నాతోఁ జెప్పినదో నీచిక్కలుండవు కదా. మీకేమి యిది యంతయు నాకుఁ బట్టుకొన్నది పోయివచ్చెదను ఇక్కడనే యుండుండు (నిష్క్రమించును).

లవం—(విదూవుకునిపోయినమార్గమునే చూచుచు నుండును).

రాయ—ఆహా! యీపొదరిల్లు తనప్పుములపరిమళ మట్లుండ నేదియో విలక్షణ మైనయత్తరువుం గూడఁ బూనికొన్నట్లు తోచుచున్నదే. కాదు కాదు. ఈచిహ్నములంబట్టి నాకై ప్రియురాలియ్యెడల వేచి విసిరి యెయ్యెడకేనియుకొ జనినట్లు లూహింప నయ్యెడిని. అంతవ్యక్తముగాఁ గాకున్నను నియ్యెడఁ గొంచెము పాద చిహ్నములు గూడఁ గానవచ్చుచున్నయవి. ఇంక నెందులకు నేనిచ్చట నుండ వలయును.

కా. సంకేతము లటంచు నచ్చటఁ బ్రియ సాంగత్య మంచుకొ గవులే
బొంకులో బొంకిరి గాని యెట్లుపొసఁగుకొ? బోరారు పోగల్గినకొ

బంకేజాస్య యొకింట నేగు సెకిటక్ బ్రాణ్ణేర్వరుం డేగు నా
తంకిం బందుటదక్క నంను సుఖసంధానమ్మునక గల్లు నే?

(ఏనువు నూచించి)

చ. కవులకు బుద్ధి లేదు పలు గాకులఁ జేయుదు రెల్లరక మరుల్
దవులఁగఁ జేయుకబ్బములు తా నొనరింతు రవే నిజమ్ములం
చెవఁడు మదిక దలంచు నతఁ డెంచులకుం గొఱగాఁడు నాకు నీ
యవిధికి గారణం బటుల నాత్తఁ దలంచుట కాక యున్నదే.

పోనిమ్ము చెలికాఁడేనిఁ గానరాఁడే? పాపము! మోసము చేసె నని యను
కొంటిని గాని నాయదృష్టలోపమున కతఁ డేమి చేయును.

విదూ—ఇనుగో నేను వచ్చుచున్నాను (ప్రవేశించి) చక్కఁగఁ జేసితిరయ్యా! ఏమి
యింతలో మునిఁగిపోయినదని యయ్యెడ విడువవలయును?

రాయ—(అభిలాషచుతో) ప్రియురాలు నీకు బొడకట్టినదా? నీరాకనుఁ జూచి
చూచి యింటి కేనియుక బోవ నెంచి త్రోవఁ దప్పి యయ్యెడకుఁ జేరితిని.

విదూ—బాగుగ నే యున్నది “కుక్కదొరికితే బెడ్డదొరకదు. బెడ్డదొరికితే కుక్క
దొరకను రెండూదొరికితే రాజుగారికుక్క” అను సామెతవలె నున్నది.

రాయ—(తనలో) ఏమి వీనివాక్పారవ్యము! శుద్ధసీచుఁడే. దిక్కుమాలిననీచోపమాన
ములకు విధియు విరామమును లేదు. తప్పేమి? ఇదియంతయు జారులకు బుద్ధి
చెప్పట కాని మఱియొకటికాదు.

ఉ. మానము పోవు స్వాంత మవమానమునక సహించు రాగియే

గానికి మారవట్టిపలుగాకియు గౌరవపాత్రుండై తనుక
న్యూనతపాలు చేయు సెక నూతన చింతఘటిల్లు నెందునక
దా నధముండ, దుర్లభపుండస్వికి లోఁగు నెవం డధీరుఁడై.

(ప్రకాశము) ఇంతకు నిప్పుడు మన మెక్కడి కేగుదము?

విదూ—ఎక్కడి కన్నట్లే యున్నది. మనువు మన మెక్కడనుంటిమో అక్కడికే
పోవుదము.

(ఇరువురును యథోచితముగాఁ బరిక్రమింతురు.)

లవం—(తాపమును నూచించి) చెలీ! అక్కవిచగ్రుండు మనల నిట్లవమానమొనర్ప
నెంచెనేమో కదా. కానిచో నియ్యెడకుఁ దీసికొనివచ్చెద నని చెప్పినప్రచండ
మిశ్రునిమాటఁ జీరికిం గొనక యేల యరిగెడిని?

తే. దుర్లభజనానురాగంబు దొడరు నాకు, నిదియ యొకయవమాన మంచెంచరాదు
ఇన్యది యెఱింగెనేని మాయయ్యయేమి, నేయనున్నాడో? యేనేమి నేయదాన.

(కొండొకయోజించి)

కం. పోనిమ్ము ప్రాణ మేనియు, దా నిది శాశ్వతమే? యెట్టిదశ వచ్చిననుక
రానిమ్ము నాకు సెకపరి, కాని వ్యయ్యనఘః జూడఁగల భాగ్యముక.

మల్లి—భర్తృదారికా! అన్నిటికినిభగవతియే యున్నయది. ఏటికి భయపడియెదవు.
స్వప్నమునఁ బొడకట్టి మీయిరువురికి వివాహ మగు నని చెప్పి ఛాదుసాకు నంగీ
కార మేల కల్పింపదు?

లవం—(విసువుతో)

ఉ. ఎక్కడిదేవి స్వప్నమున నేటికిఁ దాఁ బొడకట్టె? నంతఁ బో
కక్కనితల్లజాక దెలిపి యాకృతి నేటికిఁ జూపె? జూపుఁగా
కక్కట నీ కితండు మగఁడొనని చెప్పఁగనేల? చెప్పెఁ బో
యిక్కడి కాగతుండయిన యిష్టు మఱొక్కెడ కంప నేటికిక?

మల్లి—సఖీ! ఇట్లానర్చుట యంతయును మిశ్రయస్సునకే. ఏమన నతిప్రయత్న
లబ్ధము లగువస్తువులయందుఁ గదా యాదరాతిశయము చూపట్టుట.

లవం—న న్నానందింపఁజేయుటకు సమయోచితముగ నట్లాడెదవు. చింతితార్థసిద్ధి
యెంతయదృష్టవంతులకుఁ జేకూరెడిని?

మల్లి—(దూరముగాఁజూచి) చెలీ! వచ్చుచున్నట్టు లున్నారు గాని యిప్పుడు మన
మియ్యెడ నుండక కొంచెము తొలఁగి నిన్నుంగూర్చి యాయన యెట్లు తలఁచు
నో యెట్లు పరితపించునో చూడవలయు.

లవం—(తనలో) అయ్యో! మరల నంతరాయ మొనర్చుచున్నదే వలదనినఁ జిన్నఁ
బోయెడిని. (ప్రకాశము) కానిమ్ము. నాకును నది సమృతమే.

మల్లి—అట్లయిన నీపాదరింటిచాటునకుఁ బోవుదమురమ్ము (అట్లానరించు చున్నారు).
రాయ—(విదూషకుంజూచి) ఇదియేకదా? మనము రాఁ దగినోటు.

విదూ—(తేటిపాజుఁ జూచి తనలో) ఇది యేమి యాశ్చర్యము? కదలవల దనిగట్టి
గఁ జెప్పియుంటి నే. (ప్రకాశము) అగును, మనల వంచింప నిక్కడనే సమీపమున
ఁదాఁగియుండు రసితోఁచెడిని. (భిగ్గరిగా) మల్లికా! మల్లికా! (అని పిలుచును).

మల్లి—(లవంగితో) మనము మాటాడ వలదు. ఏమి జరుగునో చూతము.

లవం—జరిగెడిదేమిటి? పాపము. అతనిపై నవ్వుహాత్తునకుఁ గోపమువచ్చును, నీకేమి?

“పిల్లకి నెలగాటమును, నెలుకకుఁ బ్రాణసంకటమును” ననుటిట్టిదే.

రాయ—(తనలో) వీఁడు నిక్కముగా నన్ను మోసమే చేసెను. కానిమ్ము వీని నిఁక సహింపఁగూడదు. (ప్రకాశము కోపముతో)

ఉ. ఎంత యసత్యమాడునరుఁడేని యొకానొకవేళ నైనఁ గా

సంతయుఁ గాని సత్య మకటా పొరపాటునఁ జూచినాడు నీ

వంత మదెట్టిదో యెఱుంగఁ బల్కుచు నుంటివి పూసఁ గ్రుచ్చిన

ట్లంతయుఁ గల్ల గాఁ గ నిది యచ్చెరు వైనవిశేష మె మ్మెయి.

విదూ—(వికృతముగా నవ్వుచున్నాఁడు)

మల్లి—(లవంగితో) అనుగో! నీ ప్రియుని వాగ్వైభవము.

లవం—(తదేకచిత్తయై వినుట నభినయించును)

రాయ—(విశేషకోపముతో) ఓరి దుర్తార్థుఁడా? నాయవస్థకు నవ్వువచ్చుచున్న దేమి?

ఉ. పండితరాయలన్న నొకపాటిగఁ జూచితివేమొ? నేఁడు నీ

గం డడఁగింతు శాపమిడి, కాదని దానిని ద్రిప్ప నీవు న

ట్లుండఁగ నిన్ను నేలేడిమహోన్నతుఁ డౌవిభుఁ డట్టులుండ బ్ర

హ్మాండము నేలునట్టి పరమాత్తతర మ్మగునేమొ చూడుమా.

విదూ—(నిరుత్తరుఁడై వడవడవడంకును)

లవం—(తత్తటపాటుతో) చెలీ! ఇంక నాలస్య మొనరించితిమేని విరసముగా నుండును.

మల్లి—నేను పోయి ప్రచండమిశ్రుం గాపాడెద. నీవు నావెంటన వచ్చి యయ్యన ఘని దర్శింపుము (అని యథోచితముగా నెరుటికి వచ్చుచున్నారు)

రాయ—(విస్తయంబుగాఁ జూచి తనలో) ఓహో! నిష్కారణముగా “నాకబలి నిష్కారమునకు” గడంగితివే.

మల్లి—(వినయముగావంగి) మహాత్మా! ధతుస్సముద్రముద్రితధరావలయమ్ము నేకచ్ఛత్రమ్ము గా నేలు ఘాచుషాకూతురు లవంగి నాముఖమ్మన నమస్కరించుచున్నది.

లవం—(లజ్జతో శిరమువంచి తనలో) నేను ఘాచుషాకూతురనుగాను. అగుదుం గాక ఏఘాచుషాకమునలేని నిరంకుశప్రాభవముగల యార్యపుత్రునియొద్ద నీవెఱ్ఱినుతి యెందులకు?

రాయ—(తనలో)

తే. ఎంశసోయగ మెంతటివింతతఘన, కంతు నాజవబాణమే కలికిమిన్న
యింతసాగ సుండియంతభూమిశుకూతు, రియ్యునెటునే ర్చె? నీవినయంపుగరిమ.

(స్త్రీ) నభీనయించి కోయిల కాకులచే బెనుపబడినను స్వజాత్యోగ్యత పోవ
నేరదుకదా. ఇప్పటికేని మునిక్కలికియెడ బ్రహ్మజేజ మ్మించుకయు నుడివోక చెమ్మ
మీటుచున్నయని. (ప్రకాశము) అభీష్టావాప్తి ర్భూయాత్.

విదూ—(వికవికనవ్వుచు) మీయాశీర్వాచనము మీకె ఫలించుచున్నయది. నన్ను
శపించుట యేమిచేసితిరి. ఎందుకని యురకున్నాడను, గాని మీమాత్రము శాప
ము నాకును జేతనగును. ఇటుగో బ్రహ్మసూత్రము. (పెదవివిరిచి) ఇప్పటిబ్రాహ్మ
ణుల యాశీర్వాదములును, ఇప్పటికవులశాపములును నేనెఱుంగనివికావు.

లవం—(విదూషకునివంక నివారించునట్లు చూచును)

రాయ—(నిరుత్తరఁ డగుచున్నాఁడు)

మల్లి—ఇప్పుడేమిటి అప్పుడేమిటి వస్తువులయొక్క సహజకర్త తన్నటికిని మాటవు.

విదూ—మల్లికా! అటుచూచితివా నేను నామిత్రు నేదియోయనిన మనరాకన్నియ
కేందుకో?

లవం—(మఱింత తలవంచి దృష్టిమరలించుచున్నది)

మల్లి—ఇంక నీమిత్రుఁ డాయనయుంగాఁడు నాసఖురా లీపెయుం గాను. ఇంత
వఱకే మన యావశ్యకత.

రాయ—(చిఱునవ్వు నూచించును)

లవం—(తనలో) కలలో నా కప్పరిదేవత ప్రసాదించిన ప్రాముఖ్యము నిష్కసోత్తనకును
లవమైన భేదము కన్నట్టదు.

విదూ—అవును “దూతికా నూతికా చైవ కార్యాంతే” అని మన మింతట నవలకుం
బోదము రా.

లవం—(మెల్లగా) నీవు పోవలదు.

మల్లి—(చిఱునవ్వుతో) ఇంక నేనెందుకు? నీ కతఁడు చెలియుం గాఁగలఁడు.

రాయ—(ఉత్కంఠతో)

కం. చెలిఁ జేసెదో? దాసునిఁగా, జలిపెదో? నీసఖికి నన్నసాధ్యప్రజ్ఞా
కలితమతి వైననీవే, గల వన్నిటి కింక మాకుఁ గళవళమేలా?

విదూ—ఈ బానిసకూతురే కాబోలును చేసెడిది. నేను మన్నుగొట్టుకొని పోయెడి వాడనే ?

రాయ—(చేయి పట్టికొని) నీవే నేను.

విదూ—(మల్లిక కేసి చూపి) “త్వమేవాహం త్వమేవాహం త్వమేవాహం నసంశయః”
(చేయిపట్టుకోబోవును)

మల్లి—(పరిహరించి) ఓహో! ముట్టబ్రాహ్మణా! ఏమి నీయాగడము.

విదూ—అగడ మేమిటి? మన మిద్దరమును దూతలమని తెలుపుటకుఁ జదివినది.

మల్లి—ఓహో! యెంత యందర్భముగా నొక యున్నది.

రాయ—మల్లికా! కోపగించుకొనకుము. ఈమహాబ్రాహ్మణునకువచ్చిన కౌరికలన్నియును నర్థము తెలిసినవి కాకపోవట్టి “కుర్వీత బుధసోమయోః” అన్న ట్లుపచరించుచుండును.

మల్లి—ఈతఁ డెప్పుడును మాయంతఃపురపరిచారికలచే మొట్టికాయలు పడుటకు సంశయింపఁడు కానిండు. సర్వజ్ఞులరగుదేవతకు నీమూఢురా లొక విజ్ఞాపనమున కాజ్ఞావేడుచున్నయది.

విదూ—(తన్నుఁగానియట్లూరకుండును.)

రాయ—నీ వేమిచెప్పినను నంగీకరించువాడనే.

లవం—(తనలో) తెల్ల వారునంతకు నేదో యిట్లు గొడవ పెంచును గాబోలును.

మల్లి—నేను చెప్పవలసిన దేమియును లేదు. స్వప్నమున మిమ్ముకొఱపి పరశక్తి సంబంధనిశ్చయము చేసినదంట. అది యెట్లునం దప్పుడు గానఁ బిదప ఘానుషా వివాహ మొనరింపఁబూనుచో మీరు వర్ణభేద మెంచఁగూడకునుడీ!

లవం—(తనలో) కాలయాపన మొనర్చినను మంచిప్రసక్తిఁ దెచ్చినది.

రాయ—(తనలో) ఓహో! నన్నీలతాంగి కలలోనా చూచినది! (ప్రకాశము)
ఇది పునరుక్తి అంబికయే ద్రువపఱచినప్పుడు మనమెవరము?

లవం—(తనలో) హృదయమా! ఇక్కడికి నీవు సగము కృతార్థమవు. తక్కినది ఘానుషాయసుగ్రహమునఁ గావలయు.

మల్లి—ఊరిక యట్లునుట కాదు. మాచెలిచేలోఁ జెయి వేయ వేడెదను.

రాయ—(సంభ్రమముతో) ఇగుగో వేసితిని (అనిస్పృశించి స్పర్శసుఖమును నూచించి)
తే. బ్రాహ్మణోత్తములెల్లను బంక్షిబాహ్యుఁ, డనుచువెలిఁ జెట్టుదురుగాక యంతఃబోక
పరముచెడుఁగాక యే మైన వచ్చుఁగాక, అబలలో! నిన్న నేను బెండ్లాడువాడ.

లవం—(లజ్జతో స్పర్శసుఖమును బ్రకటించును.)

విదూ—ఇగుగో నే నిక్కడ బ్రాహ్మణోత్తముడ నుండఁగా నామంత్రతంత్రములు లేకయే మీరు పాణిగ్రహణము నెట్లు నెఱవేర్చుకొన్నారు. (పండితరాయల కండువాచెంగు మాత్రము వట్టుకొనును).

లవం—(కొంచెము దూరముగాఁ దొలఁగును)

మల్లి—నీకుం దగుబహుమతి లే పిప్పించెదఁ గాని యింక నిక్కడనుండి తొలఁగుము.

విదూ—నే నేకాను నాకు నీవా యిప్పించెడిదానవు? బానిసమాతరా!

లవం—(మెల్లఁగా మల్లికతో) ఎవరో వచ్చుచున్నట్లు లున్నది.

(అంతట మాతంగియను వృద్ధపరిచారక ప్రవేశించును)

మాతం—(తనలో) దేవిగారు నా కాజ్ఞయిచ్చి యెంతసేపో కావచ్చినది. ఎక్కడ వెదకినను భర్తృహరికజాడ గానరాకున్నది. ఎప్పుడు నుండనిదియ్యెడ నీదిన మింతమసలునా? ఇదివఱకే వెల్లియుండునా? లేక మఱియొకక్రీడావనమునకే వెల్లినదా? (దెసలు పరికించును)

విదూ—(మెల్లగా) మల్లికా! ఇక్కడికిఁ గుదిరినదా మీజ్వరము?

మల్లి—(తేజపాఱఁజూచి) చెలీ! మఱియేమియునులేదు. చూచిరమ్మని మాతంగిని కాఁబోలును బంపినారు. అది మనల గుఱుతింపక మఱియొకప్రక్కకుఁ బోవు చున్నది. ఇక్కడకుఁ దిరిగియువచ్చునాలో నార్యపుత్రునియొద్ద నిప్పటికి నెలవు వేడుకొనుము.

లవం—(తనలో) ప్రాప్తుపొయినది కాఁబోలును అయ్యో! శ్రేయస్సుల కన్నియు విఘ్నములే.

రాయ—(లవంగికైఁ చూచి) సఖీ! మరల నినుఁ గనుభాగ్య మెప్పుడోకదా!

లవం—(విచారముతో నిరుత్తర యగుచున్నది.)

మల్లి—పరమాత్మునికృపవలన శీఘ్రముననే కాఁగలదు.

విదూ—తథాస్తు.

లవం—(తనలో) ఇతఁ డెట్టివాఁడైనను నిప్పట్లు సత్యవచనం డగుఁగాక.

మల్లి—చెలీ! మనము దానికెఱు రేగి తత్సహితముగా నగరి కరిగి మేల పిదపమీరు పోవుటకు వీలుగా నుండును. నెలవు తీసికొనినట్లే. పోవుదము రమ్మ (అని ముందుకు నడతురు.)

మాతం—(సమీపించి) ఏ మమ్మా! యీ నాఁడింతతడవుంటిరి? కోళ్లు కూయుచుండుట యొససు వివరబడుచున్నదా?

మల్లి—పోవుదమురా. త్రోవలోఁ జెప్పెదము. (నడచుచు) ఈవేళ మేమొక యుత్సవము చేసికొన్నాము తెలిసినదా! అది కోడికూతవజతును గావలసినదని యీకొలపు బాలికల యేర్పాటు.

లవం—(తనలో) బొంకినను దడవికొనకుండ బొంకవలెను.

మాతం—ఏమో మానాఁడీకర్త మెఱుంగము; మీవన్నియుఁ గ్రొత్తగ్రొత్తయాటలు! గ్రొత్తగ్రొత్తపాటలు! పోనిండు త్వరగాఁ బోవుదము రండు దేవిగా రెదురుచూచుచుండురు. (ముగ్గురును నిష్క్రమింతురు.)

రాయ—(వారలు పోవువైపునకు దృష్టి జొన్పి తీవ్రముతో) చెలికాఁడా!

మ. తగుకౌంతక దగుకౌంతుతోఁ గలుపఁగా దాత్పర్యముక బూనఁడ

త్తగు లెట్లే మది మెప్పికొన్నఁ బ్రతిబంధముల్ శత మ్మందుఁ బు

ట్టఁగఁ జేయుక సహింపలేక విధి కట్ట! యిట్టిదుర్మార్గు నే

మిగ భావించి పరాంబ లోకగురుఁగా మీఁదెన్నకే చేసెనో.

విదూ—రాజపుత్రి మచ్చమందు చల్లినట్లు మీకు వశమైనది. ఇఁక కెక్కడికిఁ బోవఁగలను. అబ్బో! ఈపిల్లకు వివాహమునకై ఘానుసా యెంతమంది యువరాజుల పటములు తెప్పించి చూపుచున్నాఁడనుకొంటిరి. మీవంటి బీదబాపని కింతలో లోబడినది. మీయదృష్టము మంచిది. మీకు గొప్పజహగీరు కూడఁ దొరకును. మన మీపాటికిఁ బోవుదము రండు.

రాయ—

తే. ఘాదుపాకూతువాస్త్రసంపర్కముననె, కలిగెఁబో నాకు లోకాధికారగరిమ

అదియునెడయైనయంత నేయదియకాక, సకలమునులేకయున్నట్టి చందమయ్యె.

విదూ—అదుగో నే నేమిచెప్పితిని. దర్శనమాత్రమున కదా సంతసించెద నంటిరి.

స్వర్ణనము గూడ సంఘటించితిని. మీ రెంతపండితులైనను నేననుభవజ్ఞుఁడను.

రాయ—(అనాక రీతముగా)

తే. అందమటులుండఁ జందమునట్టులుండ, సోయగమటుండ సౌగంధ్యచోటనుండ

నహళా తనచెలితోడ నయ్యబల వల్కు, ప్రోడతనమంతయింతని సౌగంధరమె.

విదూ—మనమునకు నచ్చినవట్టున నన్నియును రమణీయములే యగును. మీరు వినుచుండఁగా నాపిల్ల యొక్కమాటయైనమాటాడక బెల్లముగొట్టినరాయివలె నుండెను

గదా. అదే కాబోలును; ప్రోడతన మని పెద్దగా వర్ణించుచున్నారు. అందము, చందము, సోయగము, సొగసు, అని నాల్గుపర్యాయపదముల సెక్కతోట మీరు ప్రయోగించి నామాటసహితము వినక వర్ణించినను మీప్రియురాలి కొక్కచెవినున్న పుట్టుకొడలగుట్ట వర్ణనముకైనను నవి చాలవుకదా. అధమపక్షము రెండింటివదులు నలుబది పదములైన సెక్కలే యర్థమునిచ్చునవి యుండకలేవును.

రాయ—ఓయి రసవిహీనుఁడా! ప్రోడతన మనఁగా మితభాషిత్య మగుఁగాని నీవు హించినట్లు వటవట వాగుటకాదు. ఇఁకఁ గుట్టుకొడలఁగూర్చి పరిహాసించుట బొత్తిగాఁ బొరబాటు. ద్రామిడంగనల కతిన్మూలతాటంకములంబలె యవ నాంగలకివి సామాన్యములు. తావన్నాత్రమున సహజలావణ్యగణ్యలకు వికార మాగోపింప సెప్పుచు.

విదూ—అవును. ఆలాగు సంతోషింపవలెను. “తావలచినది రంభ, తా మునిగినది గంగ” పోనిండు రెండవకోడికూత విసవచ్చెడినేక కావచ్చినది. మనమీసాటికిం బోయినిదింతము.

రాయ—సఖా! నీకు నిద్రపట్టినను బట్టుంగాక

చ. చెలి యరుదేరఁ గాంచితిని జే యొకభంగి స్ఫులింపిచిత్ మరుల్

నెలకొలుపంగఁ జాలునలనీరజలోచన ముద్దుఁగుల్కు పఁ

ల్కుల సెకకొన్ని వింటి సమహారె సుఖం బనకొంటినింతలోఁ

గలిగెను విఘ్న మెక్కిరణిఁ గాంచెద నిద్రర? నెట్లునిచ్చెదక?

విదూ—(చేయిపట్టుకొని) పోవుదము రండు. మీకిప్పుడే యచ్చెడియతో సఖ్యము గలిగించెద.

రాయ—(అభిలాషతో) ఇంతలో నెట్లు పాసఁగింతువు (ఇరువురును బరిక్రమింతురు.)

విదూ—దానికి సుఖవైనయసాయ మాలోచించితిని.

రాయ—సుఖవే కానక్కఱలేను.

శా. స్త్రీ వేషమును వేసికోవలయునో? నిగ్గింతయుకలేక య

య్యావాసమును జేరుపాంటె ఘనమ్మా ప్రాకారపుంగోడ నెం

తే వేగమున కాటఁగావలయునో? నీచత్వముక జూడకే

యావల్లంటియనుంగుదాసి నెవతెక బ్రాధ్ధింతునో? తెల్పుమా.

విదూ—ఇంతవఱ కక్కఱలేను.

రాయ—ఇక నెయ్యది?

విదూ—మహాయోగు లీశ్వరుధ్యానించునట్లు మృగువ నంతరంగమున నిడికొని కొంచము కనులు మూసికొని పర్చుండవలయు.

రాయ—నిక్కమే! అయ్యదిచక్కనియుపాయమే యైనను, “ఘోరం యద్దృష్కరం యద్దురాపం యద్దుర్గం యచ్చుంస్తరిం తత్సర్వం తపసా ప్రాప్యం తపోహి దురతక్రమం.” అన్నట్లున్నది. ఒక్కచో నట్టిదైనను సాధించితి నేనియు మంగభాగ్యుడనగు నా కక్కన్నియ యప్పట్లునను బాడకట్టదు. పాడకట్టినను నేదియో యంతరాయము మూడక మానదు.

విదూ—సకలంతరాయములను నివర్తించుటకు లంబోదరునంతవాడను నేనుండగా మీకేలోపమును రాదు. నాయుపాసనము మాత్రము మఱవక యుండవలె.

రాయ—అంతవాడ వననేల? సాక్షాత్తుగా లంబోదరుడవే కదా? “దూతీగహితా ఇవ తే న కామినీమనసి నివిశంతి” నీవు లేకున్నచో నా కియ్యెడగతియే లేదు.

విదూ—అదుగో! నన్నాడుదానిగాఁ జెప్పటచేఁ గోపమువచ్చుచున్నది. యిప్పటి కాపుకొనెదను గాని యింక నెన్నడును నట్టిప్రసంగము పనికిరాదు.

రాయ—అడువారల కొఱకేకదా యిన్నిపాటులు పడుట?

విదూ—ఇంక మీవెఱ్ఱిసమర్థనలు కట్టిపెట్టుడు “అయ్యవా రేమిచేయుచున్నారంటే అబద్ధాలాడి దిద్దుకొనుచున్నారట”. మీపండితులకున్న దర్శక్షణమే యిది. అదుగో తూర్పు తెల్లవాఱుచున్నది. పోవుదము రండు.

రాయ—(చూచి)

ఉ. నామనమందునుంబలె ఘనంబగురాగము దోచుచున్న దీ
యామిని నన్నుబోలెఁ గవనయ్యెడు రిత్తగ, రిక్కలుక జ్యోత
గ్రామములై ననుక బలె సెకొ సెక్కడై కనుపట్టె, ఘూకవుల
దామినభీతిఁ బోఁదొడఁగెఁ దద్దయు నీకవిఁ బోలెఁ గుందుచుకా.

(ఇరువురును నిష్క్రమింతురు.)

ఇదిశ్రీ...తిరుపతి వేంకటేశ్వర విరచితంబగు పండితరాజుమృనందఁ
దృతీయాంకము.

(అంతట నిరువురు వైతాళికులు ప్రవేశింతురు.)

[ప్రధ—చెలికొండా మనకు వేశకొవచ్చినది. మన మీసాటికిఁ బోయి మనకృత్య మేల నెఱవేర్చికొనఁ గూడదు ?

ద్వితీ—కొవచ్చినదనుచున్నావేమి ? అయినది (వినుటనభినయించి) అరుగో! గడి యారము వినవచ్చెడిని; నాలుగుకొంబోలును కొట్టుచున్నాఁడు.

[ప్రధ—(తూర్పుకేసిచూచి) నాలుగేకాయ. సూర్యోదయమే యగుచున్నది. ఈపద ముట్టి పునఁ గొంచెము వెలవెలఁ బోవుచంద్రుని తేజ ముండుటంబట్టి రాత్రియున్న దనుకొన్నారము గాని యటుఁ జూడుము అయినదని తోచుచున్నది.

ద్వితీ—అయిన నేమియునిగిపోయినదిలే; త్వరగాఁబద; ఏవో రెండుపద్యములు చదివి వత్తము. వినువా రెవరు ? మనకుఁ గాలాతిక్రమణశంక కవకౌశముండదు.

[ప్రధ—అవును. నీవనినట్లు తురకదర్బారు. మనలో మనమాట ఎవఁ డేమిచేసినను సరే. చూచువారే లేరు. ఇంతగ్రుడ్డిరాజ్యము మఱియొకటి యుండదుసుమా !

ద్వితీ—అసంగతి మనకెందుకుఁగాని అదియే మనము కూర్చుండుచోటు. పోయి యా నాబత్తు గొడవతో పాటు రెండుపద్యములు చదువుదము పద (యథోచితముగా పరిక్రమింతురు.)

[ప్రధ—(కంతమునవరించి)

సీ. అభిసారికొంగనా వ్యభిచారములుతగ్గఁ దమముతూరుపు పర్వతముడిగ్గె
కువలయమ్ములరంగు దవుదవ్వలముడింగె వెడవింటివానియాగడ మడంగె
పద్ధినీకొంతకుఁ బ్రాయంబు నిండాఁరె నంబుజారికి వైభవంబు తీతె
నేకీభవించుచుఁ గోకముల్ చెలరేగె గుడ్లగూబలు కొండగుహలఁ దాఁగె

తే. రంగుమెయి మత్తువస్తువుల్ మ్రింగిమ్రింగి, యొడలెఱుంగని రతముల బడలిబడలి
తెలివి గనలేనిబలుసోమరులకుఁ చక్క, దెల్లముగ నెల్లవారికిఁ దెల్లవాఁతె.

ద్వితీ—ఇది యొక్కడిదో క్రొత్తపద్యములా గున్నదే? దీనిలో గీతిలోనియర్థము ఘాదుసాగారు వినినచో మనకుఁ జక్క దేఁగలదుసుమా.

ప్రధ—ఇది రాయలవారి నడిగి చేయించుకొన్నది. అవును నీ వన్నట్లు ఇది శుద్ధ తురుష్కచర్యను బోధించుచున్నది. అయినను గవులొకరికి మిత్రులును వేటొకరికి శత్రువులును గారు. వారు లోకానుభవమునుబట్టి వచించుచుందురు. అయ్యది నిజముగాఁ దమకే యన్వయించినను వివేకులు పైఁబెట్టికొనరు. అట్లులైన భారతాను లెక్కడను జదువుటకే వీలుండదు.

ద్వితీ—మన కంతనిరాఘాటత కూడదు. స్తుతిపద్యములు మాత్రమే చనువవలయును.

కా. నీరాజ్యము రమావిలాసవతీకి న్నీరేజ మైయొప్ప నీ
పే రుద్యత్కవిరాజమండలి బహుశ్రీః జపింపన్ మహా
వీరాగ్రేసరు లెల్ల నీచుబలిమిన్ వేనోళ్ల జ్ఞాపింపఁగా
ధారాశముగ రాజ్య మేలెడినినున్ దైవంబు రక్షించెడిన్.

ప్రధ—

కా. అకానాథుల నెల్ల లోఁబఱచి లోకాలోకపర్యంతమై
నాశం బెన్నఁడులేనిదై విమలమై నానాటికిన్ వృద్ధి నా
దేశింపం దగునీశుశమ్మునకు నేదీ సాటి? యూహింప నా
కాశీనేతుధరాతిలేశ్వర! తురక్కశ్రేయూడామణి.

ద్వితీ—(చూపునిగిడ్చి) ఇకఁ జాలింపుము. మనము కాలాతిక్రమణముగా వచ్చినట్లే ఘాదుసాగారు పెందలకడ మేల్కొంచి నట్లున్నది. అదుగో అంతఃపురమునకు వెళ్లుచున్నారు. ఇక్కడ మన మెందుకు? పోదము రమ్ము (నిష్క్రమింతురు.)
(అంతఃపురము ఘాదుసాయును, దేవియు, లవంగియును, పరిచారికలును
బ్రవేశింతురు).

ఘాదు—దేవి! ఇదివఱలో నే నంపినప్రతిమ లన్నియుఁ గొమిరెకుఁ జూపితివా?

దేవీ—చూపకేమి. ఎందును నాదర మున్నట్లు మాత్రము కనుపట్టదు.

లవం—(తనలో) ఈపాడుగడ్డాలును, బోడితలలే కావా యేమిటి? వీరఅపైనాదర మెట్లుకలుగునో?

ఘాదు—అయినచో నిక సంబంధ మే కుదురదుకదా? ఉన్నయువరాజుల వన్నియును వ్రాయించి తెప్పించితిని.

దేవి—అగును అయిననేమి యేదో వెట్టిగాఁ గూర్చుండి యాలోచించుటయే కాని ఏది చూపినను నిష్ప్రమున్నట్లు కన్పట్టదు. పోనీ అనివిసువెత్తి నేను చాలదినముల క్రిందట నే యీగొడవఁ దలపెట్ట మానితిని.

ఫారు—తనయక్కలను చెల్లెండను జూచియైన నేర్పుకొనరాదు కాఁబోలును (కూతు
ను ద్వేషించి) నీరీతిఁజూడగా నీవు వివాహమే మానునట్లు తోచుచున్నదే.

లవం—(తనలో) నాకాతురక బీబీ లక్కడి యక్కలు? (ఊరకుండును)

ఫారు—(దగ్గరగాఁదీసికొని) తల్లీ! యెల్లలోకము లేలడినాకుఁ గొమిరెవై యేదో
యుల్లుమునఁ దీఱరానికోర్కె యున్నదానిం బోలె నట్లేల కృశించెదవు?

లవం—(తనలో) హృదయమా! నీలోనీవుగుండవలెఁ గాని నీవికారమును బైటికిఁ
గూడ నేల నూచించెదవు? (ప్రకాశము) జగదీశు ననుగ్రహింపున నాకు సకలమును
గలను. తీఱరానికోర్కె యెట్లుండును?

ఫారు—పోనీ యెవరిని బెండ్లాడవలెననియో నాకుఁ గొంచెము చెప్పుము. అతం
డెవఁడైననుం దెచ్చి యొసంగెదను.

లవం—(తనలో) నాకుఁ బరాంబికయే యనుగ్రహించి యున్నది. నీవు నిమిత్తమాత్రము
కావలెను.

(అంతట సౌకపరిచారికప్రవేశించి కాగితము చేతికిచ్చును.)

ఫారు—(చదువుకొని స్తృప్తినభినయించి) అవును. మఱచి పోయితిని. ఓసీ! నీవు
పోయి నే నిప్పుడే వచ్చుచున్నాననియు నప్పండితకవీంబ్రునిం బిలిపింపుమనియును
మంత్రితోఁ జెప్పుము

సరి—చిత్తము. (వెళ్లఁబోవును.)

దేవి—ఆర్యపుత్ర! యెవ రాపండితుఁడు?

ఫారు—తెలుఁగుదేశమునుండి యొకపండితుఁడు కొన్ని సెలలక్రిందట నే దర్శనార్థమై
వచ్చియున్నాఁడు. ఆయనశక్తి మిగుల నద్భుతమని చెప్పుచున్నాఁడు. ఒకసారిచది
వినతోడనే తనకు రానిభాషయైనను దిరిగియు హెచ్చుతగ్గులు లేకుండఁజూపు నట
దేవి—ఓసీ! కొంచెము నిలువుము పోవుచువు గాని (ఫారుషావంకదిరిగి) ఆసభ నేఁ
డియ్యోడఁ గాఁ గూడదా?

పరి—(అగుచున్నది.)

లవం—(తనలో) ఈనాటిసభలో నామనోహరుఁడు తనశక్తికి బహుమానముగా నన్నే
కొరుకొనుఁగాక (స్తృప్తినభినయించి) నిన్న నీమాట చెప్ప మఱచితినిగా? అప్పు
డు సిగ్గునాకేమియు నోటికి రానిచ్చినదికాదు.

ఫారు—అట్లే కావచ్చును. ఓసీ! వారిసందర్శని సభ యిచ్చట నే జరుగుననిచెప్పి వచ్చు
నట్లు చేయుము.

పరి—చిత్తము (నిష్క్రమించును.)

లవం—(తనలో) ఇదయంతయు జగదంబ చేయుచున్న సంఘటనమే; లేనిచో సభ యంతఃపురమున నెంచుటకు జరగడిని?

పరి—(ప్రవేశించి) మహాప్రభూ! అందఱును వచ్చుచున్నారు.

భాను—దేవీ నేను సభకుఁ బోదునా?

దేవి—చిత్తము (అందఱును నిలిచియుండురు.)

భాను—(దగ్గర నే యున్న సావడిలో నుచితాసనమునఁ గూర్చుండును.)

పరి—ఓసీ! మాతంగీ! యీ తెరను కొంచము పట్టుకొనుము.

(దేవికిని లవంగికిని ఘోషాగా నన్న తెర గట్టుచున్నారు.)

(అంతట మంత్రులును, కవులును, మఱికొందఱు అద్యోగులును ప్రవేశింతురు.)

అందఱును సలాములు చేయుదురు కూర్చుండురు.)

భాను—(కవులవంక దిరిగి) పండితరాయలం గుఱించి మీయభిప్రాయ మేమి?

కవు—వారికి శాస్త్రము వచ్చునట. కవిత్వమునకుఁ జెట్టిన పేరే కదా? ఏకసంధా గ్రాహిత్య మన్నిటికంటె నత్యుత్తరకరము.

మంత్ర—మనభాషలోఁ గూడఁ గొలది దినములలోఁ గవియుగనని వాడుకగానున్నదే?

కవు—కాకేమి? త్వరలోనే యభ్యాసము కావచ్చును. భాను వచ్చినపిమ్మట ధార యున్నవారికి నన్నిటిలో నొకటే రీతిగా నడచును.

దేవి—(కొమిరెం జూచి) అమ్మా! నీ కీపండితరాయలను బెండ్లిచేయుదుమా?

లవం—(తనలో) “బుద్ధిః కర్తానుసారిణీ” అని యూరకే యన్నమాటయైనను నిది వ్యర్థముకాదు. (ప్రకాశము) నా కెవ్వరును నక్కఱలేదు.

దేవి—(మెల్లగా) మల్లికా! అందులోఁ బండితరాయ లేవరో యెఱుఁగుదువా?

మల్లి—అమ్మా! ఇంకను రాజే దని తోచుచున్నది. వీరందఱును నిక్కడివారే.

లవం—(తదేకదృష్టితోఁ జూచుచుండును.)

మల్లి—(లవంగి ప్రక్కనే కూర్చుండును.)

భాను—మనలో ననాదిగాఁ గవులున్నారుకదా! ఇట్టివక్తి గలవారున్నట్లు మీరు విని యున్నారా?

కవు—కవిత్వమున కేమి చెప్పువారున్నారు గాని ఏకసంధాగ్రాహిత్యమునకు మాత్ర మున్నట్లు వినము.

ఉద్యోగ—కవిత్వమునకైనను నంతవా నుండురని నన్ను వలనుపడదు. ఆయనప్రతిజ్ఞ వీరు విన్నట్లు తోచదు ఇగుగో!

చ. అమరగిరింద్రమాది మలయాచలమంతముగాఁ జతుస్సము
ద్రములకు మధ్యఁ గల్గిన ధరాతలమందలి మేటిసత్కవుల
గుమిగొని రండు నేనెక్కడ లోకమునకొ గవి నంటి నెప్పుడే
ని మదిని దాఁప నేల? నను నెట్లన గెల్పుఁడు వాదసంగతికొ.

చ. కవు లని పేరు పెట్టుకొని కంతురుకూతలతోడఁ బడ్డెముల్
చివుకనితాటియామలను జెక్కకుఁ డూరక, చెప్పఁగల్గినకొ
జవి గలుగంగఁ జెప్పఁ డటుసాగనిచోఁ దమయంతఁ జేయుపా
పవిధులు వోలె లోపలనె పాఠమువేయుట కొంతమేలగుకొ.

ఫాగు—ఓహో! ఇట్టిప్రతిజ్ఞతో నీతఁడు మనరాజధాని వఱకు నున్నకవుల నందఱిని జయించుకొనుచు నే వచ్చెను గాఁబోలును.

ఉద్యోగ—అట్లు చేయుటచేతనే కదా దేవరచేత్రికింద నుంజినక్షత్రియసంస్థానాధి పతులందఱును పండితరాయ లన బిరుదు నిచ్చియుండిరి.

కవు—(అనూయతో) అది స్వమతాభిమానముచేఁ జెప్పెడిసంగతియేకాని నిజమని దేవరవారు నమ్మదగియుండదు.

మంత్రి—విద్యకును మతమునకును సంబంధమేమి? అయినచోఁ గావచ్చును. మనమత ములోమాత్ర మిట్టివా రిదివఱలో లేకపోయినను ముందు బయలుదేరఁగూడదా?

ఫాగు—అవును విద్య యొకరిసొమ్ము కాదుకదా.

ఉద్యోగ—తినఁబోవుదు రుచులడుగ నేల? వీరు ప్రత్యక్షములోనే చూచి సర్కారుతో మనవిచేసికొందురు గాక.

(అంతలో నొకనౌకరు ప్రవేశించి సలాముచేసి)

నౌక—అయ్యా! ఎవరో యొకపండితుని వెంటఁబెట్టుకొని ప్రచండమిశ్రుఁడు వచ్చి యున్నాడు.

ఫాగు—ప్రవేశింపఁ జేయము.

లవం—(తనలో) ఆయన నామనోహరుఁడే యైయుండును. ప్రచండమిశ్రుఁ డెవరిని వెంటఁబెట్టుకొని వచ్చును? హృదయమా! ఒక్కొంతలోనన పరాంబ నిన్నుఁ దద ధీనునిగాఁ జేయుకాలము సమీప మగుచున్నది.

నౌక—(నిర్గమించి సహితముగాఁ బ్రవేశించును.)

(సభ యావత్తును లేచి గౌరవింతురు.)

లవం—(తెరలోనుండి తదేకదృష్టిగాఁ దలపంచుకొని చూడనియట్లు చూచును.)

మల్లి—(జనాంతకము) సఖీ! అదుగో నీమనోహరుఁడు, రాస్త్రి నిగురలేమిని సహజా
యజ్ఞులగు సేత్రములు మఱిత యెట్లుబాట నెగిలినమేనితో సభ నలంకించి
నాఁడు.

లవం—(వినన ట్లూరకుండును.)

(అందఱును కూర్చుండురు.)

ఫాదు—(తనలో) ఆహా! ఏమి యీమూర్తివిశేషము! ఎవరో మహారాజున కుండఁ
దగిన లక్షణములన్నియు నియ్యెడనే పొడకట్టుచున్నయవి.

రాయ—(నిల్చి)

శ్లో. శ్రీ రస్తు శ్రీతరక్షణక్షణగుణశ్రీ రస్తు నిత్యోత్సవ
శ్రీ రస్తు ప్రథమానకీర్తివిభవశ్రీ రస్తు గీ రస్తు తే
శ్రీ రస్త్వి త్యతివేలపండితవచ శ్రీ రస్తు ధూర స్త్వహా
శ్రీశీర్ణిశ శహాబదీన విపులస్థేమాభిరామాకృతే.

(అందఱును కరతాశములనుగొట్టి యానందమును నూచింతురు.)

ఫాదు—(తనలో)నా కీభాషలో స్వల్పజ్ఞానమున్నను ఈమహాకవికైలి యానంద
మిచ్చుచున్నయది. పరిపూర్ణజ్ఞానముకలవారి కెట్టిపంతోష మొసంగెడినో?

విదూ—తథాస్తు.

మంత్రి—మహాపండితుఁడవు నీ వాశీర్వదింపవలసినదే.

రాయ—

శా. ఏభూమింద్రునిఁ జూడఁ బోయినను నీవే పద్యముకొ జెప్పి నీ
వే భావమును జెప్పికోవలయు నిం కీభూవిభండన్నఁ దా
నే భావము గ్రహించువాఁ డగుట నీ కేకష్టమిడేతె నా
హా! భో సత్కవిపూర్వజ న్నకుకృతంబా! నీకు దీర్ఘాయువౌ.

(పుష్పము లాసఁగి యుచితాసనమునఁ గూర్చుండును.)

కవు—మహాప్రభూ! సంస్కృతమున నంతవిశేషపరిశ్రమము లేకపోయినను దానిమా
ధుర్యమున కితరభాషలు చాల వని మాయభిప్రాయము.

ఫాదు—సంశయమేమి? అన్ని భాషలును దానినుండియే కదా యుద్భవించినవి. ఏదైనను
నాశ్రయముంబట్టి యెక్కుఁడు శోభించును.

విదూ—మీరు పెద్దకవీశ్వరులని పేరు పెట్టుకొని జహగీర్లనుభవించుచున్నారు కదా!

రెల్లు కలములును, పీచు కాగితములును లేకుండ నిట్లు ఆశుగాఁ గవనము చెప్పఁ గలరా.

మంత్రి—(సంజ్ఞ చే వారించును.)

ఫారు—పండితాఖండలా! మీ రేభాషయైన సెకపరి వినినతోడన చనువుదురట.
నిజమేకదా?

రాయ—నాకట్టిశక్తి యింతకుమున్నున్నది లేదు దానికేమి? దేవరసాన్నిధ్యబలమున నైనఁ జనువఁగల నని మనవిచేసికొనుచున్నాఁడను.

కవు—వినయము విద్యకు భూషణమేకదా? అయినను దమ కట్టిప్రజ్ఞ నిరాఘాటముగా నున్నయెడలనే వచియింపుఁడు లేనిచో మీకు నిది విధియాయేమి?

లవం—(తనలో) వినయమును బ్రకటింపుటకుఁ జెప్పినమాటయని యెఱిఁగియును గవినని పేరు పెట్టుకొని యీమాటకుఁ దేమా పానకములోని పుల్లవలె నడ్డువచ్చుటకుఁ బ్రయత్నించుచున్నాఁడు.

రాయ—ప్రభు వగుటం బట్టి యట్లు మనవిచేసికొంటిని. ఇదుగో చెప్పుచున్నాఁడ నిరాఘాటముగా నేభాషయైనను నెన్నిపుటలైనను సెక్కపరి విని నిరాశ్చేషముగా తూ, చా తప్పకుండఁ జదువక జాలుదు. ఇందులకుఁ దప్పిన నా కున్న పండిత రాజవిరుదము నిక్కడనే తీసివేసికొనియెదను.

లవం—(తనలో) అమంగళము శాంతించుఁగాక.

ఫారు—(వినయముగా) కవివరా! మీకు ఫార్సీగాని, ఉరుదుగాని, అరబ్బీగాని వచ్చునా?

రాయ—సంస్కృత మధ్యసించినభాషయే కదా. ఇంకఁ దెలుఁగు దేశభాష ఇక్కడికి వచ్చినది మొదలు తఱచు వినుదుండుటచే మీభాషయును దగుమాత్రము వచ్చెడిని.

మంత్రి—ఖురా నరబ్బీభాషలో నున్నదికదా? దానిలోఁ గొంత వినిపింతమా?

ఫారు—అవును దానికిని దేశభాషకును విశేషభేద మే యుండును. (రాయలవంకదిరిగి)

పండిత! మేము విని చూచుటకే యీయడుగుటకొని పరీక్షార్థముగా భావింపకుఁడు.

లవం—(తనలో) ఆహా! తండ్రియును నీతనియెడ విధేయుఁ డైనాఁడే! ఇదియంతయును నా కనుకూలమే. జగదంబికా! బహుమాన మనుమాట వచ్చునప్పటికి నన్నే ప్రృథికిఁ దెచ్చెదవుగాక.

రాయ—చిత్తము. సభాస్థలమున నేకదా! విద్వాంసులకు గౌరవాగౌరములు రాదగినది. ఇంటగూర్చుండి యెన్ని ప్రతిజ్ఞలుకొట్టిన నెవరికిఁ గావలయును?

కవు—(పుస్తకమువిప్పి) ఇదిగో సావధానముగా వినుఁడు.

బిస్మిల్లా హిర్రహమాన్ హిర్రహీమ్ సభ్యహిస్తారబ్బికల్ అల్లజీ ఖలఖఫ సావ్యా వల్లజి ఖద్దరఫహద వల్లజీ అఖరజల్ మర అఫజీఅలహు గుసాఅన్ అహ్వా సన్నఖ్ రిజిక ఫలాతన్ సా ఇల్లమాషా అల్లాహు ఇన్నహు యఅలముల్ జహర వమాయఖ్వువనేయస్రాక లిల్ యుస్రా ఫజఖిర్ ఇన్ననఫఅత్తిజ్జి రా సయజ్జక్కరు మన్యఖ్షి వయతజన్నబాహల్ అఫ్ఫల్లజీ యస్ లిన్ నారల్ కుబ్రా సుమ్మలాయెమాతొ హఫీ తలాయహఫాకద్ ఫలహ్ తహమన్ తజక్కా వజకరస్తా ర బ్బెహిఫసల్లా బల్ తూనే దూనల్ హయాత్తుద్ దున్యా వలి ఆఖెరతు ఖయరున్ వ అఖయిన్నాహజలఫీ సాహుఫుల్ వూలా సాహుఫేయిబ్రాహీమా వో మూసా హిర్రహిమాన్ హిర్రహీమ్॥

బిస్మిల్లా హిర్రహమా నిర్రహీమ్.

అమ్మ యతసా అలున అనిన్నబయిల్ అజీమిల్లజిహుంఫీ హెముఖతలెహూన్ కల్లాసయ అలమానసుమ్మ కల్ల సయ అలమాన్ అలంనజ్ అలిల్ అరజమిహాదన్ వబ్తి బాల అవుతాదన్ వఖలనాకుమ్ అజవాజ, వజఅల్నా నొమకుంసుబాతన్ వజ అల్ నల్ల యిలలెబాసవజ అల్నన్నహారమ్ ఆష, వబనైనాఫవుఖుం సబ్ అన్ షిదాద వజఅల్నాసిరాజన్ వహీజ. వ అన్ జల్నామిన్ మొ అసిరాతె మా అన్ సజ్జాజ, లెసుఖరిజబెహి హబ్బన్ వనబాతన్ వజన్నాతిన్ అల్ పా పా, ఇన్నయోమల్ ఫసలి కానమీ ఖాతన్ యోమ యున్ పఖున్నారె. పతాతూన అపవాజ, నవుతె హతిస్సమావో వకానత్ అబ్బాబ వసుయ్యెరతిల్ జిబాలా పకానత్ సరాబ యిన్నజహన్నమకానత్ మిర్సాద లిత్తాగీనమ అబ. లాబెనేనఫీహి అహఖాబ. లాయజూఖానఫీహబర్దన్ వలాష రాబ యిల్లాహమీరున్ వగ స్సాఖజజాఅన్ వెహాక. యిన్నహుం కానులాయర్జూన హిసాబ వకజ్జబుబె ఆయాతెనాకిజ్జాబవకుల షైయిన్ అహసైనాహుకితాబ.

చక్కగా వింటిరికదా?

రాయ—వివేకి. మఱి కొంత చదువుఁడు. ఈకొంచెమునకు నేను చదువుట యెందుకు? మాదేశమున సామాన్యముగా బడులలోఁ జదివికొనెడిపిల్లలే వ్యస్తాక్షరి యని ముక్కలమీఁద నంకెలువేసి యిచ్చినచోఁ జదువుచుందురు.

ఫాదు— ఇంతే చాలును, మీ రేవో అంకెలు వేయవలయునని యంటిరికదా !
వరుస వెంబడిగనా?

రాయ—అవును కాని ఇచ్చనప్పుడు వరుస అక్కటలేదు. మీకు దైవము తోపించు
నది యీవచ్చును.

ఫాదు—ఇదియును శాశ్వర్యమే. కానిండు పాపముమీకు వేటుప్రసంగములవలన
ధారణకు భంగము కల్గు నేమో?

రాయ—(కన్నులు కొంచెము మూసికొని యోజించుచున్నాఁడు.)

కవు—(తమలో మెల్లగా) పైకి ధైర్యముగానే చెప్పినను మాటల ఇది చదువుట ?
పేగు తెగును.

(అందఱును నెకరితో నెకరు గుసగుసలాడుదురు.)

లవం—(తనలో) అయ్యో! తప్పజరుపునేమొ గదా. జగజ్జననీ! నీ సాహాయ్య
మిప్పు డావశ్యకము.

రాయ—(కనులువిప్పి) ఇనుగో చదువుచున్నాఁడను. మీరు పుస్తకము చూచు
చుండుఁడు.

కవు—(కడు శ్రద్ధగా వినుచుఁ బుస్తకము చూతురు.)

(అందఱును నిశ్శబ్దముగా విందురు.)

రాయ—బి స్త్రీల.....నైనాహుకితాబ. (ముదటినుండి చిగురువఱకును జరువును.)

(అందఱును విని కరతాళములు వైచుచున్నారు.)

లవం—(పరమానందమును బొందుచుఁ జూచును.)

మల్లి—సఖీ! యిక నిన్నుఁ గోరుకొనెడి వేళ వచ్చుచున్నయది.

రాయ—చేయెత్తి వారించి మరల వినుఁడు. దీనినే తలక్రించుగాఁ జదివెదను.

(అని పదముల వెంబడిని గాక యక్షరముల వరుసగాఁ జరువును.)

ఫాదు—(పరమానందమును బొందుచు స్వయముగా లేచి వచ్చి కాఁగిలించుకొని
సింహాసనముమీఁదఁ గూర్చుండఁ బెట్టుకొనుచున్నాఁడు.)

(అందఱును గరతాళములు వైచి యానందింతురు.)

లవం—(పరవశయై తెరయెత్తును.)

మల్లి—(ఎఱుంగనియట్లు మరల దాని సవరించును.)

రాయ—సింహాసనముననుండి లవంగికా జూచి (తనలో) నాప్రియురాలు సఖీసహితయై యచ్చటనే యున్నదే! కానిమ్మ కోరుకొమ్మన్నచో మఱియొకటిఁ గోరుకొనక యీనిధానముం గోరెన.

ఫాదు—(రాయలవంక దిరిగి) మీ కింతకుమున్నే మా సామంతరాజు లాసంగిన పండిత రాజబిరుదమును మరల నేనొసఁగుటకు సిగ్గిలుచున్నాఁడను.

మంత్రి—అట్లేల యనవలయును? బిరుదు లిచ్చుటకు వా రెవరు? ఒకవేళ నిచ్చినను అది యిక్కడస్థిరపడవలయును. గనుక తాము స్థిరపఱచుట పునరుక్తము కాదు.

కవు—దేవరవారు మున్ను మమ్మ వర్ణింపుఁడని యాజ్ఞాపించిన విషయ మిమ్మహాకవి వరున కిచ్చిన నెట్లు పూర్తియగునో?

విదూ—ఇహిహి ఇదే కదా! చిటికెలోఁ బూర్తి చేయించఁగలను. మీకు లక్ష్యము కాని మాకు లక్ష్యమా? అయ్యా! వినుఁడు స్త్రీలకు శృంగారరసోపకరణము లగు నవయవములెల్లఁ బురోభాగమందున్నయవి కదా? జడకూడ నట్టిదియే యగుటచే నదివెనుక నుండుట కేమికారణమని యడిగియున్నారు.

ఫాదు—(నవ్వి) మనప్రచండమిత్రునకు సర్వమును హృద్గతమే. అందులో నిట్టిసంగ తులు బొత్తిగా మఱవఁడు.

మంత్రి—(వారించి) నీకేమి బుద్ధియున్నదా? లేదా? ఇయ్యది యెచ్చటనగుచున్న సభయని నీతాత్పర్యము?

ఫాదు—వీరి నడిగితెలిసికొనఁ దగినదే యైనను నింక శ్రమ కలుగఁజేయుటకు నామన సాప్తుకున్నయది.

కవు—శ్రమమైనను నియ్యది వారికి నాశుభారాశుద్ధికి గొప్పనిదర్శనముకదా?

రాయ—ఇరుగో వినుఁడు.

సీ. పురుషాయిత మొనర్చుపూఁబోడికటిమీఁద నాట్యమ్మనల్పు పుణ్యమ్మకొఱకొ
ఘననితంబథల మ్మనువెన్నిధానంబు బహుభద్రముగను గాపాడుకొఱకొ
తా నాశ్రయించుకొంతకు వెన్నభాగమ్మననుగూడ సౌందర్య మునుచుకొఱకొ
పదిమందిదృష్టులు వడినఁ గంటకమంచు నూహించి కనుపడ కుండుకొఱకొ

తే. వేణీ కాంతలవెన్నంటి వ్రేలుచుండే లేకయుండిన నిధువనలీల కుపచ

రించు నంగమ్మలెదుట నే సంచునించ దాని కట్లుండ నేయుపద్రవము వచ్చె.

(అందఱును సంతసించుచున్నారు.)

ఫాదు—పాపము వానికేమియుపద్రవము వచ్చినదో? మన మెట్లు గుర్తింతుము?

రాయ—(తనలో) అఖండరసికుఁడు గదా ప్రభువు! (ప్రకాశము) గుర్తింపకేమి?

మ. ఎదుటకై వర్తిలునట్టి యంగముల కెంతేని న్నఖాదిక్షతా

పద పల్లారును గల్గుసంగతినీ దాఁ బ్రత్యక్షముకొ జూచి నె

మ్మదిలో భీతిలి చాటుకొటనుచు సంభావించి వెన్నంటుచుకొ

బొదలకొ బోలును వేణి లేకునికొ దాముంచుండ కట్టుండునే?

(అందఱును మఱిత సంతసించురు.)

ఫాదు—(సింహాసనమునుండి లేచి) పండితరాయా! నీవు మనుష్యమాత్రులలోఁ బ గణింపఁ దగినవాడవు కావు. నన్ను నీ వేమికోరుకొనినను నిచ్చుటకు సిద్ధముగా నున్నాడను.

(అంగఱును లేచి నిల్చురు.)

లవం—(తనలో) దేవీ! నీ వియ్యోడల నన్నుఁ బ్రతికింపుము.

రాయ(లేచి)నే నేమి యడిగినను మీ రిచ్చువారే కదా?

లవం—(తనలో) అవును ఇట్లు ముచ్చాటికి ననిపించుకొనవలసినదే!

ఫాదు—ఈసార్వభౌమపదవి యిచ్చున్నను నిచ్చుటకు నాకు సంశయములేదు.

రాయ—

చ. గజముల సెల్ల మేటితురగముల సెల్లఁ బురము లొల్ల నీ

భుజపరిపాలితం బభిలభూమియు సెల్ల మఱిండు సెల్ల భూ

భుజ! విను మాడియెన్నఁటికీఁ బొంకనివాడవయ్యే సెసంగుమ

య్య! జగదతీతమైన సాబ గంది చెలంగు లవంగి నీసుతకా.

ఫాదు—(అశ్చర్యమును సెకింతకోపముం గూడ నూచించును.)

(ఎల్లరును విస్తయాకులులగుచున్నారు.)

లవం—(భయసంతోషములతోఁ తండ్రివంకఁజూచుచున్నది.)

రాయ—

చ. నరవరులెల్ల నెవ్వనికనత్పదపీఠము నాశ్రయింతు రే

ధరణిపుఁ జూచు మాత్రమునఁ దాఁజనులేమి దివంబునేలు నా

సురపతి యెవ్వనికొ వినినచోఁ దలయూఁచు నతండు మామయై

పరఁగుటకన్ననుకొ గలదె? భాగ్యము భోగ్యము లేక యోగ్యముకొ.

ఫాను—(చిలునవ్వు నవ్వుచున్నాడు.)

రాయ.

శా. డిల్లీ యేరిడిరాజధానియట! థాటిక్ విన్నమాత్రమునక
గొల్లల్ వోలె నృపాలకుల్ దలఁచుచుక గోటానకో ట్లర్బుదాల్
సల్లాభములు తెచ్చికూర్తుగట! యీసామ్రాజ్యముక గాదునీ
యల్లుం డన్నపదములతోడసరి నాయాహ్లాదమట్లుండుటక.

సీ. ఆన్నమాటకుఁ దప్ప కఖిలమిచ్చిన హరిశ్చంద్రభూపాలుతో సాటి గనుము
ఆడితప్పక భూమి నఖిలము సొసఁగిన బలిచక్రవర్తితోఁ గులకుఁజనుము
కొంకక దేహమ్ము కోసిత్రాసునఁదూచి మాంసమిచ్చిన శిబిమాద్రుఁ జడుము
వెనుకదీయక తనవెన్నెమ్మునిచ్చిన యలదధీచిహ్నశస్త్రి నందుకొనుము

తే. అన్నిటను వారిసెల్లఱ నవలఁద్రోయఁ జాలియిప్పట్టునందు నీసాహసంబు
జితముగాదని యెంచి గోరితినిజమ్మి యనుపమితమానదాన! శహాబదీన!

సీ. పరదేశసంపాదనరతి మీకు నరేంద్ర! పరదేశసంపాదనరతి మాకు
లసనుత్తమపదాభిలాష మీకు నరేంద్ర! లసనుత్తమపదాభిలాష మాకు
సకలనుత్కృష్టికసక్తి మీకు నరేంద్ర! సకలనుత్కృష్టికసక్తి మాకు
మనుమార్గవర్తనం బనువు మీకు నరేంద్ర! మనుమార్గవర్తనం బనువు మాకు

తే. మీకు రాజపదము మాకును గవిరాజపదము గల దిఁకెందుఁ గొడువ లేదు
గాన సామ్య మిచ్చి మానించుటొప్పదే! యమితదాన! యోశహాబదీన!

సీ. ఒకరాజు మున్నిచ్చె నకలంకచరితయా కన్నెమిన్నను మాయగస్త్యమునికి
మఱియొక్కరా జిచ్చె మహిళాశిరోవతంసము నాత్మజాత మాచ్యవనమునికి
నిక సొక్కరా జిచ్చె నిందిరాసుందరాకృతిఁ గూఁతు మాబుభ్యశృంగమునికి
నేటొక్కరా జిచ్చె వెలలేనిచెలువ మింపగుకూఁతు మాజమదగ్గిమునికి

తే. మొన్నమనాదభిరాముఁడఁకభూపుఁడొసఁగె నాతిఁదనకూఁతుమాబిల్లొకవిమణికి
ద్విజుల కిలఁజక్రవర్తు లాత్మజుల నిడుట అపుడు గల దిట్లుగలను శహాబదీన.

ఫాను—కవిసర్వభౌమా! నీకుఁ గన్నియనిచ్చుటకు సందియము మాకెందుకుఁ గలుగ
వలయును. ఇనుగో యిచ్చితిని.

మంత్రి—పరిగ్రహించుటలో వారికి సంశయ ముండనిచో నియ్యది సగోష్ట్రమమే.

క. రూపముననిస్తులుండు గఁదా! పాండితి నసదృశుండు తరుణవయస్కుం
డీపురుషోత్తముఁ జేమిట లోపం బక్కన్నయైన లోశంకింపక.

లవం—(తనలో) మంత్రి చక్కగాఁ బలికినాఁడు న న్నిదివఱకే యిచ్చుకొంటిని.

వీరు నిమిత్తమాత్రులు.

మల్లీ—(జనాంతకము) ఇక్కడికి నీకోర్కె ఫలించినదికదా? పెండ్లియాడుట కొప్పు దువో లేదో యని మీతండ్రి గారికి సంతయము బాధించుచున్నదేమో అది నేను పోయి తీర్చునా?

లవం—(చురచురచూచుచున్నది.)

రాయ—(కూర్చుండును.)

ఫాను—(ప్రక్కనే కూర్చుండును.) (అందఱును గూర్చుండురు.)

విదూ—(లేచి) అయ్యా! వరుడు మాజాతివాఁడు గనుక వివాహము మామతాను సారముగా జరగవలెను జూడీ! (అందఱును నవ్వుదురు.)

లవం—(తనలో) ఈవెడఁగుబాపఁ డీమాటలలో గుట్టుబయలఁ బెట్టఁడుకదా!

విదూ—అయ్యా! నవ్వుకుండు. నాచోక్క చిన్నమనవి; ఈయన మీపిల్లను పెండ్లాడు చున్నాఁడు కదా! పెండ్లిలో మీరు పులాపు చేయించినప్పుడు వద్దనునేమో!

కవు—మాకన్యను పెండ్లాడునపుడు దానినిమాత్ర మేలకైకొనఁగూడదు?

మంత్రి—ఎవఁడురా అక్కడ?

ప్రతిహారి—(ప్రవేశించి) అజ్ఞాపింపుఁడు.

మంత్రి—

మ. నిలువక జేయుఁ డనంతికంబములు పన్నీరత్తరుల్ కోటలోఁ

గలముక జల్లుండు తోరణములకు వే గట్టుండొగిక దోరణాల్

విలువక బంపుఁ డమీరులక బురమునక వేత్పేట సాటింపుఁడీ

కలిగె న్నేటికిఁ జక్రవర్తితనబాక శ్యాణముక జూడఁగక.

ఇట్లు నేనానతిచ్చితి నని యాయా యుద్యోగులకు వేర్వేలుగాఁ జెప్పుము.

ప్రతి—చిత్తము. (నిష్క్రమించును)

విదూ—సరే! మీ రప్పుడే మాహిందూమతములోఁ జేరుచున్నారే. ఇంతకుమున్ను మమ్ము మీలోఁ గలిపికొనుటయే కాని మీరు మాలోఁ గలియుట లేదు.

మంత్రి—ఇది హిందువులకును దురకలకును జరగువివాహ మని తెలియుటకే యిట్లేర్పఱచితిని.

(తెరలో.)

కం. ఇటుకై యెత్తు మేడల, వరుసల నలరారు సందుపట్టులఁ గూడఁ
సరసిజబాంధవకిరణోత్కర మది వాహ్యశిఁ జేయఁగాఁ దొరకొనియెన్.
ఫాదు—(చూచి) మధ్యాహ్నముగూడ నక్రమించుచున్నదే, ఇంకనిప్పటికిఁ గచ్చేరి
చాలింతము.

(అందఱును నిష్క్రమింతురు.)

గద్య

ఇదిశ్రీ...ప్రభువతి వేంకటేశ్వర విరచితంబగు పండితరాజమునంగుఁ

జతుర్థాంకము.

పండిత రాజము - పంచమాంకము.

(అంతట గోదావరియుఁ గంపయుఁ బ్రవేశింతురు.)

గోదా—సఖీ! కంపా! మీ అప్పయ్యదీక్షీతులును, భాగీరథిగారి భట్టాజీదీక్షీతులును గలిసి మాజగన్నాథపండితగారయలను వెలిఁబెట్టినారట.

కంప—మానాఁడేమియు నెఱుఁగఁడట, భట్టాజీదీక్షీతులే దీనికి ముఖ్యకారకుఁడు.

గోదా—పోనీ యెవరు కారకులైనవేమి? వంశపరంపరగా నాయెడ్డున నుండి స్వతః పవిత్రతఁ గాంచియు నెప్పెడిమీలమ్మునఁ బుట్టి యేమో చిన్నతనముచే నెక్కింత లోపము చేసినంతమాత్రమున నామొగమైనఁ జూడక వెలిఁబెట్టించుట భాగీరథికి నంగీకారము గా నున్నదికదా!

కంప—అయినను గాక పోయినను మనవానిని మన మనుకొనఁగూడదుగాని ముట్టుకొని ననఁగ దనువు గోసికొనఁ దగు పతితులపిల్ల నేమనికట్టుకొనలెను? ఆబిడయైనను మనకన్నఁ గొంచె మెక్కుడుమహత్త్వము గలదికాని, యిట్టిపాపాత్మునిఁ బవిత్రునిఁ జేయఁగలిగినదా? అదిగాక, యీయొగమందు నదులయందేమి, దేవతలయందేమి మహత్త్వము తగ్గునని విశేషజ్ఞులు చెప్పుచున్నారు.

గోదా—ఆసంగతిలో గంగను వదలి వేయవలెను జుమా.

కంప—పోనిమ్ము. ఆల్పగై నను నెకరా? యిద్దరా? అందఱును నపాత్రులే బయలుదేరు చుండుట నీవెఱుఁగనిది కాదు గదా? ఎందఱనని పవిత్రులఁ జేయఁగలదు. పాపము! అదిగాక నీవిట్లు చెప్పుచున్నావు కాని భాగీరథినిఁగూడ నెలయేటితోఁ బాటుగానే తలఁచువారు నీయొడ్డుననే యున్నారని విన్నాను.

గోదా—ఇక నాయవస్థ తలపెట్టకుము. “కడుపు చింపుకొంటే కాళ్లమీదఁ బడుతుంద” న్నుట్లున్నది, ఏమి నేయుచును. అందులో నీమధ్య నెక కొందఱు దుండగులు బయలు దేరినారు. మడిలేదు, మైలలేదు. గ్రహణపుష్కరాదులలోఁ గూడఁ దాము మునుఁగరు సరికద, పూర్వాచారపరాయణు లెవరేని యక్కడివారుగాని దూరదేశస్థులుగాని వచ్చుటకు యత్నించిన నేదో యొకప్రతిబంధము కల్పింతురు. మనకును నూతినీటికిని భేదమే లేదని వారలవాదము.

కంప—అట్లయినచో నిప్పుడు నీయుపయోగ మే వారలకు లేనట్లున్నది.

గోదా—లే కేమి నేను లేకపోతినేని మాఁడి చత్తురు. విశేషించి ప్రవహించినప్పుడు చెరువులలోఁ బెట్టుకొని పంటలు పండించుకొందురు. కొన్ని మెఱక భూములు నా సంపర్కమున బలమెక్కి మిక్కిలిగా ఫలించును. పంటచెఱకు తీసికొని నిలువ చేసి కొందురు. బ్రతుకే నాతోనున్నది. భక్తివిశ్వాసములు మాత్రము లేవు.

కంప—“గో లాచ్చిమద్దెలతో మొఱ పెట్టుకొంది.” అన్నట్లు నేనుజెప్పినచో నాశ్చర్య పడవలసివచ్చును. నాయొడ్డునను నిదియే కర్తము. మొన్నఁగావేరియు, గృష్ణయు మొకదినమున నిదే సంగతిని గుఱించి మాటలాడికొన్నారు. ఇందులో నిప్పటికి మనమే మెఱుంగు. కావేరిపని ముఱియుఁ దేలికగా నున్నదట. అక్కడివాండ్రందఱును సకలకత్తలములును దనలోనే కలుపుదురని విచారింప మొదలుపెట్టినది.

గోదా—అభిమానముచేత దాచిపెట్టుచున్నావుగాని యీచురాచారమునిన్ను మొదలు కొనియే ప్రారంభము. భాగీరథికి మాత్ర మింక ర్థమిప్పటికి లేదు; సరికదా ముందైననుండచువారలకు భక్తియొక్కవ, మునుపు లేదుగాని యిప్పుడునాకును, గృష్ణకునుగూడ నిట్టిదురవస్థ వచ్చినది.

కంప—బాగుగ నెఱుంగవుగాని కాశిలోఁ జూడవలెను గంగదురవస్థ! తలఁచుకొనినచో నెడలు పులకరించెడిని. ఏమైనను నీవన్నట్లు వారలకు భక్తియొక్కవ. అభక్తి మావైపు వాండ్రకును గలదు. కావేరివాండ్రకు జెప్ప నే యక్కఱలేదు. అడుగ మఱచితిని నీయొడ్డుననిప్పుడు యజ్ఞశాల లేమైన నున్నవా?

గోదా—“కరిపోసినను నుట్టివంకకే చూచిన” ట్లున్నది. ఎక్కడనో యొకయజ్ఞము జరిగిన నేమిలెక్క; నాయవస్థయడుగకు. సిగ్గువొడముచున్నది.

కంప—అట్లయినచో నీవు మావలె నసమర్థురాలవు కావుగాదా ఎందు కూరకుంటివి?

గోదా—అనాదిసుప్రసిద్ధలనుగు మనకు వీరల యాదరాసాదరములతో నేమిపని? ఊరక యట్లంటినిగాని పట్టణములలోఁ దప్ప పల్లెలలో నింకను వాయెడల మనుపటివలె భక్తి గలవారనేకులున్నారు. కొందఱు మూర్ఖులున్నంతమాత్రన తక్కినవారి మొగము చూడవలదా? ఇంకఁ గొంతకాలమునకుమాత్రము సర్వశూన్యమగునని తోచుచున్నది.

కంప—ఈచురాచారములు సహింపలేకయే కాఁబోలుఁ గృష్ణ యొకసారి నాథునితోఁ జెప్పినదట. అప్పుడు లోలోపల మండిపడి దానియొడ్డుననున్నయూళ్లు కొన్ని దిబ్బచేసెనట.

గోదా—వెట్టిపని చేసినది, మనమే కొంచెము బెదరించవలెను గాని అట్లుచేయవచ్చునా? తల్లికున్నతయోరుపు పిల్లలయెడఁ ద్రండి కుండునా? నే నవ్వడప్పుడు కొంచెము ద్రేకము చూపఁగా నంతకే సకలమైన చిక్కులును బడియెదరు. అట్టిసంగతిలో నాథునియంద్రేకముసహింప వీరలెంతవారలు.

కంప—మన మెంతదాచిపెట్టినను నుదకాయనకుఁ దెలియకపోవునా అప్పుడెట్లును బ్రపంచము నశించును.

గోదా—పోనీ, అంతవఱ కుండుచుకదా. అది యింతలో జరగదులే. సంప్రదించు వత్సరిము లేకరీతిగా వేదశాస్త్రప్రచారము బొత్తిగా లేకయుండవలయునని కదా పురాణములు చెప్పుచున్నవి. దీనికేమి, అంతగాఁ జిక్కియున్నావేమి?

కంప—“ఏనుఁగు లేటఁ గొట్టుకపోగా నక్క పాటులే వడిగిందట” మీవంటిస్థూల విగ్రహలే చిక్కి తిప్పులఁ బడెడియామండువేసవిని మామాటయడుగవలయునా.

గోదా—మనమాట కేమిగాని పుట్టింటిచలువను బట్టి కాఁబోలును గంగమాత్ర మింతశుష్కింపదు. ఈపాటి కప్పుడే తండ్రి మంచిమంచుగడ్డ పంపించుచుండు నట. నాలుగడుగులు పోయివత్తమురా. భాగీరథితో మారాయలను గుతించి కొంచెము మాటలాడవలసియున్నది.

కంప—నేనును బోయిచాలకాల మైనదివచ్చెదను. బహిష్కారావహానమునుసహింపక తనలోఁ బడఁబోయినప్పుడేనిఁ గరుణింపుమనియే గా నీవుచెప్పవలసినది.

గోదా—అంతపని చేయఁడు గాని, యేదో విధముగాస్తుతిచేసి ప్రసన్నురాలనుజేసి కొనఁగలడు. నేను వేతే చెప్పనే అక్కఱలేదు. ఎందుకేనియు నొకసారి పోవలె ననియున్నది. తెల్లవారుజాము కావచ్చినది. స్నానసమయమునకు బోఁగలుగుచుమా?

కంప—పోకేమి పద. (అనిన్నిమింతురు) (ఇది విష్కంభము.)

(అంతటరాయలు లవంగితో సౌధసమీపమున సోపానములపైఁ గూర్చుండి ప్రవేశించును.)

రాయ—తరువాత. తరువాత.

లవం—వెనుకఁ దమతోఁ జెప్పినచొప్పుననే యంబిక పొడకట్టినది.

రాయ—పునరుక్తి గాభావింపక యాపెరూపమును విస్తరించివచింపుము.

లవం—(తనలో) ఏమో ఈనాఁ డిట్లుడిగినదేయడుగుట (ప్రకాశము) అజగజ్జనని రూప మిట్లున్నదని నేను వివరింపఁ జాలను చూచుమాత్రమునన నాకుఁ గనులుమిటుమిట్లు గొల్పినవి.

రాయ—పోనిమ్ము నాలుగుబాహువులున్నవి కదా.

లవం—అంతవఱకుఁ జూచితిని. ఒకచేత మీప్రతిమధరించినది. దానిలోనే పద్మము కూడనున్నట్లున్నది. తక్కినచేతులలో నాయుధాఁగులున్నవి.

రాయ—అట్లయిన నాపెత్రిమూర్తిజననియగుట కిందుకయు సందియముండదు. కానిమ్ము స్త్రీపుంసపుంసకభేదమూన్యయన్య లోకప్రవాదము ననుసరించి కాఁబోలు నీ యెడఁ బక్షపాతము గనఁజేసినది. ఇంతకు నాపెచ్చెప్పినముఖ్యాంశ మేమిది?

లవం—నీవు హీనజాతీయందుఁ గారిణమాత్రజన్మవనియు, నియ్యదియేని యపరాధ మాత్రమే యనియు నీకు నగ్రవర్ణస్థంజాతుండును, నఖండరూప యశావతో వేతుం డును, సకలవిద్యాసాగరుండును నగునొక మహాపురుషుండు నొలదికొల మ్మునఁబడి కాఁదగి యిప్పట్టినప్పునకు వచ్చియున్నవాఁడు అతనిరూప రేఖావిలాసము లిట్టివి యనియు మీప్రతిమఁ జూపెను.

రాయ—తరువాత. తరువాత.

లవం—నే నంతమూర్ఖువడి కొంతవడికిఁదెలిసి నాపూర్వజన్మ వృత్తాంతము సాంత ముగా నెఱుఁపుమనియు నాకాప్రతిమ నిమ్మనియు నెంతప్రార్థించినను నరిగికరింపక తుదకు రెంటు నొక్కవరంబు ప్రసాదించెదఁ గోరుకొమ్మనియెను.

రాయ—నీ వేదికోరితివి?

లవం—అర్యపుత్రునియంద మొక్కసారి మామమాత్రమున నాకుమనోగతమగుకతన నిక నీపరమరహస్య మొరలవలనఁ దెలియఁబడఁదనియెంచి యదియే కోరితి.

రాయ—ఆసంగతియే యిప్పుడు మనకుఁ గావలసినది. యామె యేమని యానతిచ్చినది?

లవం—పూర్వముననీవు నరస్వతివనియును నాపె యొకనాఁడు తనభర్తఁ జూచి “లక్ష్మీ కింతయైశ్వర్యమేల నా కేలలే” దని యడుగుడు నాచతురాననుఁడు హేలగా “నీ కట్టి యిచ్చయేని తురుష్కులమ్మనఁ బొడమెదవా”యని యడుగ, నందుల కాపె స్త్రీస్వభావసులభత్తుగుచాపలమ్మన నెడఁబడియును, “అజన్మమునను నీవ నాకుఁ బతిగాకతీత దనుడు నతఁడు తనకుఁ “మరుష్కకన్యానమాగమము బొడరుగదా” యని చింతించి దాని కిదివఱలోఁ బ్రచండమిశ్రునివలనఁ దాము వినినవిధముగ నే సంఘటింపఁజేసెననియును జెప్పి యంతర్నిత యయ్యె.

రాయ—(తనలో)ఇంగు సందియ మే ముండును(ప్రకాశము)చెలీ! నే నిప్పుడు నీకు వేతన చెప్పనక్కఱలేదు గాని మనయాధార్థ్యము ప్రపంచమునకు వెల్లడించి వచ్చిన యపయశముం బోఁగొట్టుకొన నేనీగంగామహాదేవిని సాక్షిగాఁగోరుచున్నాఁడను.

ఆపెయొకవేళఁ గలుగఁజేసికొనినిచోఁ బ్రాణత్యాగంబొనరించెదను. ఇందులకు నీకును సంగీకారమేకదా.

లవం—నే ననివేలుగ నున్నచోఁ దమ రట్లునెలవీఁ దగును. సూర్యుని విడిచికాంతి యెచ్చట నుండును.

రాయ—(తేటిపాఱఁ జూచి) అదుగో, భట్టాజిదీక్షీతులును, అప్పయ్యదీక్షీతులును, శిష్యులును, మఱికొందఱు మహావిద్వాంసులును స్నానార్థమరుదెంచుచున్నారు. దీని కిదియే సుసమయము.

(అంతటవైవారు ప్రవేశించుచున్నారు.)

లవం—నాథా! వేసవియగుటచేఁ గాఁబోలుఁ గంగ కడుఁజిక్కియున్నయది.

రాయ—అలోపమే యిప్పుడు నేను దీర్చఁబూనినది. ఏకాగ్రచిత్తురాలవై యమృతా దేవిని స్మరించుచుఁ గూర్చుండుము. (అనిబిగ్గరగా)

కా. గంగాతీరనివాసు లెల్లరుఁ బ్రతిజ్ఞఁ జక్క నాలింపుఁడీ

శృంగారాంగిఁ దురుష్కకన్యకను నే నిల్లాలిఁ గాఁ గొంటినం

చుం గాలువ్యము నిర్ణయించి నను శిష్టుల్ బాహ్యుఁగాఁ జేసినా

రంగీకారమే నాకు స్వర్థునికి రాదా? బోప మిప్పట్టునకా.

(అందఱునువినివారివంకచూతురు.)

భట్టా—(అప్పయ్యదీక్షీతులతో) అదుగో, రాయలు సిగ్గులేక తానే కాక యాతురక దానికొ గూడఁ దగుదునంచు దగ్గరఁ గూర్చుండఁబెట్టుకొనియున్నాఁడు.

అప్ప—అహహా! బ్రాహ్మణ్యమున కేమిగాని, ఈయనకు ప్రతేముచెడినను ఫలముమాత్రము దక్కినదనుట కించుకయు సందియములేదు. ఏమియీచక్కఁదనము.

రాయ—(దోసిలిఘటించి)

(1) తే. అవనిపాలిటిభాగ్యంబు శివునిరేఖ, ఆగమధనంబు కవులభాగ్యాతిశయము
సుధకుఁ బుట్టిల్లు నీనీటిసోయగంబు, తల్లి! నాయశుభంబుల డొల్లఁ జేయు.

(2) తే. అతిదరిద్రుల పాపము పతితజనుల, తాపము సెరికింతులొక బాపుత్వత్రవహా
మనుపమాజ్ఞానవృక్ష భంజనవిధాయి, నా కొసఁగుఁగాక పరితరానంద మంబ.

(3) క. మారునిశిరమున గోరీ, తరుణారుణదృష్టిశిఖలతాఁకున ఊర్ధ్వం
బొరయుచు మెఱనెడినీదగుఁ, తరంగలు జగదంబ! జగము దనువుం గాతక.

(4) క. ఈ వుంటివ నెడిగిర్వము, చే విష్ణ్వదులను లెక్కఁజేసియెఱుంగ నో
దేవి! యిపు డడ్డపడవే, నేవారికి మొఱ్ఱలిడుదు నెవ్వరువిందుర్.

- (5) క. స్పరియించినంతనే దు, శృరితాత్తుల నకృతసుకృతసంబంధుల ను
ధృరణ మొనరించునీనుల, హరి నాతాపత్రయమ్ము నడచుకొ దల్లి !
- (6) తే. ప్రాజ్య మగురాజ్యమునుగడ్డిపరకవోలె, సెకటద్యజియించి నీతీరమొగిభజించి
కడుపునిండఁగ నినుఁగ్రోలఁగలుగువారి, మోదమంబఱి! ముక్తికొఱుఁడురెట్లు.
- (7) తే. రాచరమణులు స్నానమ్ము లాచరించు, నెడల మృగమద మదినిన్ను నెనసియెంత
దనుకనుండు సెయంబియందనుక నామృ, గములునందనవనమునఁగాంచుసుఖము.
- (8) క. స్పరణమునశాంతి సాపో, త్రరణం బొకమాటు పలుక, దక్కించెడి య
క్కరములు “ఁగఁగా” యనునివి, మరణమ్మున నంబ ! వదనమండలి నుండుకొ.
- (9) క. ఏ నీదరికాకమ్ముల, కేనికొ స్వరైచ్చలేమియే నిక్కమొ నా
కానీతీరము జనిమర, దానంత్యహరమ్ము శ్రమము నడచెదె జననీ.
- (10) క. శ్రుతివాక్యతీతమై, మతికి నగోచరమునై స్వమహిమహృతతమో
గతియై శుద్ధంబగునా, తృతత్వ మననీవ యంతతథ్యము జననీ!
భట్ట—(ఆశ్చర్యముతో) ఇది యేమో! గంగ నేడకాలమ్మున నింతవృద్ధిచెందుచున్నది.
అప్ప—ఈవేసవియెండలకు హిమగిరినుండు మంచుగడ్డలు కరగి యిట్లుగుట కలదుకదా?
భట్ట—అదియే యైనచో నింతలోనింతవృద్ధికిఁగారణముకాదు. చూడుఁడు ఒకటియా!
రెండా! అప్పుడేపదిమొ ట్లెక్కినది.
అప్ప— అగును. కారణ మేమైయుండునో.
(అందఱును గ్రింది మెట్లనుండిపైకితప్పుకొనుట నభినయింతురు.)
రాయ—
- (11) తే. జన్మములు చేసి, తపములు సలిపి, దానములు పొనర్చియుఁ బడయనిముక్తిపదము
సర్వసాధారణముగా నొసంగునిన్ను, నెవరితో బోల్పనేర్తు లొకైకజనని !
- (12) క. ఏ ని స్పృహంగొకిం, లేనిఁ దలఁచుగొనక నెత్తి నిడుకొనె హరుఁడీ
తొనాకితకల్ప మం, బా! నీమూర్తి మహిమ మది వాచ్యంబగునే.
- (13) తే. వ్రాత్యులకును వాతులకుఁ బ్రతితులకును, బిశునులకుఁ గూడనేవమ్ము వెంచుపాత
కము లొనర్చునీచులఁ బ్రోవఁగా నొకట్లు, విసువు గాంచని దానవీవే మదంబ !
- (14) తే. జనులతాపంబు హరియింప జగతి కురుకు, నిన్ను బంధించె జడలలో నీలకంఠ
డంబ ! యదిదీనుగుణములయందుఁ గలుగు, దోసమేకాక లోభియే యాసవారి.
- (15) తే. జదులు మొదలగువారల శక్తిహీను, లగుచు సుర లూరకున్న నయ్యదనుఁ జూచి
నరకమునఁ బడకుండ గ్రన్నన సుగతికి, ననుచుపరమాపధంబ వోయంబ ! నీవు.

- (16) తే. సహజశీతలమును శుద్ధిబహుళమునగు, నీజలంపు మహత్వ మనీదృశంబు
దీని నేకద! సగరజుల్ దివినుతింతు, రిప్పటికి మేనఁబులక ములెసక మెసఁగ.
- (17) శా. ఇంతలు నంతలుకా దొసఁగు లేనరులే సెనరించి యేనదీ
ప్రాంతముజేరి యేనియును బావనతికా గవవచ్చు నంబరీ
యెంతకు నెంతలో దొసఁగు లెట్టిప్రతిక్రియకు న్నశింపకు
న్నంతటి వాచరించుఖలులందఱి కీ నొకయీవ ప్రోవఁగఁ.
- (18) తే. ధర్మనిధి, మోదదాయి, తీర్థమణి, భ్రువ, నీసక కెల్లచీర, మనీ... తెజవు
మర్చివి నాశకాలంబు, దూతసిరికి, నంబఁ నాతాప మడఁచు నీయంగకంబు.
- (19) తే. ధనసురాపానమత్తుల ధరణిపతుల, నాస్రియించుదు నిను వీడి యఖిలవిధము
లైనభేదము లంగు ను వాత్సహితము, నెఱుంగనిజడుండు దీనిసహింపు మమ్మ!
- (20) తే. గాలిచేఁ దూఁగుతరఁగలఁ గదలుతమ్మి, పుష్పాదుల సెప్పి యచ్చరపూవుబోండ్ల
గుబ్బలందలియగురున గుబురుకొనెడి, నీజలము నాజననబాధ నీఱునీయు.
- అప్ప—(పరమాశ్చర్యముతో) దీక్షీతులు గారూ! చూచుచున్నారా యెంతలో నిరువది
మె ట్లెక్కినదో పర్వతములలో నొకప్పు డకాలవర్షములు గురియుటచేత
జామండీ యిట్లు తటస్థించుట.
- భట్టా—అకాలమేకాదు. తొలకరి సమీపించినదికదా కొంచె మించుమించుగా
బుతుధర్మములు పూర్వులు వ్రానియున్నారు గాని, అంచులోఁ గొన్ని వెనుకముందు
బుతువులలోఁ గూడఁ గన్పట్టుచునే యుండును. కానినీటియంగుఁ గాలున్య మించు
కయుఁ గన్పట్టును.
- అప్ప—అవును. తా మనినట్లు బహుస్వచ్ఛముగా నున్నది. ఇదియేదో విచిత్రముగా
నున్నదే!
- లవం—(మెల్లఁగా) నాథా! అప్పుడే గంగ యెన్ని మె ట్లెక్కినదో చూడుడు. జను
లందఱును బైకిఁ బరుగులెత్తుచున్నారు.
- రాయ—(వినక తచేకదృష్టితో.)
- (21) శా. పుట్టినపుట్టువా ! జలధిభూధవపాదనఖాగ్రసీమ, వై
మెట్టినవోటు సాంబునియ మేయజటాభవనంబు! వర్తనం
లెట్టియభుములేని హరియించి మరాత్తులప్రోపు నీకు నె
ప్పట్టున గొప్పలే దఖిలపావని ! దేవనివాసధావనీ!

- (22)చ.నగములనుండి తా మనుగినమ్మును బాటునదీగణమ్ము తె
న్నగలపు సాంబుశీర్షమున నిల్వఁగ నేర్చెను శ్రీశుపాదప
ద్వగతరజంబు వోఁ గడుగుభవ్యత గాంచెను? యొక్కఁడేని, నిక
బొగడిననోట నేనదిని బోలు నులింప? నవీశిరోమణీ.
- (23)తే.అజునిఁ దపచూచరింపని మృశిశయనుని,నిద్రఁ బోనిమ్ము హరు నాడనీ ప్రతిక్రి
యలును దానయజ్ఞాదులు నడుగుఁబట్టి, ని మ్మఖిల మిచ్చునీవ మాయప్త! చాలు.
- (24)సీ.అనదలలోన నే నగ్రగణ్యుండ నీహృదయంబు ప్రేమసంపదకుఁ దావు
ఎంచును గతి లేనిసోనుండ నేను దివ్యగతిప్రదంబు నీచైనపట్టు
పశుచు లేదుచు నున్నవాఁడ నే నీవు విశ్వోద్ధారణమ్మున బద్ధదీక్ష
వాధిబాధాభర్జితాంతరండను నేను సిద్ధోష్ఠంబు నీసేవనంబు
- తే. తృప్తిచేఁ బీడితుండ నే నమృతమ వీవు, నేను బుత్రుండఁ దల్లివి నీవు నిన్నుఁ
జేర వచ్చితి నెటునేయఁ జెల్లు నట్లొనర్పఁగద వత్తు! దేవి! జాహ్నువి! మదంబ!
- (25)తే.అఱఁగెఁగోలాహలమ్ము యమాలయమున, నెంచుఁజొచ్చిరోభటులు దుష్కృతుల
వెదక,నీమక భభూమి నెప్పుడుపాచుకొనియె,నష్టయిటుక య్యెనంబ! స్వర్గ పురవీధి.
- (26)క.కామక్రోధజ్వరముల,చే మలమల మఱుఁగుచుమ్ము శీతలవాయు
శ్రీమహితము గంగాజల, మోముక సంతాప మెల్ల నుక్కడఁచి కృపక.
- (27)తే.అఖిలభువనమ్ములుండుబ్రహ్మాండ మెచటఁ, దుమికిపండునుబోలెభంగములనడుమఁ
బారలు శ్రీకంఠుజడల నెప్పుగనునాప్ర, వాహముహరించు నాదుతాపంబునంబ!
- (28)మ.ఎవనికొ వైభవ పూతుఁ జేయమికిఁ దీర్థేంద్రమ్ములెల్లకొ ద్రపా
భవనం బయ్యె భవాదిదేవత “లహో! పాపాత్తుఁ నె” ట్లంచుఁ గేల
చెవి సంధించిరి దేవలోకధుని! యీచెట్ట న్ననుక శుద్ధఁ జే
సి విదారించెడు వారివారియగువిచ్చేదంపుదర్పములక.
- (29)ఉ.నక్కలఁజంపి భక్షణము కొంకక చేయఁగ రోయ రెవ్వ రా
పక్కణవాసులుక సలుపఁ బొప్పడలేని యఘమ్ములెల్ల నే
మెక్కుటిఁ దక్కకే సలిపియుంటి ననుక బరిశుద్ధఁ జేయ నీ
వెక్కుటిఁ గట్టుచుంటి నడు మీ పశు వంబ! నిను న్నుతించునే.
- (30)ఉ.“చూచుచునుంటి నెన్నఁడును జొప్పఁడఁ డెక్కుడుపాపశాలి యే
నీచునిఁ బ్రోచి యీజగము నేను బలీ! యనిమెచ్చఁ జేతు నం”

చే చిర మున్న నీమనసునిచ్చ ఫలింపఁగ వచ్చినాఁడ నక
బ్రోచుట నీకుఁ బెద్దయశ మోజగదంబ ! బహుశ్చ లేటికిక.

భట్టో—(విసుట యభినయించి) అప్పయ్యదీక్షీతులు గారూ ! ఆప్రవాహధ్వని విను
చున్నారకదా ! యేమి యీపరమవిరుద్ధము, కలియం దెల్లరకబోలె నదులును
గట్టనకుం దప్పుటకొబోలును.

అప్ప—బహుసంరంభముమీఁద వచ్చుచున్నయది. అదరినిఁ బైకినీడ్చి బాగుచేయుఁ
బడుపడవలన్నియుఁ గొట్టుకొని పోవుచున్నవి. మనమింకను బైకిఁ బోవుదము
రండు. (లేక్కించి) అప్పుడే ముప్పదిమెట్లు మునిగినవి, (అట్లానరింతురు.)

రాయ—

(81) మ. శునకముక బలె బొట్ట కేడ్చుట దయాశూన్యత్వముక నూన్పశం
బునకుక దక్కుటయుక గుతర్కములతోఁ బోరాట దుర్మార్గవ
ర్తనముక నాగుగుణంబు లియ్యవిచెవిక దాఁకించి నికదక్క సె
క్కనిమేషమును నామొగము గనఁ డొక్కండు న్నిజం బంబరో !

(82) లే. కన్ను లెంతలుగల్గినఁ గార్య మేమి, ని స్మృతస్థేనిఁ జూడఁగ నేరవేనిఁ
నీడుకలకలమును విననేరకుంట, చెవుల కని వంచనం బంబ ! సిద్ధ మింత.

(83) చ. సుకృతమొనర్చువారు చనుచోటు దివం బఘముల్ పొనర్చువా
రికి నరకం బ టంట యురరీకృతహాట శవత్ప్రచారనా
స్తికమగుదేశమంద నినుఁ జెందినదేశము లీవిభాగ మొ
ప్పకయ చరించుఁ బాపములు వాపెడితల్లివి నీవు గల్గుటక.

(84) లే. విప్రులను వ్రుంచి గురుసతీవిటత మించి, కల్లు చెడగ్రోలికనకతస్కరతఁడూలి
యును నుదకు నీదరినిఁ దను వూడ్చి జనుదు, రంబ ! సోమయాజులు చనునట్టిగతికి.

(85) క. సుమనస్సొరభచోరుండు మనోజార్తాసుహరుఁడునుక గద ! యనిలుం
డమలం బగునీసంప్రక్మమున జగము శుద్ధిచేయఁ గలిగెడి నంబా !

(86) ఉ. ఈధరఁ గొంతమంది పర మేగఁ బగోపకృతుల్ పొనర్తు రా
స్థాధృతి యజ్ఞకర్తములు పల్పుదు రింకొకకొంద టీజగ
న్నాధుఁడుమాత్ర మంబ ! భువనద్వయభారము నిమ్మఁ బూన్చి యే
గాధయు లేక దాసుఖముగా నిదురించుచు నున్నవాఁ డవో.

(87) లే. వ్రాత్యు లధములు నగునట్టివారిఁ జేరి, పావనము నేయ నీ కెంతపట్టుదలయొ
నాకు నంతయొ పాప మొనర్చుపట్ల, సహజగుణ మేరికేని దుష్టజము జనని !

(88) తే. సంజపట్టున నటియించుచంద్రహాళి, జడలఁ దనవారిమోతకు సరిగ లహరు
ల నెడిబుజముల నభినయం బహర నీ వొనర్చునటనంబు నాతాపమేర్పుఁ దల్లి !

(89) ఉ. అన్నిటి కీవ యుంటి వని యాగడముల్ కడుఁ జేసిచేసి యా
పన్నుఁడ నైతి నీవివమవర్తనపుందఱియంచు నాకు నీ
మన్ననకున్నయేని యిలవ్రుగ్గదె నమ్మిక ! నిశ్చలానుకం
పోన్నతి మన్నుగాదె ! జగ మూడదె ? నీవ యెఱుంగుదంబో !

(10) చ. హరునికవర్తమందు నడయాడుచు నాడుచు మధ్యమధ్య స్నే
హ రసమిత్రదర్శనమౌనల పార్వతిపాపటా గతి
స్ఫురణముచూప నాపెయ ననూయ కనుంగొనలందుఁ దోపఁ గె
ల రహి నదబ్బు నీలహరులక జయశ్రీమల నెంతు నంబో !

అప్ప—ఓహోహో ! పట్టణ మంతయు మేడలనెక్కి చూచుచున్నది. ఇయ్యది
యకాల ప్రళయమో యనునట్లు తోచుచున్నది. ఇప్పటికి నలుబదిమై శ్లాక్కినది.
భిట్టో—అవును, ఇయత్త లేకుంటచే నెవరును స్నాన మొనరింపజంకిమెనుక కేగుచున్నారు
కాని అటుచూడుఁడు రాయలుమాత్ర మాతురకబీబీతోఁ గదలకయేదో పెద్ద
నిష్ఠాపరులవలెఁ బఱించుచు నాఘట్టమునఁ దనమేడదరిం గూర్చిండి యట్లే చరింపక
యున్నవాఁడు. ఇంతకు నిది యాయనకవిత్వమాహాత్మ్యము కాదుకదా ?

అప్ప—(అటుచూచివిని) గంగమీఁద నేవో స్తోకము లిదివఱలోఁ జేసినవో యిప్పుడు
జేయుచున్నవియో కాని పఠించుచున్నాడు. ఇది హేతు వగునా ? ప్రవీదినమును
మహర్షి ప్రవరులచే రంచింపఁబడినశ్లోకములచే నెండులు నుతించుటలేదు.

భిట్టో—అట్లనకుఁడు. చూడుఁడు. ఆయన మొగయున నెట్టిదీక్ష పాడకట్టుచున్నదో.

అప్ప—అయనకే కాదు. అబిడతుఁ గూడ నట్టిదీక్ష రొక న్నట్టుచున్నది. సమాపమునకుఁ
బోయి విని పరిశీలింతము రండు. (అట్లొనరించి యచ్చెరువుగా వినుచున్నారు.)

రాయ—

(41) క. ఎందఱు రా రిచటికిఁ గో, క్కం దీర్తువటన్న యాసఁ గృత్రిమరక్షై
జెంద స్నీతోడే నీ, యం దిది సహజంబు నా కనాదిగ జననీ.

(42) క. వినీమృత్తక దా మ, జ్ఞానవృత్తికి నుదుటఁదాల్చఁగా విధిలిఖితం
బైనయనిష్ట మ్ముడుగునె, దానన నాతాపమెల్లఁ దఱులక దల్లి !

(43) చ. జనపదసక్తులక గని యెసంగెడిహాసమునాఁ జెలంగుతె
ల్లనికుసుమంబులం దగి విలాసగత్తిక మలినాళిపుంజముక

దనతనదివ్యసౌరభవిధమ్మనఁ బూతముగా నెనర్చుదే
వనదికిఁ దాపునఁ దనరుపాదముల్ చెలికొండ్రు నా కగున్.

(44) ఉ. ఎంతకుమఁ గరంగని మరీహులు దేవతలన్నఁ గర్తముల్
సంతతనిపలకఁ సలుపఁ జాలిన మేటులుఁ జేయరాని వీ
చింతలఁ గొందఁ యింక రికఁ జీరికినికఁ గొననీ జగంబు జ
న్మాంతము సేయునీ స్థరణమంద సమస్తము గాంచి తల్లిరో!

(45) ఉ. పుట్టిన దాదిగాఁ దనువు వోయెడునంతకుఁ బుణ్యకర్తముల్
గట్టినవారిఁ బ్రోవఁ దగుకారుణికుల్ శతముల్ సహస్రముల్
పట్టాకయింతలేని గురుపాతకులకఁ గడతేర్చుపాంపై నీ
యట్టికృపాధికుల్ పృథివియందు మఱియెందును లేరు జాహ్నువీ.

(46) చ. జనని పయస్సుగ్రోలి జడసంగతి నాటల నాడఁ బోయి శ్రాం
తనెఱుంగకే చిరమ్మువెనుదీయక యాడితి బుద్ధివచ్చెని
ద్రను గొననెతు నంకమునఁ దారిచి పూర్తిగ వాయువీజనం
బున నిమరింపఁజేయు మిటుయున్నరకం బొనరింప నెన్నడున్.

(47) ఉ. గాఢలకేమి వే నడుముగట్టుము లేనెలతోడ గూఢపా
న్నాథుని హాళిఁబాల్పు మొకనాఁటికి “నా కిదియెంత” యంచు నీ
వీరవ్రోడిపాలు మది హేల యొనర్పకు మంబరో! జగ
న్నాథునినువ్వురంచెడిక్షణం గిది యీతడ వేల? జాహ్నువీ.

(48) చ. వర మభయంబు కుంభిమును బద్ధము నాబగు నేతులకఁ సుధా
కిరళకలంబుమాఁ సుధఁ గాదనుపుట్టము భూషలుకఁ శరీ
రరుచికి వన్నెఁ బెట్ట మకరమ్మన నెక్కుడు పేర్చి సెప్పనికఁ
బరగతిదాయినకఁ దలఁచువారు పరాధవ మంద రంబరో.

(49) ఉ. అంతటఁ జిన్నిన వ్యోలయునాస్యరమల్ సుధలై భవాగ్నివి
క్రాంతుల తాప మార్ప నెటుగాంచినఁ జిత్కళ లొక్కపెట్ట బ
ల్వీంతగ నింతయంతనని వెన్నెల సెల్కంగఁ జేయ డాయు నా
శంతసుభౌర్య నా కిడు భృశంతసుసౌఖ్య మనంతమైతగన్

(50) ఉ. మంగులు జంకు మంత్రములు ప్రాన్పడు దైవతవర్గ మక్కటా!
సంగుల గొందులకఁ బడు నసార మగున్ సుధ వేయునేల? పే

రందుగరు త్తదశ్శములు వ్యర్థములౌ భవవహ్నికీలలకౌ
గండెడినాదుతాపము పాకాలను నీదయలేక తట్లగ్గో.

భట్టో—(నమ్మికతో) చూచితిరా? యిక రెండుమెట్లెక్కిన రాయలున్నమెట్టు
గూడ మునిగెడిని.

అప్ప—అవును ఆమునకుఁగాని, యాపెకుఁగాని యీభయమించుకయు నున్నట్లులేదే?

భట్టో—వారికెందుకు భయముండవలయును. ఇది వారలమహత్త్వమే కదా? ఆపద్య
ములు వింటిరా? అవి విసి గంగయే మునకుఁడు ఎవ్వరేని యుప్పొంగవలసినదే.

అప్ప—యదనంతరస్థాయముచేఁ దమరన్నట్లూ హింపవలసియే యున్నది గాని నిజ
మునకు మాత్రము సంగీతమునకుఁ జింతకాయలు రాలవు.

భట్టో—మన మనూయచే నట్లనుకొనుమాత్రమే కానిగంగకు నిజమైన పతితపావను
రాలన్న బిరుచున్నచో నమ్మహాకవిభక్తి కేలయుప్పొంగదు? అట్లయినచో వేద
శాస్త్రాదు లసత్యములే కావలసివచ్చును.

అప్ప—అవును మొన్నమొన్ననే కదా! విద్యారణ్యులవారు కనకధారాస్తవ మొన
రించి బంగారువర్షము గురిపించిరిని వినుచున్నారము కాని ఆయనకును ఈయన
కును యోగ్యతకేమి పాండిత్యమునకేమి హస్తీమశకాంతరముకలదు. నక్కెక్కడ?
దేవలోకమెక్కడ?

భట్టో—ఇంకను మీయనూయ మొదలంట నశించినదికాదు భక్తికిని బాండిత్యము
నకును గడుదవ్వు ఏపుట్టలో నేసామున్నచో యెవరికెఱుక! పయి కిట్లున్న
వారలే మహానుభావులు కావచ్చును. కత్తాత్రేయులవారిని వినుచుంటిమా? లేదా?
మన మిట్లు మీనమేషములు లెక్కించుచు నుంటిమేని యిక సెకత్తణములోఁ గాకి
గంగపాలు కాక తీరదు. దానంజేసి మనకిరువురకును సప్రతిష్ఠ శాశ్వతమగును.
మనమొనరించినయవమానమునకు రోనికదా! యీయనఘాత్తుఁ డిట్లొనరించు
చున్నాఁడు. గంగయుఁ బ్రత్యక్షముగాఁ జెప్పకున్నను మహానుభావుఁడే యని
మనకు బోధించుచున్నది. ఇప్పటికి నేఁబది మెట్లెక్కినది. యికఁ దక్కిన వాపెకు
లక్ష్యమా?

అప్ప—కాకి కెప్పుడును భంగముండదు. ఉన్నచో నానామము నేతిబీరకాయయే
కదా! కాశ్యపి ఇతి కాశీ, అనువుత్పత్తికిఁ బ్రళయకాలమందు సయిత మిట్లున్న
యెడల నే సార్థక్యము.

భట్ట—మీకాస్త్రార్థములు గట్టిపెట్టుడు. భక్తులఁబ్రోచుపట్లభగవంతుఁడుకాస్త్రములు చూచువాఁడు కాఁడు. మనమీపాటికి నయ్యనఘునిఁ బ్రార్థింతము పడుడు. (బలవంతముగాఁ జేయిపట్టుకొని దగ్గఱగాఁ దీసికొనిపోవును.)

రాయ—

(51) మ. తనచర్తమును బాములుకొ శశియు రుద్రాక్షుల్ మొదల్ సర్వము

క్కని మేషమున శంభుఁ డోడి లవముకొ గన్పట్టమిక గౌరి సె

డ్డను నుంకింపుడు నాపె నవ్వొలయుఁ జూడక జూడ జూదంబు గ

ల్చినయా నాఁటి భవస్తహానటన ముచ్చేదించు నాకర్తముల్.

భట్ట—అప్పుడే పాదములున్న పెట్టిక్కి పాటుచున్నయది. కాశిక పోకపోయినను నితఁడైన నిప్పట్టున నీఫాదుపావట్టితో నట్టేటఁ గలయక తప్పదు.

అప్ప—అవును అట్లే పాడకట్టుచున్నయది. ఈ పాయమేమి?

భట్ట—ఇతఁ డీసమాధిలో మనమాటలను వినపించుకొనునట్లు తోచును. ఈపెను బ్రార్థింతము. (ఆపె నుద్దేశించి) అమ్మా! మహాపతివ్రతా! నీకు మే మందఱమును నమస్కరించుదున్నారము. నీభర్త నెట్టేని యీగంగామహోపప్లవము వారింపఁ బ్రార్థింపుము.

అప్ప—జాగునేయక యిట్లొనరింపక తప్పదు.

లవం—(తనలో)అయ్యో! నీచురాలనగు నన్నువీరిట్లు బ్రార్థించెదరే! నే నేమిసేయుదును (ప్రకాశము) నాథా! నాథా! (శరీరము స్పృశించి పిలుచును).

రాయ—(విననివిధమున)

(52) క. గంగ విఘాషితలింగవ, రాంగ సకృత్కృతపాతకాపాంగ లస

ద్భంగ సరోజప్రాంచ, ద్భృంగ మదీయాంగములు పవిత్రమునేయుకొ.

లవం—(గంగకంజలిఘటించి) అమ్మా! నీవైన నామనవిచేకొని నన్ను వీ రభ్యర్థించిన దానికి ఫలము గల్పింపుము.

గంగ—(అంతటితో నాగుచున్నది) (అందఱును నాశ్చర్యపడుచున్నారు)

రాయ—(తనలో) ఏమిది!

(53) ఉ. “గోపిశితాశ నాన్వయజుఁ గొంకక యీశతపత్రనేత్ర నీ

కాపురుషుండు గట్టికొనెఁ గా?” యని శంక యొకింత లేక మా

దాపునకేగుదెంచితి వృథా మరలకొ జన దేల జాలి? మీ

యేపున లోనఁ జేర్చికొను మిందఱు నివ్వెఱగంద జాహ్నువీ.

(54) కా. శుద్ధాంతఃకరణుండనేనిఁ గవితాశూరుండనేనిఁ గభా
రాధాంతస్తులఁ బ్రోడనేని నిను నారాధింతునేనిఁ ఋత
శ్రద్ధావద్వచనుండనే నుపనిషత్సారస్వరూపుండనే
సుద్ధారం బొనరింపుమా? నను మహాయోగీంద్రమాడామణి.

(55) ఉ. ఎన్నఁడు నించుకేని దొసఁ గెట్టిదొ నేరనివారు నీవు లే
శున్నఁ బవిత్రులే కడు నయోగ్యులఁ బ్రోచినప్రోపు ప్రోపు సం
పన్నుల కే నొసంగవలె భాగ్యవిహీనుల కీగియిగి ము
న్నున్నప్రతిష్ఠ నిల్పుకొను మోజగదంబ! బహూక్తు లేటికిఁ.

(56) ఉ. శ్రీ ధరియించు టెప్ప డిఁక? గ్రీవ, శిరమ్మునఁ జంద్రుఁ డేడి? గం
గాధరముల్ జటావళులు గల్పనసేయ వదేమి? నీకు నా
భూగరరాజకన్యకుఁ బో రడఁప న్వలదే! కటా! జగ
న్నాథుని సుద్ధరించెడిక్షణం బిది యీతడ వేల? జాహ్నువీ.

గంగ—(అట్లే హెచ్చక యుండును) అందఱును నిశ్చేష్టులై యుందురు.)

రాయ—(కొంచెము కోపముతో లవంగిం జూచి)

కా. ఇంకొక గాల మటంచు నెంచ కెటులో యీనిన్నును న్నన్నుని

ప్పంకావేశులఁ జేయఁబూని కృప నాభాగీరధీదేవి రా

సుంకించెత్ మనకేమి కేల్తాగిచి యిట్లుండెత్ దగుంగాక యే

కాంకాస్యా? బ్రతు కెంత కాశ్వతము? లో నారాట మింతేటికిఁ?

లవం—(భయముతో) నాథా! వీరిమాటకుఁ బ్రతిచెప్పఁజాలక యేనిట్లు ప్రార్థించితిని.

రాయ—వీ రెవరు? (దెసలుపరికించి ఓహో! వీరా, అట్లయిన వీరియెరుటనే మనయా

ధార్థ్య మీగంగాముఖమునఁ దేలుంగాక.

(తెరలో)

గంగ—(రత్నభూషణసహితమగు కరదవ్యయము వైకెత్తి)

(1) తే. ఈజగన్మాథుచే రచియింపఁబడినయట్టి పీయూషలహరిఁ దా మహారహంబు
పసన చేసెడివారికి భాగ్య మబ్బు, సౌఖ్యముల్ గల్గు దుఃఖముల్ శాంతిఁజెందు.
(అందఱును నాశ్చర్యముతోఁ జూచుచు విందురు.)

రాయ—(తనలోసంతోషముతో) ఓహో! అంబిక తనదేవతాత్వత్వము గూడ వెల్ల
డిచేయుటయేకాక నాయీగంగాలహరిస్తోత్రమునకుఁ బీయూషలహరి యని కూడ
బిరుద మిచ్చినదే?

(మరల దెరలో)

వత్సా! జగన్నాథ!

(2) శా. సాక్షాద్భిప్రవృత్త నీవు, నీసతి సరస్వత్యంశసంజాత, మి
 ప్తాక్షేపించెడివారునుం గలరుగా! యైశ్వర్యపర్యాప్తికై
 యీక్షోణీస్థలి ఘామసాగృహమునం దేణాక్షి పుట్టెక, సతీ
 త్వక్షోభం బదిగాక యందుటకుఁ దాత్పర్యంబు నీరాకకుక.

(భట్టోజీదీక్షితాదు లొకరి మొగమువంక నొకరుచూచికొనుచు నిశ్చేష్టులై విందురు.)

రాయ—(తనలో) స్వప్నమునఁ జెప్పినట్లే యిప్పుడును జెప్పచున్నది, శక్తి యా
 యాభేదములచే ననేకగుతుల నుండినను మదకు నొక్కటియేకదా?

లవం—(తనలో) గృహమందుఁ బుట్టినదియనియే చెప్పచున్నది. కాని సాక్షాత్పుత్ర
 యని చెప్పలేదు, సర్వజ్ఞయగునాపె కొకరహస్యము దాఁగునా?

(మరల దెరలో)

తల్లీ! లవంగి!

(3) ఉ. పుట్టినదాది యాపయిని బుద్ధియొఱింగినదాది యెన్నఁడుక
 జెట్టయు మాంసభక్షణయు చేసియెఱుంగవు నీదుతండ్రి యీ
 పట్టపురాజు కాఁడు సుమి? బ్రాహ్మణవర్యఁడు, మియునుక వెలిక
 బెట్టిగా? అతైన, ననుఁ బెట్టరె? సాహసికుల్ బుధాగ్రణుల్.

లవం—(తనలో) ఇప్పటికి నన్నుఁగూడ విస్మయముగాఁ బవిత్రురాలిఁగా సమర్థించినది.

(మరల దెరలో)

బోనోయి! భట్టోజీ! ఏమోయి? అప్పయ్యా!

(4) చ. చదివితీ రేటి కీచరువు, సత్తము లెవ్వగొ? యేరితేజ మె
 ట్టిదియొ? యెఱుంగఁగావలదే! డీకొని వాద మొనర్చుటే మహా
 పదవియొకో! జగత్త్రయము సావన మెవ్వరిక ల్లి. స్థితివా
 జ్జడవతియొక విధాతయను మాన్యతకుక దగఁగొక్కొ! యిక్కడక.

(ఇరువురును నంజలి ఘటించి వడవడ వణికుదురు.)

(మరల దెరలో)

(5) తే. బ్రాహ్మణక్షత్రియులయందుఁ బరఁగుతేజ, మెల్లయవనులయం దిప్పుడిమిడె నింక
 ఘూణులనుబొందుఁగలియుగ మొక్కకొంత, జరగుపిమ్మటమియాట సాగుపెట్టు?

- (6) మ.పయి నేనో సిరియో సరస్వయో యంబాదేవియో పేర్ని నిం
డియునక రాణిగ హూణవంశమున జన్మింపక వలెక నా డోకిం
త ను వగ్గాత్రమధర్మములో నడువ “విధార్ని ట్టయ్యులక మానుడ
య్య” యటంచుక లిఖింపుఁ జీరలు భవిష్య ద్గ్రంథసందర్భములో.
- (7) చ.కుకలఁ బోతె హూణు లొక గుండుకుక గలిగింప రూరకే
నరులు కులానువర్తనలు నాక మొనర్తురు వారిమీఁద నె
వ్వగుఁ గనలంగరాగు యుగ వైఖరు లట్టటువోవు దైవతా
దగ మడుగంటు సర్వమును దప్పు సెంకిం దనిచెప్ప నేటికిక.
- (8) చ.బడుల నెపమునక బని నెపమునఁ బాట నెపమునక ధనం
బుడుగక యయ్యు హేతువున నూరక ప్రాప్తాదు లొక్క పెట్టుగాఁ
జెడి మతమేది యుక గనక చేయని చెట్ట యొకింతలేక పో
విడుతురు సర్వకర్తములు, వేదగు లప్పుడు దుర్బివాదములో.
- (9) శా.పూర్వచారపరాయణత్వముననే పోవంగ మీకిచ్చయే
నర్వాచీను లొకశ్లజోలి యదియేలా మీకు? మీయంత మీ
గుర్వర్థములు సాగఁ జేసికొనుఁ డేగుండు తత్తమగతులతో
గర్వంబుక గని యొడ్లనెంచకుఁ డిదే కార్యము గాకుండెడుక.
- (10) ఉ.ఇంత వచింప నేల? యిపు డిందఱునుక విను చుండ నేను మీ
చెంతవచించుసంగతులె చెప్పును రింకొక ఫక్కి మార్చి “తా
నంతము నందె రాయలును నంగనయుక నదిలో” నటందు రీ
వంత లనేకములో వొడము వెక్క సమందకుఁ డయ్య వెట్టు లై.
- (11) ఉ.కొందఱు రాయ లుంచుకొనెఁ గోమలి సెక్కలె యావనాన్వయక
మందులు దానినే యనిరి మానవనాయకు పుత్రియంచుఁ దా
మందురు, నాగురాక యిదియంత ను రిత్త యటంచు నవ్వుద్రు
గుందకుఁ డిట్టిపట్టులను గ్రూరయుగం బిది దీనిచైదములో.
- (12) ఉ.ఏమన? మాకు నీగతిని నీయుగమం దగులే హితము మా
కీమెయి సంచరించు ద్విజులే కడునిష్ఠులు, కాల మాపుదు
ర్ధీమహితులో భవాదృశులు ద్వేషులు, పుణ్యముగంపురాకకే
మే మొనరింపఁజేయుదుము మీతినగుమ్ముతులెంతలెంతలుక.

(18) తే. ఐదువేలవత్సరముల కగును నంక, గిం బటందు వచించుపురాణవాక్య
మెఱుంగుడప్పటి కాచారమెల్లఁబోవు, నిలుచుబలల్లెలె నెక్క డేనియను నెదిగి

(13) శా. విద్యావంతులుగూడ ద్రవ్యములనే ప్రేమింతు రాచారముల్
సద్యస్తాగ మొనర్తు రంటకు సరస్వత్యంబయే సాక్షి, యీ
య్యవ్యోగమునకే కదా! యవనియా టాప్పెక్ వచోమాత, యే
విద్యల్ నేర్చిన పొట్టకే! యింక వృథా వేదములున్ శాస్త్రముల్.

లవం—(తనలో) నాచాపలమునకు మృదువుగనే చీవాట్లు వైచినది.

నట్టా. దేవీ! మాయపరాధము నైచి యనంతర్ధిగా దర్శన మొకపరి ప్రసాదింపఁ
గోరెదము.

అప్ప—అంబా! సురాగ్రహమున నీభక్తుల కపచాగ మొనర్చు టట్లుండ నీ కింత శ్రమ
మిచ్చినందులకుఁ గూడ త్నమింప వేడెదము.

రాయ—జననీ! అట్లనరింపవేని యప్పుడు చూచినదానిచే కొంత నేపటికి లేదనెడి
యాయుగమునందు “నిక్కముగా గంగ వచ్చిచెప్పెనా, యేదో యిందఁ గపట
మున్నది” యని గేలి సలుపక మానరు.

గంగ—ఇదిగో ఇచ్చుచున్నాను నీరీక్షింపుఁడు (పటాక్షేపమునఁ బ్రవేశించును.)
(ఎల్లరు నంజలిఘటించి భక్తిపారవశ్యమును గనుపఱుతురు.)

(14) గంగ—ఉ. అల్లుండవైతి వీజగమునంతయునేలెడి ఘాదుసాకు, నీ
కూళ్లతఁ డిచ్చెఁగాదె ప్రతిభోన్నకై కడుమెచ్చి, యాజమీ
నెల్ల నరేంద్రశబ్దమున కింకొకయర్థ మిదేల? యేలు మీ
హల్లక పాణియున్ గవిత యొదువులై నినుఁ గొల్పి సెప్పగన్.

(15) తే. ఆపయిని మీరిరువురు సత్యభవనము, చేరుదురుగాత, నీచేతఁ జేయఁబడిన
గ్రంథములు భువియున్నంతకాలమును స్మరింపఁ జేసెడిఁ గాతఁ గీరితి యిడెల్ల.

నీకింకను నావలనఁ గాదగుమనోరథం జేమి?

రాయ—కృతార్థునిం జేసితివి. ఐనను ఇదియగుఁగాక.

(భరతవాక్యము.)

తే. రాజులకు వృద్ధి, యగ్రవర్ణులకును, బుద్ధి వేదాలనాస్తక్తి బుధుల కక్తి,
సకలజనుల కారోగ్యంబు జగతిభాగ్య, మెల్లెడల నుల్లసిల్లు చురిచ్చు డొల్లు.

పంచమాంకము.

(అందఱును నిష్క్రమింతురు.)

గద్య. ఇది శ్రీకింకపీండ్ర ఘటాపంచానన విద్వత్కవిబాల కలానిధి బాలసరస్వతీ శతావధాని తిరుపతివేంకటేశ్వర విరచితంబగు పండితరాజంబునఁ బంచమాంకము.

శుద్ధ పత్రము.

పుట.పంక్తి.	తప్పు.	ఒప్పు.	పుట.పంక్తి.	తప్పు	ఒప్పు
1 11	రచే	రగా	26 26	యకు	యకం
5 28	నుగు	ధువు	26 26	నత్త	నత్త
6 5	చిన	చన	26 27	ఉన్న	ఉన్న
7 5	సాన్వి	సాన్వి	28 8	త్తర	త్తర
8 8	జమ్మ	జము	28 29	జరా	జమీ
12 3	మ్య	శిమ్య	31 3	పుపువ్యా	పువ్వా
12 17	నజ్జ	నబ్జ	31 22	అయ	అయ
13 11	మల్	మర్	34 14	నేనిక్క	నీవిక్క
14 12	వృధ	వృధా	43 2	పర్నం	పరం
14 13	లోనోటి	నోటిలో	44 6	టిపు	టివైపు
14 28	డగు	డను	44 23	జక్క	జిక్క
15 13	వమ్మి	వమి	54 1	వాని	దాని
15 16	రెరు	రెఱు	55 6	ములతోడ	ముతోడ
15 19	వేసు	వేసు	55 17	గొను	కొద
16 11	గుట్టి	గుట్టై	55 28	గదా	గదా
16 28	నుంట	నుంటి	55 29	మిట	మిట
17 2	మొహ	మోహ	59 19	కరి	కలి
19 9	టకుమా	టమా	61 7	రాధ	వాడ
20 16	చి-శిష్యుత్తము	శిష్య-చిత్తము	64 10	వీని	వీని
23 5	గొట్టె	కుక్క	65 14	ప్ర	పుడ
23 8	ఇదు	ఇని	68 4	నివ	నిష్ట
24 6	కుజ	కుజ	72 26	దిమి	డిమి

